

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UTRPENÍ A TEROR V KONCENTRAČNÍCH TÁBORECH

Vedoucí práce: prof. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

Autor práce: Martin Šimic

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice dne 4. května 2016

.....
Martin Šimic

Poděkování

Touto formou bych chtěl poděkovat vedoucímu mé práce, prof. PhDr. Bohumilu Jirouškovi, Dr., který mi poskytoval cenné rady a byl mi vždy nápomocen, když jsem potřeboval.

Dále bych poděkoval všem dotazovaným pamětníkům za poskytnutí svého času a informací, které mi pomohly dotvořit ucelený obraz o daném tématu.

Poslední poděkování patří všem mým blízkým, kteří mě podporovali a stáli při mně během studia.

ANOTACE

Hlavním tématem mé práce bylo popsat jednotlivé koncentrační tábory, kde vězni denně bojovali o život. V následujících kapitolách by si měl čtenář uvědomit, jakými hrůzami si lidé v táborech procházeli.

Práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části popisují židovské obyvatelstvo, které během války zažívalo neskutečný teror. Následuje popis vybraných koncentračních táborů, které jsou pilířem mé práce. Teoretickou část uzavírají dvě osobnosti nacismu, které v Osvětimi platili za největší zlo – Rudolf Höss a Josef Mengele. Praktická část představuje rozhovory s pamětníky, kteří mi ochotně vyprávěli svůj příběh. Dále je zde rozbor otázek, které jsem volil tak, aby mi podaly ucelený obraz o daném tématu. Samotné rozhovory se nachází v přílohách.

KLÍČOVÁ SLOVA: metoda orální historie; Židé; koncentrační tábory; Dachau; Terezín; Osvětim; Mauthausen; Rudolf Höss; Josef Mengele

ABSTRACT

The main theme of my bachelor thesis was about to describe the nazi concentration camps, where prisoners fought for their lifes. In the following chapters you should realize what terrible things the prisoners had to sustain.

This thesis consists theoretical and practical part. In the theoretical part I describe the Jewish population, which suffered an incredible terror during the war. Then follows description of chosen concentration camps, which are pillars of my thesis. The final chapter of theoretical part is about two figures of Nazism, which were considered for the worst evil in Osvětim – Rudolf Höss and Josef Mengele. The practical part represents interviews with witnesses of Nazi terror, which were willingly talking about theirs lifes. Then follows analysis of questions, which I chose to reflect comprehensive picture about the theme. The interviews are to be found in attachments.

KEY WORDS: method of oral history; Jewes; concentration camps; Dachau; Terezín; Auschwitz; Mauthausen; Rudolf Hoess; Josef Mengele

OBSAH

ÚVOD	7
1. Metoda orální historie	9
2. Život Židů před a během 2. světové války	12
2.1 Norimberské zákony	13
2.2 Češi a Židé po 15. březnu 1939.....	13
2.3 Pronásledování Židů (1939-1941).....	14
2.4 Protokol z Wannsee.....	15
2.5 Konference ve Wannsee.....	15
3. Nacistické koncentrační tábory	18
3.1 Dachau – „průkopník lágrů“	19
3.1.1 Pseudovědecká pokusná stanice	20
3.1.2 Osvobození	21
3.2 Terezín - „předpeklo k peklu“	21
3.2.1 Malá pevnost	22
3.2.2 Ghetto Terezín	23
3.2.3 Osvobození	25
3.2.4 Vstupní brána do Malé pevnosti.....	25
3.2.5 Cely číslo 16, 15, 14, 13 a 12	25
3.2.6 Sprchy u samotek	26
3.3 Počátky Osvětimi	26
3.3.1 Osvětim I až III.....	26
3.3.2 Auschwitz II-Birkenau	27
3.3.3 Auschwitz III – Monowice	27
3.3.4 Tajemství Osvětimi	28
3.3.5 Poloha Osvětimi	28
3.4 Mauthausen	29
4. Rudolf Höss – nacistická zrůda a velitel v Osvětimi.....	32
5. Josef Mengele – Anděl smrti.....	34
5.1 Osvětim	35
5.2 Hrůzné experimenty	36
6. Příprava k rozhovorům.....	39
6.1 Struktura otázek	40
7. Svědectví pamětníků.....	43

7.1 Lisa Miková	43
7.2 Pavel Werner	45
7.3 Felix Komer	48
8. Porovnání podmínek v koncentračních táborech	51
8.1 Ubytování	51
8.2 Strava.....	51
8.3 Hygiena	52
8.4 Náplň dne	52
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Jak již samotný název říká, téma mé bakalářské práce se týká koncentračních táborů a všeho, co je s nimi spojené.

Dne 30. ledna 1933 byl Adolf Hitler říšským prezidentem Hindenburgem jmenován kancléřem. Prezident tak učinil pod nátlakem okolností, jelikož Hitlerovi předchůdci nebyli v čele vlády úspěšní. Každému musí být jasné, že když se Hitler stal 2. srpna 1934 tzv. Vůdcem, tak to nevěstilo nic dobrého. Málokdo si ale uměl představit, že nechá zřídit něco tak hrozného, jako byly tábory smrti. Jako manipulátor a vyznavač jednotné germánské rasy neváhal zničit kohokoli, kdo neodpovídal jeho požadavkům. Ironií je ovšem to, že někteří vězni šli do koncentračních táborů dobrovolně, s vidinou lepšího života, jako např. jedna z mnou dotazovaných. Lidé byli vězněni proti své vůli a bylo s nimi zacházeno nelidským způsobem. Jestliže se někdo dostal do koncentračního tábora, tak nevěděl, zdali se dožije zítřka. Esesmani si počínali obzvlášť krutým způsobem, pokud se jednalo o Židy, Romy či postižené.

Ve své práci zmiňuji čtyři koncentrační tábory – Dachau, Terezín, Osvětim a Mauthausen. Každý z těchto zmíněných představoval brzkou smrt, i když se od sebe určitým způsobem lišily. Dachau je známý jako „průkopník“ táborů, na kterém nacisté testovali své záměry. Terezín byl zřízen v Protektorátu Čechy a Morava a zaměřoval se hlavně na Židy, kterým byl přislíben na počátku války jako jejich město. V historii nejhorší koncentrační tábor, který byl kdy vybudován, byl tábor v Osvětimi, kde zemřelo zhruba 4 miliony vězněných. Jako poslední jsem zmínil Mauthausen, kde vězni převážně umírali na těžkou práci v kamenolomu.

Z důvodu toho, aby mohla bakalářská práce podávat ucelený obraz o daném tématu, bylo zapotřebí najít a vyzpovídat několik pamětníků. Musím říci, že samotné rozhovory pro mne byly něčím novým a nepoznaným. Poprvé jsem si vyzkoušel, jaké to je být v roli tazatele a jakým způsobem pokládat otázky, aby mi byly patřičně zodpovězeny. Dalším obohacujícím zážitkem byli pro mě samotní pamětníci. Bylo nesmírně zajímavé a hlavně přínosné vyslechnout si ty, kteří si prošli velkým terorem a utrpením. V určitých momentech bylo patrné, že se narátorům nepovídá lehce, jako byla např. ztráta jejich blízkých. Rozhovory mi pomohly dát komplexní obraz o tom, co se během druhé světové války v Evropě odehrávalo.

Téma mé práce také úzce souvisí s metodou orální historie, neboť ta se zabývá záznamem historie dle výpovědí lidí, kteří ji prožili. Tuto metodu jsem uvedl do praxe a její výsledek je k vidění v přílohách. Podrobnější popis orální historie představuje následující kapitola. Podstatnou část mé práce představuje rovněž memoárová literatura, jelikož odborná literatura mi sloužila pouze k podání faktů. Bylo samozřejmě potřebné znát základní informace o dané problematice, ale získat autentické svědectví představuje velkou vzácnost.

Cílem mé práce je podat dílčí, přesto snad ucelený obraz o tom, čeho je člověk schopen se na druhých dopustit. Zároveň není od věci se nad tímto tématem zamyslet i v souvislosti se situací současného světa, aby k takovému teroru již znovu nikdy nedošlo.

1. Metoda orální historie

V této kapitole objasním pojem orální historie, která je nedílnou součástí mé bakalářské práce. Vzhledem k tomu, že má práce obsahuje výpovědi pamětníků, kteří si prošli koncentračními tábory, je rozhodně na místě orální historii vysvětlit. V následujících řádkách popíšu, co je orální historie a jak se tato metoda používá v praxi.

Z hlediska laického pochopení vyjadřuje orální historie obraz lidské minulosti popsany vlastními slovy. Pokud bychom měli mluvit odborněji, přikloníme se k mnoha autorům, kteří definují tuto metodu takto: „*Jedná se o řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě sdělení osob, jež byly účastníky či svědky dané události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, či osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.*“¹

Orální historie může pomocí nahrávaných rozhovorů shromažďovat vzpomínky a osobní komentáře z pohledu relevantních aktérů. Orální historie nám říká, že rozhovory se skládají z pečlivé připravenosti tazatele a dotazovaného, přičemž každý rozhovor je zaznamenán audio- nebo video-formou. Jednotlivé nahrávky musí být poté přepsány, shrnuty a uloženy k budoucímu využití.²

Využití orální historie v praxi představuje pro tazatele obrovskou příležitost, jak získat velmi cenné informace, které může následně využít ve své práci. Badatel by si měl ovšem uvědomit, že základním pilířem této metody je respekt k člověku jakožto k jedinci. Jedná se přeci o výpověď člověka, který si mnohým v životě prošel, a v rámci své dobré vůle nám chce sdělit svůj životní příběh. Tazatel by rozhodně neměl přistupovat k rozhovoru s manipulativními záměry.³

Prvním krokem k vedení rozhovoru je příprava. Nejprve by si měl tazatel uvědomit, jaký je cíl jeho bádání. Když badatel ví, čeho chce dosáhnout, měl by si stanovit následující kroky, jak bude postupovat. Je potřeba si uvědomit, že rozhovory

¹ VANĚK, Miroslav a Pavel Mücke. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5. S. 14.

² Tamtéž, s. 15.

³ VANĚK, M., P. MÜCKE a H. PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1. S. 153.

vyžadují určitý čas a zpravidla bývají velmi náročné. Nejedná se jen o otázku času, ale i o stránku finanční. Musíme si promyslet celkové náklady, které zahrnují např. nahrávací zařízení, služby profesionální písáčky či výrobu publikací, které obsahují dané rozhovory.⁴

Poté následuje vhodný výběr narátorů (pamětníků) a jejich kontaktování. Slovo „vhodné“ zmiňuji záměrně, neboť vybrat si člověka, který vyhovuje našim požadavkům, není úplně jednoduché. Pokud zjistíme např. při telefonním hovoru, že dotazovaný není příliš komunikativní, či že nemá dostatek informací o daném tématu, je zcela na místě si najít někoho vhodnějšího. Kontaktování narátorů probíhá telefonicky, osobní schůzkou nebo písemnou formou. Vždy se musíme představit, objasnit záměr naší práce a vysvětlit dotazovanému, proč jeho výpověď potřebujeme. Poděkování a profesionální přístup k narátorovi jsou samozřejmostí.⁵

Jestliže bude narátor souhlasit s poskytnutím rozhovoru, měli bychom si s ním domluvit čas a místo, kde rozhovor proběhne. Místo by si měl zvolit sám narátor, jelikož on nám poskytuje svůj čas. Zpravidla to bývá domov, neboť tam se každý cítí nejlépe. Jestliže upozorujeme, že nás během rozhovoru ruší nějaký element (otevřené okno, ze kterého se ozývá hluk či rodinní příslušníci), měli bychom taktně narátora požádat o vyřešení problému. Pokud to nebude možné, je potřeba změnit prostor.⁶

Než samotný rozhovor proběhne, měli bychom si zkontrolovat nahrávací zařízení. Je důležité, aby bylo nabitě a mělo dostatek paměti. V průběhu rozhovoru bychom měli mluvit zřetelně a nahlas, neboť někdy v rámci přepisu může být komplikované určité slovo rozeznat. Mikrofon nahrávacího zařízení během interview směřuje na narátora, přičemž musíme čas od času zařízení zkontrolovat, jestli stále nahrává.⁷

Následně se přistupuje k samotnému rozhovoru. Schůzka obvykle probíhá ve dvou sezeních. Při první schůzce bychom měli narátorovi nechat prostor, aby se sám rozpovídal. Je dobré, pokud umožníme dotazovanému zavzpomínat na nějakou příjemnou událost, abychom odlehčili případné prvotní rozpaky – zpravidla se jedná o vzpomínky na dětství. Na druhou stranu si musíme pohlídat, aby dotazovaný „neutíkal“ od tématu. Jestliže se tak stane, vhodně ho navedeme zpátky k tématu. Pokud se konají další sezení, jde zpravidla o rozšíření vědomostí a obzoru. Může se stát, že během

⁴ Tamtéž, s. 85-87.

⁵ Tamtéž, s. 90-95.

⁶ VANĚK, Miroslav a Pavel Mücke. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. S. 164-165.

⁷ Tamtéž, 165-166.

rozhovoru narazíme na něco, o čem se narátorovi nepovídá jednoduše. Měli bychom si proto uvědomit, že jde pravděpodobně o citlivou oblast, a tudíž nevyžadovat odpověď.⁸

Po skončení rozhovoru, resp. po jeho přepisu, bychom měli poděkovat a poprosit narátora o podepsání listiny, která potvrzuje výpověď narátora. Současně by měla obsahovat informaci, že nedojde ke zneužití nahrávky.⁹

Poté, co jsme získali rozhovor, přistupujeme k další části, kterou je záznam o rozhovoru. Zaznamenat rozhovor bychom měli co nejdříve, neboť ho máme v čerstvé paměti a dokážeme se lépe orientovat. V protokolu o záznamu by měly být vylíčeny hlavně projevy narátora, jeho pocity či odmlky. Pokud jsme se během rozhovoru dotkli citlivé oblasti, měli bychom ji zde zmínit. Záznam o rozhovoru obsahuje základní informace o narátorovi a slouží jako příprava pro další sezení s narátorem. Tazatel si také uvědomí, co stálo za ztrátou soustředěnosti narátora, a z toho důvodu se může určitým otázkám příště vyvarovat.¹⁰

Dalším krokem je vlastní přepis rozhovoru. Přepis slouží jak ostatním badatelům, tak narátorovi, který může upřesnit či opravit výroky, které jsme špatně pochopili. Je třeba zmínit, že je to velmi časově náročné. Pro tazatele má přepis také cenu v tom, že může objevit své nedostatky v pokládání otázek. Přepis provádí buďto sám tazatel, nebo profesionální písarka. Měl by být zachycen především přesný smysl a obsah rozhovoru. Snažíme se vyvarovat „vatových“ slov, pokud nedokreslují narátorův slovní projev. Jestliže zpozorujeme v rozhovoru určité emoční „situace“, vyznačíme je v hranatých závorkách. Styl narátorova sdělení by neměl být upravován a korigován.¹¹

Poslední část představuje analýza a interpretace získaného rozhovoru. Analýza představuje jednotlivé postupy při zpracování rozhovoru (vyprávění) a interpretace se týká výkladu tazatele prováděného z nahrávacího řízení. Tyto dva poslední kroky se týkají tazatele, který popisuje samotný rozhovor, jeho vznik či reakce narátora na dané otázky.¹²

⁸ Tamtéž, s. 166-171.

⁹ VANĚK, M., P. MÜCKE a H. PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. S. 106-107.

¹⁰ Tamtéž, s. 110-112.

¹¹ VANĚK, Miroslav a Pavel Mücke. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. S. 174-176.

¹² Tamtéž, s. 182-185.

2. Život Židů před a během 2. světové války

V roce 1933 byli němečtí občané a vojáci připravováni na kolaboraci s režimem, který v době války uskutečňoval vyhlazování Židů, cikánů, homosexuálů a dalších lidí, kteří obdrželi nálepkou „nežádoucí“. Historik Raul Hilberk uvádí, že „konečné řešení židovské otázky“ nebylo závislé na Hitlerově extremismu, ale na „vytvoření ovzduší tichého souhlasu a nenápadného uspořádání běhu věcí“. Nejednalo se o žádné nařízení, nýbrž o „sdílené pochopení, synchronizaci a obecného souzvuku“.¹³

Myšlenka fanatického rasismu živená touhou po násilí dokázala vyvolat krvavé útoky na Židy. Pro Němce židovského původu nebyl nejhorší kontakt s násilníky, ale střet s přáteli a kolegy, kteří vyznávali myšlenku nacizmu. Nastaly situace, kdy Židům bylo doporučováno vrátit se do Palestiny. V jiných případech se s nimi ze dne na den přestali bavit majitelé jednotlivých obchodů.¹⁴

Programy strany NSDAP¹⁵ obsahovaly 25. bod, který se týkal židovského obyvatelstva. Tento bod říkal, že členy strany mohou být pouze ti, kteří mají v sobě čistou německou krev. Židé museli přestat vykonávat zaměstnání ve veřejných funkcích či v médiích a ti, kteří se přistěhovali až po roce 1914, budou muset Německo opustit. Poslední zmínka se týkala obchodních domů patřících Židům, jimž měly být domy konfiskovány.¹⁶

To, že Hitler byl zarputilým odpůrcem židovského obyvatelstva, ukazuje i jeden z jeho projevů z roku 1919, kdy promlouval k zahořklým válečným veteránům i rozčarovaným občanům.

„Až budu skutečně svírat v rukou moc, mým prvním a nejdůležitějším úkolem bude zničení Židů. Nechám postavit šibenice v celých řadách – například na mnichovském Marienplatzu – a bude jich tolik, kolik jen umožní pouliční provoz. Potom přivedou Židy a všechny je pověsí, jednoho po druhém, bez ohledu na věk nebo pohlaví. Viset zůstanou, dokud nezačnou zapáchat ... musíme brát ohled na hygienické předpisy.

¹³ KOONZOVA, Claudia. *Svědomy nacizmu*. Praha: Vyd. Columbus, spol. s r. o., 2009. ISBN 978-80-7249-233-6. S. 19-20.

¹⁴ Tamtéž, s. 19-20.

¹⁵ Národně socialistická německá dělnická strana.

¹⁶ KOONZOVA, Claudia. *Svědomy nacizmu*. S. 41.

Ostatní města budou tento příklad následovat a zanedlouho se celé Německo od Židů úplně očistí. ¹⁷

2.1 Norimberské zákony

Dne 15. září 1935 byly přijaty na zasedání říšského sněmu v Norimberku tzv. Norimberské zákony. Spolu s dalšími doplňujícími směrnicemi tvořily souhrn nacionalistických a rasistických „právních“ aktů. Účinnost Norimberských zákonů se samozřejmě rozšiřovala s rozrůstajícím se Německem. Od 16. března 1939 se vztahovaly na Němce, kteří žili na místě právě zřízeného Protektorátu Čechy a Morava. O 3 měsíce později začala platit norimberská kritéria týkající se židovství i v okupovaných Čechách a na Moravě.

Za zmínku stojí 2 zákony, které měly velký vliv na život Židů v Protektorátu. Prvním z nich byl **Zákon o říšském občanství**, v rámci kterého se Židé nemohli stát plnoprávními říšskými občany. Zákon určoval, kdo je a není Žid, odebrání hlasovacího práva v politice či zákaz zastávání veřejných úřadů. Druhým zákonem byl **Zákon na ochranu německé krve a německé cti**. Tímto nařízením byly zakázány sňatky a mimomanželský styk Židů se státními příslušníky „německé nebo druhově příbuzné krve“.¹⁸

2.2 Češi a Židé po 15. březnu 1939

Po německé okupaci Čech a Moravy vztah českého a židovského obyvatelstva ochladl. Radikální antisemité hlásili ve jménu Hitlera program, který měl zbavit protektorát pozůstatků „benešismu“ a bolševismu. Národní jednota se chystala vyhlásit krajní protizidovská opatření, přičemž narazila na nesouhlas pražského kardinála Karla Kašpara. Byl těžce nemocný a prohlásil, že budou-li opatření prosazena, odsoudí je pastýřským listem¹⁹. Na základě jeho výroku se od nich upustilo.

¹⁷ KOONZOVÁ, Claudia. *Svědomy nacizmu*. S. 30-31.

¹⁸ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní vědecká konference: Akce Nisko v historii "konečného řešení židovské otázky" : k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů: Sborník referátů*. 1. vyd. Ostrava: RONDO, 1995. ISBN 80-7042-422-2. S. 174.

¹⁹ Pastýřský list – dopis ordináře (nejčastěji biskupa či biskupů církevní provincie nebo státu) určený věřícím či kněžím.

Na začátku druhé světové války ovšem Češi považovali Židy za „dobré“ lidi. Uvádí se, že většina českého obyvatelstva pohlížela na Davidovu hvězdu sympaticky. Několik Čechů dokonce protestovalo proti tomu, že židovští lékaři museli přestat vykonávat praxi. Rozsáhlejší pomoc Židům se ale nekonala. S příjezdem Reinharda Heydricha do Protektorátu Čechy a Morava začala ostrá kampaň proti těm, kteří byli podezřeni z určité náklonosti k Židům.²⁰

2.3 Pronásledování Židů (1939-1941)

Pro židovské obyvatelstvo byl 15. březen 1939 velice zásadní. Okupační armáda spolu s gestapem vnikla na území Protektorátu Čechy a Morava a ihned začalo hromadné zatýkání pod tajným označením Aktion Gitter (akce mříže). Zátahy provádělo české četnictvo, které zajalo německé emigranty, politiky předchozího režimu, známé politické osobnosti a Židy. O den později přijel do Prahy sám Hitler, který zde podepsal dekret o vzniku „Říšského protektorátu Čechy a Morava“²¹. Prezident byl Emil Hácha, přičemž se musel zodpovídat baronu Constantinu von Neurathovi jako říšskému protektorovi. Po několika dnech začalo Židům pravé peklo. Bylo vypáleno několik synagog a Židé museli dodržovat určitá nařízení. Museli například chodit středem ulice, místo aby využili chodník. Mezi 19. a 28. květnem roku 1939 zorganizovali fašisté demonstrace, během kterých byli Židé vytahováni ven z kaváren a napadáni na ulici.²²

Další ponížení pro Židy nastalo 1. září 1941. Vláda vydala nařízení, které stanovilo, že židovské obyvatelstvo musí na veřejnosti nosit Davidovou hvězdu, do níž bylo černými písmeny vepsáno slovo „Jude“ (Žid). Je zcela pochopitelné, že tento symbol vzbudil mezi Židy pocit nejistoty. Obzvláště na pozoru se musely mít malé děti, které byly často terčem fyzických a slovních útoků. Propast mezi Němci, Čechy a Židy se neustále zvětšovala. Vytratila se veškerá tolerance a lidé sebou začali opovrhovat. Situaci neulehčovaly ani neúprosná nařízení ze strany nacistů. Je pochopitelné, že Židé se snažili ze země uprchnout. Největší emigrační proud nastal v letech 1938-1939, kdy

²⁰ ROTHKIRCHENOVÁ, Lívie a Eva SCHMIDTOVÁ-HARTMANNOVÁ, Avigdor DAGAN a Milena JANIŠOVÁ. *Osud Židů v protektorátu 1939-1945: sborník studií Lívie Rothkirchenové, Evy Schmidtové-Hartmannové, Avigdora Dagana s úvodem Milana Šimečky*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1991. ISBN 80-900953-7-2. S. 27-28.

²¹ Část československého území okupovaná nacistickým Německem (16. 3. 1939-9. 5. 1945)

²² ROTHKIRCHENOVÁ, Lívie a Eva SCHMIDTOVÁ-HARTMANNOVÁ, Avigdor DAGAN a Milena JANIŠOVÁ. *Osud Židů v protektorátu 1939-1945: sborník studií Lívie Rothkirchenové, Evy Schmidtové-Hartmannové, Avigdora Dagana s úvodem Milana Šimečky*. S. 31-33.

odešlo 118 000 Židů. Na začátku války uteklo dalších 30 000 Židů, jen aby našli klid a nový domov. Jelikož v letech 1939 a 1940 genocida nebyla možná, zaměřil se Hitler na plánování hromadné deportace. Vznikla také řada eliminačních opatření, kdy došlo poprvé k systematickému zabíjení Židů, zřizování ghett (lodžské a varšavské), ničení zdraví a trápení hladem. V následujících měsících byly zřízeny koncentrační a vyhlazovací tábory, kde se měla „židovská otázka“ vyřešit jednou pro vždy.²³

2.4 Protokol z Wannsee

Podřízení amerického prokurátora objevili roku 1947 v jednom ze šanonů německého ministerstva zahraničí zastrčený zápis z jedné schůzky, který byl opatřen razítkem „Geheime Reichsache“ (Tajná říšská záležitost). Se zděšujícím výrazem se dočítají, že se jednalo o schůzku 15 nejvyšších nacistických státních úředníků, představitelů SS a stranických funkcionářů. Tato listina, která je známá jako „Protokol z Wannsee“, popisuje vystoupení Reinharda Heydricha, který podává přehled opatření přijatých do roku 1941 proti Židům. Uvádí počet Židů, kteří se nachází v okupované části Evropy, a navrhuje jednotlivá opatření, jak židovskou otázku vyřešit jednou pro vždy.²⁴

2.5 Konference ve Wannsee

Porada ve Wannsee se konala 20. ledna 1942 ve vile nedaleko jezera Wannsee v Berlíně. Nacisté se zde setkali za jediným účelem → sestavit plán pro hromadné vyhlazení evropských Židů. Mělo se zde pevně stanovit, kdo je „žid“, „židovský míšenec“ prvního²⁵ a druhého²⁶ stupně a měla zde být stanovena jasná pravidla, jak se židovskými obyvateli zacházet. Konferenci tvořily „tři složky“. Jednalo se o nacistickou stranu, ministerstva a Himmlerovo impérium sestávající z policie a SS.²⁷

²³ GOLDHAGEN, Jonah Daniel. *Hitlerovi ochotní katani*. Vyd. NLN, s. r. o., Naklad. Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-206-5. S. 142.

²⁴ ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. Praha: Dokořán s. r. o., 2003. ISBN 80-86569-45-4. S. 9.

²⁵ Židovský míšenec 1. stupně – ten, kdo měl dva židovské prarodiče a k datu vydání norimb. zákonů nebyl členem židovské náboženské obce, a ani nežil v manželství se Židem.

²⁶ Židovský míšenec 2. stupně – ten, kdo měl jednoho židovského prarodiče.

²⁷ ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. S. 24.

Konference se zúčastnilo mnoho aktérů:

- SS-Obergruppenführer **Reinhard Heydrich** - šéf RSHA (Hlavní úřad pro říšskou bezpečnost) a zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava, předsedající konference
- státní tajemník **Dr. Wilhelm Stuckart** - tajemník Říšského ministerstva vnitra
- státní tajemník **Dr. Erich Neumann** - tajemník Úřadu zplnomocněnce za čtyřletý plán
- státní tajemník **Dr. Roland Freisler** - tajemník Říšského ministerstva spravedlnosti
- státní tajemník **Dr. Josef Bühler** - tajemník Úřadu Generálního gouvernementu v Krakově
- státní podtajemník **Martin Luther** - podtajemník Ministerstva zahraničí
- SS-Oberführer **Gerhard Klopfer** - tajemník stranické kanceláře NSDAP
- ministerský ředitel **Friedrich Wilhelm Kritzinger** - tajemník Říšského kancléřství
- SS-Gruppenführer **Otto Hofmann** - šéf Hlavního úřadu pro otázky rasy a osidlování
- SS-Gruppenführer **Heinrich Müller** - šéf Gestapa, Hlavní úřad pro říšskou bezpečnost
- SS-Obersturmbannführer **Adolf Eichmann** - Hlavní úřad pro říšskou bezpečnost
- SS-Oberführer **Dr. Eberhard Schöngarth** - velitel Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby v Krakově
- SS-Sturmbannführer **Dr. Rudolf Lange** - velitel Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby pro Lotyšsko
- **Dr. Alfred Mayer** - tajemník Říšského ministerstva pro okupovaná východní území
- **Dr. Georg Leibbrandt** – tajemník Říšského ministerstva pro okupovaná východní území²⁸

Konferenci vedl Reinhard Heydrich, který všem přítomným předložil program o vyřešení „židovské otázky“. Heydrichův návrh na zbavení Židů byl v jejich hromadném transportu od západu na východ. Židé by se měli během řešení židovské otázky posílat na práce na Východ, kde by podle své pracovní schopnosti pracovali v kolonách na stavbě silnic. Počítalo se samozřejmě s tím, že velký počet Židů zmizí „přirozeným úbytkem“. Ti, kteří by přežili, by se museli důkladně hlídat, neboť by představovali zárodek nového židovského rozkvětu.²⁹

²⁸ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3. S. 233-234.

²⁹ ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. S. 137.

K celkové shodě ovšem nedošlo. Otázka ohledně židovských míšenců vyřešena nebyla a navrhované změny nenastaly. Už samotný výrok historika Eberharda Jäckela o něčem vypovídá: „*Tím nejpozoruhodnějším na onom často zmiňovaném setkání, kterému se teprve po válce dostalo označení konference ve Wannsee, je to, že nikdo neví, proč se konalo*“.³⁰

³⁰ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. S. 230.

3. Nacistické koncentrační tábory

Poté, co se Hitler dostal k moci, byla zajištěna prostřednictvím dekretu z 28. února 1933 ochranná zajišťovací vazba. Kvůli tomuto dekretu byl nacisty zneškodněn každý, kdo byl alespoň trochu podezřelý z aktivní činnosti proti hitlerovskému režimu.

Nacisté zřídili do roku 1939 šest koncentračních táborů, v nichž bylo okolo 20 000 vězňů. Před vypuknutím války sloužily tábory jako převýchova německého obyvatelstva. Budování prvních táborů byla první známka toho, že nacistům jde o něco víc než jen o zastrášení lidí. Začala se rýsovat základní struktura gestapa, jejímž úkolem bylo vyděsit odpůrce Němců a v případě nutnosti je i zatknout.

Mezi nejznámější koncentrační tábory patří Osvětim-Birkenau, Buchenwald, Dachau, Mauthausen a jiné.

Poté, co se rozpoutala 2. světová válka, Němci začali odhalovat své skutečné úmysly. V první řadě jim šlo o čistou germánskou rasu, tedy o čistotu krve.³¹ Nacisté se shodli, že je potřeba vyhladit inteligenci z řad neněmeckých národů či komunismu. Před jejich zavražděním byli využiti jako levná pracovní síla, a díky tomu vzrostlo válečné hospodářství Německa. Jakmile nebyli schopni pracovat, byli nemilosrdně zabití.

Hitlerovým plánem bylo vylidnit nová území, což mohlo proběhnout až po vítězné válce. Z tohoto důvodu se připravovalo vyhubení obyvatel z Čech, Slovenska, Polska atd. Hitler zaměřil svoji pozornost nejprve na židovské obyvatelstvo. Začalo hromadné pronásledování Židů a jejich postupné vyvražďování. Byl jim zabaven veškerý majetek a přišli i o své hospodářské pozice.³²

V koncentračních táborech byly uvězněny desítky tisíc vězňů, které chtěli nacisté využít pro podniky SS. Vězni představovali levnou pracovní sílu, a z toho důvodu vydal Himmler 2. prosince 1942 oběžník s nařízením, které zakazovalo nadměrné bití vězňů. Jak je již zřejmé, prolínaly se v táborech dvě tendence. Nacisté během války museli na určitou dobu opustit od vraždění „nečisté rasy“, neboť SS potřebovalo „armádu“ pracujících otroků.³³

Odhaduje se, že během nadvlády nacistů zemřelo v koncentračních táborech okolo 8 milionu lidí. Z toho zhruba polovina zemřela v největším vyhlazovacím táboře

³¹ KRAUS Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. Vyd. 5. Praha: Naše vojsko, 1957. S. 17.

³² Tamtéž, s. 18.

³³ BUBENÍČKOVÁ, R., L. KUBATOVÁ a I. MALÁ. *Tábory utrpení a smrti*. Praha: Svoboda, 1969. S.21-22.

v Osvětimi. Už z tohoto pohledu vyplývá, že koncentrační tábor v Osvětimi byl nejhorší v historii.

Během války o koncentračních táborech kolovaly mnohé zvěsti, ale až do roku 1944 málokdo věřil krutostem, které se v nich děly. Nacisté velice dobře střežili tajemství plynových komor Osvětimi a ostatních táborů.

Při přiblížení sovětské armády v roce 1944 provedli nacisté veškeré úkony k tomu, aby zahladili stopy. Spálili dokumenty, zbourali budovy krematorií a odstranili svědky, ale i přes veškeré úsilí byly jejich ukrutnosti odhaleny.³⁴

3.1 Dachau – „průkopník lágrů“

Krátce poté, co se Hitler dostal k moci, nechal zřídit první koncentrační tábory. Mezi prvními byl také vybudován Dachauský tábor, který byl zároveň nejdéle fungující nacistický koncentrační tábor. Byl zřízen rozkazem *Reischführera* SS dne 22. března 1933 nedaleko stejnojmenného městečka. Původní kapacita byla 5000 vězňů, přičemž byl tábor určen pro komunisty, sociální demokraty a jiný antifašisty, kteří by mohli nějakým způsobem ohrožovat nacistické Německo.

Koncentrační tábor v Dachau byl vybudován na bažinaté krajině, která byla plná rašelinišť a močálů. Počasí bylo většinou deštivé, vlhké a mlhavé. Vězni měli celý areál zvelebit a vybudovat rozsáhlé parky.³⁵

Dachau byl zřízen jako průkopník koncentračních táborů, na kterém měl být vyzkoušen systém řízení správy tábora, jeho režim i způsob zacházení s vězni. Tábor se skládal z několika polorozpadlých budov, správních budovy a byl obehnán stovky metrů dlouhého drátu.

Zlom přišel až s prvním velitelem Dachau SS-stan-dartenführerem Hilmarem Wäckerlem, který si všiml, že strážé komunikují s vězni. Z tohoto důvodu svolal esesmany a prohlásil zdrcující výrok: *„Kamarádi z SS! Víte všichni, proč nás sem Vůdce povolal. Nepřišli jsme sem, abychom s těmi sviněmi uvnitř zacházeli lidsky. Nepovažujeme je za lidi, jako jsme my, nýbrž za lidi druhé třídy. Po léta mohli provádět svou zločinnou činnost. Ale teď jsme u moci my. Kdyby byly přišly k moci tyhle svině, byly by nám všem uřízly hlavu. Proto neznáme žádné slitování ani my. Kdo z kamarádů*

³⁴ KRAUS Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. S. 18.

³⁵ KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau - Mauthausen*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1986. S. 11.

nemůže vidět krev, ten k nám nepatří a ať odejde. Čím víc těchto svinských psů odpráskneme, tím méně jich budeme muset krmit. ³⁶

V červnu 1933 byl Himmlerem jmenován nový velitel koncentračního tábora a tím se stal Theodor Eicke. Tento velitel rozhodně nezhálel a krátce po svém jmenování uvedl v platnost několik nových nařízení. Byl povolen trest smrti a zaváděly se tresty bití holí. Vznikla i řada „mírnějších opatření“, jako např. těžká tělesná cvičení, špinavá práce pod zvláštním dozorem či snížení přídělů jídla. Theodor Eicke později jako inspektor koncentračních táborů a strážních oddílů SS vytvořil zvláštní oddíly SS – „svazy umrlčích lebek. Jednalo se o elitní sbory SS procházející tvrdým výcvikem, které byly známé svou neobvyklou krutostí i k civilnímu obyvatelstvu.³⁷

3.1.1 Pseudovědecká pokusná stanice

Dachau jako mnoho dalších koncentračních táborů proslul také kvůli lékařským experimentům. Dachauští vězni velmi dobře znali výzkumnou stanici malárie dr. Klause Schillinga, který svoji činnost zahájil v únoru 1942. Stanice fungovala do konce války a bylo v ní malárií nakaženo okolo 2000 vězňů. Téměř čtvrtina jich zemřela na přímé následky, ostatní utrpěly vážné následky.

Pro potřeby nacistické Luftwaffe³⁸ se konaly pokusy o působení vysokého a nízkého tlaku a nedostatku kyslíku na lidský organismus. Skupina mladých mužů byla zavírána do komor, kde docházelo ke změnám tlaku vzduchu. Následky experimentů byly katastrofální. Muži umírali na infarkt, embolii či nervové poruchy.

Pro vězně byl také známý dr. Sigmund Rascher, který nechával ponořovat vězně do ledové vody. Vězňové byli nazí házeni do kádí, kde jim byl do konečníku či žaludku zaváděn kabelový teploměr. Lékaři tímto způsobem měřili hladinu krevního cukru, dusíku a vápníku. Jednotlivé pokusy většinou způsobily vězňům okamžitou smrt. Uvádí se, že rekordní zaznamenané minimum vnitřní teploty vězně před smrtí bylo 10 °C!³⁹

³⁶ HES, Milan. *A brány se otevřely... Osvobození 1945: Dachau – Osvětim - Terezín*. Praha: Epocha, 2015. ISBN 978-80-7425-257-0. S. 18.

³⁷ KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau - Mauthausen*. S. 14-15.

³⁸ Německé válečné letectvo.

³⁹ KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau – Mauthausen*. S. 15-16.

3.1.2 Osvobození

Během 26. dubna 1945 přišel rozkaz, aby zbývající vězni byli připraveni na brzký odchod z lágru. Navečer téhož dne padlo rozhodnutí, že z lágru za doprovodu stráží odejdou Němci, Rusové a zbývající Židé.

Dne 27. dubna 1945 esesmani zaveleli k evakuaci zbylých vězňů. Následující den tábor opustila většina dozorců. Osvobození Dachau nastalo 29. dubna 1945, kdy do lágru dorazily americké jednotky. K jejich zděšení objevili v lágru 30 tisíc zubožených vězňů. Po válce se zjistilo, že zde zahynulo nejméně 188 000 lidí, přičemž třetinu tvořili Židé. Byla zde vybudována plynová komora, která ale nesloužila k masovému vraždění.⁴⁰

3.2 Terezín - „předpeklo k peklu“

V období 1939 až 1945 můžeme tvrdit, že Malá pevnost Terezín vstoupila do paměti českého národa. Malá pevnost byla původně starou rakouskou pevností. Po ztrátě svého významu v ní rakouské úřady zřídily těžký žalář, kde byli vězněni političtí vězni a kriminální zločinci. Mezi nimi byl i účastník sarajevského atentátu bosenský Srb Gavrilo Princip⁴¹. Po okupaci Československa zde Němci zřídili koncentrační tábor, kde vězni umírali nelidským způsobem. Probíhalo zde mučení, týrání hladem a bestiální vraždění. Po 2. světové válce vyšlo napovrch, kolik lidí zde přišlo o život. Na Národním hřbitově před Malou terezínskou pevností je pohřbeno dvacet šest tisíc obětí nacistické bestiality. V terezínském ghettu bylo povražděno okolo třiceti šesti tisíc lidí židovského původu. Do řeky Ohře bylo vhozeno dvacet pět tisíc papírových uren s popelem těch, kteří se konce války nedočkali. Spása pro vězněné přišla až s příjezdem Sovětské armády 8. května 1945.⁴²

⁴⁰ HES, Milan. *A brány se otevřely... Osvobození 1945: Dachau - Osvětim - Terezín*. S. 28.

⁴¹ Gavrilo Princip byl politický aktivista, který spáchal atentát na následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este → začátek 1. světové války.

⁴² TYL Otakar a Táňa KULIŠOVÁ. *Terezín: malá pevnost: ghetto*. Vydání I. Praha: Naše vojsko -SPB, 1955. S. 7.

3.2.1 Malá pevnost

Dne 29. září 1938 se osud obyvatelstva První republiky zcela změnil. Vláda Československé republiky připravila mnichovskou kapitulaci proti vůli svého lidu a přijala potupný diktát západních mocností. Za necelé dva roky dostal Jindřich Jöckl⁴³ rozkaz pražského gestapa, aby zřídil věznici v Malé pevnosti v Terezíně. O nějakou dobu později byla v Terezíně vytvořena pobočka pražské policejní věznice. První vězňové prošli Malou pevností 14. června 1940. Za 15 měsíců se cely začaly rychle plnit vězni. Z Prahy byli sváženi nákladními auty, z ostatních míst přijížděli vlakem do Boušovic, odkud šli pěšky s četníky nebo esesmany do pevnosti.⁴⁴

Malá pevnost představovala jakousi přestupní stanici, odkud byli vězni posíláni buď před soud, nebo do koncentračních táborů. Jen zde zahynulo okolo 2 600 vězňů v důsledku tyranie, hladu a nedostatečné lékařské péče.

V Malé pevnosti bylo 90% vězňů z řad občanů bývalého Československa, zbytek tvořili Francouzi, Italové, Poláci, Jihoslované a angličtí váleční zajatci.

Vězňové se zde rozhodně neměli jako v bavlence, neboť byli nuceni k vysilující otrocké práci. Životní podmínky vězňů se každým rokem zhoršovaly. Existovala zde tzv. vnitřní komanda, která zajišťovala chod věznice, obdělávání polí a výstavbu různých objektů. Většina vězňů pracovala mimo pevnost ve firmách, které se specializovaly na výrobu a dodání zbraní pro říši. Od roku 1943 byly v Malé pevnosti prováděny popravy na základě „Sonderbehandlung“.⁴⁵ Odhaduje se, že zde přišlo o život 250 vězňů. Poslední poprava proběhla 2. května 1945, při které bylo zmařeno 51 lidských životů.

Nacistům nešlo jen o to, aby vyhubili židovské obyvatelstvo. Snažili se o demoralizaci židovské komunity, kterou chtěli zlomit nejzvrhlejšími způsoby. Vězeň byl pouze číslo a ztratil svou identitu. Nacisté se snažili vyvolat nenávist mezi vězni a způsobit jejich postupný rozklad. Židé z různých částí Evropy byli namačkáni ve stísněných prostorách Terezína, přičemž se od sebe lišili jazykem a kulturou. Nacisté zvyšovali nátlak na samotné představitele samosprávy, na které nasadili tzv. „Jupo“, což byla tajná židovská policie živící se udavačstvím.⁴⁶

⁴³ Velitel věznice gestapa Malá pevnost v Terezíně.

⁴⁴ TYL, KULIŠOVÁ. *Terezín: malá pevnost: ghetto*. S. 13.

⁴⁵ Nacistické opatření, které znamenalo popravu z rozhodnutí bezpečnostní policie.

⁴⁶ KÁRNÝ, M., M. KÁRNÁ ve spolupráci s T. BRODEM. *Terezínské studie a dokumenty*. Praha: Nadace Terezínská iniciativa, 1996. ISBN 80-200-0582-X. S. 100.

Máme-li zmínit světlejší chvílky, vězňové je zažívali večer ve chvílích odpočinku. V celách se tvořil důvěryhodný kolektiv, kde se tajně rozvíjela politická a kulturní činnost. Na vybraných celách se dokonce i recitovalo, zpívalo a probíhaly modlitby. Vznikla zde řada kreseb, které mají nedocenitelnou hodnotu dodnes.⁴⁷

3.2.2 Ghetto Terezín

Nacisté tvrdili, že pocházejí z „nordické“ rasy, která je nadřazenější vůči ostatním, tudíž mají právo vládnout ostatním zemím a národům. Aby mohli získat světové trhy a kolonie, museli začít dobovačnou válku. Rozvinuli šovinistickou propagandu, která byla založena na rasistické pověře, a jejím nejostřejším projevem byl antisemitismus. Němcům šlo zaprvé o vyřazení obchodních konkurentů a zotročení ostatních národů. Je ohromující, že z 12 milionů židů v Evropě byla polovina vyvražděných. Následovat měly národy slovanské.⁴⁸

Na podzim roku 1941 začali Němci v Čechách a na Moravě „registrovat“ židy. Poté byli povoláváni do transportů. Všechny transporty směřovaly do Veletržního paláce v Praze, odkud putovali dál. Už tady lidé začínali zjišťovat, čeho jsou esesáci schopní. Měli zde nedostatek pitné vody, málo jídla a museli spát na dřevěných hoblovačkách. O hygieně ani nemluvě. Odtud pak odjížděli lidé např. do Lodže, kde bylo zřízeno ghetto pro židy německé a polské národnosti. V protektorátu bylo zřízeno ghetto v Terezíně, které Němci vybrali jako nejlepší pro své nekalé úmysly. První transport do Terezína přijel 24. listopadu 1941 a čítal 342 mladých mužů. Transport byl označen AK I. Byli v něm dělníci, řemeslníci a různí odborní pracovníci. Téhož roku sem přijely další 3 transporty. Muži bývali v Sudetských kasárnách, později v kasárnách Hannoverská. Ženy byly přesunuty do kasáren Drážďanská a Hamburská. Uvádí se, že Terezínským ghettem prošlo 153 000 židů. Po válce v květnu 1945 se dozvídáme, že Terezínem prošli příslušníci 35 národů. Poté, co přišli židé do Terezína, se museli registrovat. Pořádkovou službu vykonávala „židovská policie“, která se skládala z obyvatel ghetta, a protektorátní četnictvo. Příslušníci jednotek SS zde vykonávali občasné pochůzky. Přesto bylo patrné, že nejvyšší moc mají nacisté. Do června 1942

⁴⁷ Policejní věznice v Malé pevnosti. *Památník Terezín*. [online]. 2010 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/policejni-veznice-v-male-pevnosti>.

⁴⁸ TYL, KULIŠOVÁ. *Terezín: malá pevnost: ghetto.*, str. 75.

mohlo v Terezíně bydlet také civilní obyvatelstvo. Poté se stal Terezín uzavřeným ghettem.⁴⁹

V táboře platila různá nařízení a zákazy, které se musely nekompromisně dodržovat. Do jisté míry byl povolen kulturní život, který měl sloužit jako kulisa k zamaskování skutečnosti před veřejností, a k uklidnění židovské populace. Židé netušili, co se s nimi zamýšlí. V Terezíně byli jen na určitou dobu a poté směřovali do vyhlazovacích táborů. Odjezdy transportů z Terezína začali v říjnu 1942 a směřovaly na východ do Osvětimi-Birkenau. Tam teprve vězni poznali, co je skutečné utrpení.⁵⁰

Jak již bylo zmíněno, nacisté se snažili o to, aby ghetto budilo dojem normálního města. Byla zde například kavárna, do které měli přístup jen ti, kdo měli poukázku. Ghetto mělo vlastní peníze, které dostávali pracující jako „odměnu“, i když si za ně nemohli nic koupit. Když se očekávala návštěva ze zahraničí, zvl. Červeného kříže⁵¹, děti si musely celý den hrát na hřišti, i když brečely. Kdyby byli návštěvníci o něco všímavější, prokoukli by nekalé praktiky Němců.⁵²

Život v ghettu byl lidským utrpením v pravém slova smyslu. Vězni se choulili na palandách a modlili se, aby nebyli vybráni do transportů. Často hladověli, jelikož přiděly jídel byly nedostatečné. O něco lépe se měli ti, co pracovali. Nejhuře se žilo starým lidem, neboť ti tu čekali jen na smrt, která bývala jistým způsobem vnímána jako vysvobození.

V ghettu se prováděly také popravy. První tam proběhly na začátku roku 1942. Ač je to v dnešní době nepochopitelné, popraveni byli mladí lidé za drobné přestupky. Samotný lidský rozum zůstává stát nad tím, když byl třeba popraven 16letý hoch za dopis, který adresoval své matce. Další poprava nastala, když jel muž své nemocné ženě pro léky. Uvádí se, že bylo oběšeno celkem 17 lidí. Poprava se konala mimo město a musel jí být přítomen štáb, který fungoval jako vedení „samosprávy“. Později se popravy v Terezíně nekonaly, ale esesáci to vyřešili způsobem, který jim byl velmi blízký. Provinilci byli zlikvidováni buďto v Malé pevnosti, nebo byli posláni do plynu.⁵³

⁴⁹ Tamtéž, s. 76-79.

⁵⁰ Koncentrační tábor pro Židy, tzv. ghetto Terezín. *Památník Terezín*. [online]. 2010 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/koncentracni-tabor-pro-zidy-tzv-ghetto-terezin>.

⁵¹ Červený kříž byl za okupace 5. června 1940 rozpuštěn. Většina jeho členů byla vězněna v koncentračních táborech, avšak ti, co unikli, se aktivně zapojovali např. do odbojové činnosti nebo zachraňovali vězně z koncent. táborů a z pochodů smrti.

⁵² TYL, KULIŠOVÁ. *Terezín: malá pevnost: ghetto*. S. 79-80

⁵³ Tamtéž, s. 79-80.

3.2.3 Osvobození

Situace v Terezíně byla zkomplikovaná evakuačními transporty, které sem přijížděly od 20. dubna do 6. května 1945. Zubožení a těžce nemocní vězni s sebou přivezli skvrnitý tyfus, který se rychle rozšířil mezi židovskými vězni. Členové České pomocné akce zahájili záchranné akce v Malé pevnosti a současně navázali kontakt se zástupci Mezinárodního červeného kříže, jejichž úkolem bylo převzetí ochrany nad policejní věznicí i ghettem. Ve večerních hodinách 8. května 1945 projely Terezínem první jednotky Rudé armády. V následujících dnech převzali sovětsí vojáci ochranu celého Terezína a poskytli potřebnou pomoc. Nesmíme opomenout, že čeští lékaři a sovětsí vojáci ukázali obrovskou odvahu před nebezpečím z nákazy.⁵⁴

3.2.4 Vstupní brána do Malé pevnosti

Jak vězni sami říkali, kdo prošel touto bránou, ocitl se „na druhém břehu“. Brána symbolizovala jediné a to, že odtud není úniku. Když jí člověk prošel, byl rázem pro okolní svět zapomenut. Denně touto bránou prošly v kolonách stovky vězňů na práci do okolí Terezína a večer se vraceli vyčerpaní a hladoví. Museli s sebou brát i mrtvé, aby se vraceli v přesně takovém počtu, v jakém ráno pevnost opustili.⁵⁵

3.2.5 Cely číslo 16, 15, 14, 13 a 12

Byly to místnosti s těžko dýchatelným vzduchem, stálou vlhkostí a chladem. Nesmělo se v nich svítit, vězni v nich trávili dny potmě a trpěli nemocemi způsobenými těmito podmínkami.

V celách číslo 16 a 15 byli ubytovaní tzv. „bramboráři“. Jednalo se o staré a invalidní vězně, kteří od rána do večera před kuchyní škrábali brambory. V cele číslo 14 bydleli muži pracující v táborové prádelně. Cela 13 byla pro „prominenty“. Byli zde ubytovaní písaři z kanceláří, kteří denně jezdili do Bohušovic pro poštu. Dále celu obývali kuchaři, číšníci a holiči. Tato cela byla pochopitelně mezi ostatními neoblíbená, neboť vězňové zde měli lepší jídlo a dokonce i alkohol! Hráli zde hry a spřádali plány o budoucnosti. Cela č. 12 byla určena německým vězňům, kteří byli jako příslušníci

⁵⁴ Osvobození. *Památník Terezín*. [online]. 2010 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/osvobozeni>.

⁵⁵ TYL, KULIŠOVÁ. *Terezín: malá pevnost: ghetto*. S. 1

„vyšší rasy“ odděleni od ostatních vězňů jiných národů. K ostatním vězňům se chovali nepřátelsky a gestapu sloužili jako nebezpeční udavači. Němečtí vězni anti-fašisté zde věznění nebyli.⁵⁶

3.2.6 Sprchy u samotek

Dvě sprchy a dřevěná vana se nacházely za samotkami, ačkoliv nikdy nesloužily k hygieně. Vězni zde byli vyslýcháni opravdu nelidským způsobem. Gestapáci na ně pouštěli ledovou vodu a mlátili je gumovými rukavicemi. Vynucovali si různá přiznání, ačkoliv vězni dané informace nevěděli. Vězni zde umírali na oslabený organismus způsobený dlouhodobým hladověním nebo na srdeční slabost.⁵⁷

3.3 Počátky Osvětimi

Osvětim (německy Auschwitz), je cca čtyřtisícové městečko v jižním Polsku. Během 2. světové války bylo pod nadvládou „Třetí říše“. Dne 27. dubna 1940 byl zřízen na rozkaz Heinricha Himmlera v bývalých kasárnách polské armády vyhlazovací tábor. Velitelem tábora byl jmenován Rudolf Höss. Na vybudování tábora se podíleli vězni z koncentračního tábora v Dachau. Funkci dozorců vykonávali příslušníci oddílů SS a němečtí kriminálníci z koncentračního tábora Sachsenhausen. Dne 19. června 1940 došlo k vysídlování polského obyvatelstva z okolí tábora, a tím pádem vznikl prostor o rozloze 40 kilometrů čtverečních, na kterém se odehrávaly zřůdnosti esesmanů. Prvními vězni byli polští obyvatelé, kterých zde bylo v roce 1941 okolo 11 000. Osvětim se skládala ze třech hlavních táborů, které se nazývaly Auschwitz I, Auschwitz II-Birkenau, Auschwitz III-Monowitz a více než 40 podtáborů.⁵⁸

3.3.1 Osvětim I až III

Osvětim byl obrovský komplex tvořen z 39 jednotek, které se dále dělily do 3 hlavních zón.

⁵⁶ Tamtéž, s. 20-21.

⁵⁷ Tamtéž, s. 24.

⁵⁸ Počátky Auschwitz. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/pocatky-auschwitz.html>.

Osvětim I byl hlavní tábor, kde sídlila ústředna gestapa a hospodářské a zbrojní podniky pracující pro německou armádu.

Osvětim II neboli Birkenau sloužil k hromadné likvidaci lidí prostřednictvím plynových komor. Dále k němu náležely menší tábory: drůbežnický Harmenze, zemědělský tábor Budy, zahradnický Rajska a chemické laboratoře.

Osvětim III (Buna) byl koncentrační tábor pro výstavbu gigantických továrních komplexů na výrobu syntetické gumy a benzínu v Monovicích.

Poté, co byl na jaře 1940 zřízen koncentrační tábor Osvětim I, přišla 20. května téhož roku první skupinka vězeňských funkcionářů z koncentračního tábora v Sachsenhausenu. O měsíc později přišel první transport politických vězňů z Polska.⁵⁹

3.3.2 Auschwitz II-Birkenau

Tento tábor byl největší v komplexu Auschwitz, a zároveň představoval největší vyhlazovací tábor za 2. světové války. Stavba Birkenau byla započata v říjnu 1941 a nachází se na místě, kde dříve bývala vesnice Březinka (něm. Birkenau). Původní obyvatelé Březinky byli násilím vystěhováni, jejich domy byly zbourány a zbylý materiál byl použit na stavbu tábora. Právě v Birkenau byly zřízeny plynové komory, kde našla smrt většina lidí, odhadem až 90% vězňů. Největšího počtu Židů, kteří byli usmrceni během jednoho dne, bylo dosaženo v létě 1944. Místo plánovaných třech vlaků dorazilo do Osvětimi pět plných vagonů z Maďarska. Alarmující zprávou je, že v plynových komorách téhož dne zahynulo zhruba 9 000 Židů.⁶⁰

3.3.3 Auschwitz III – Monowice

Monowice byly primárně pracovním táborem, ale docházelo zde také k hromadnému vraždění vězňů. Tábor byl úzce spjat se zájmy německé chemické společnosti *Fargenindustrie AG*. Závod v Monovicích měl sloužit k výrobě syntetického kaučuku a kapalných paliv. Tento tábor byl známý také pod slovem „Buna“, což je německý výraz pro syntetický kaučuk. Lokalita tábora ve Slezku byla vybrána také proto, že ležela mimo dolet spojeneckých bombardérů. Paradoxem je, že později byl tento tábor jako jediný z celého komplexu bombardován spojenci. Tábor

⁵⁹ KRAUS Ota, KULKA Erich. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. S. 22.

⁶⁰ Auschwitz II – Birkenau. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: (<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/AuschwitzII.html>).

každým měsícem narůstal a v roce 1944 zde bylo přes 11 tisíc vězňů. Ti, kteří zde museli pracovat, byli odměňováni podle pracovní schopnosti. Smrt číhala na každém kroku, neboť určitý počet vězňů byl popraven fenolovou injekcí do srdce. V lednu 1945 byli vězni přemístěni do Buchenwaldu a Mauthausenu.⁶¹

3.3.4 Tajemství Osvětimi

Po skončení války se mnoho lidí ptalo a shánělo po svých nejbližších. Věděli pouze, že odjeli někam na východ.

Koncentrační tábor Birkenau se nachází asi 2 kilometry na západ od Osvětimi a shoduje se s táborem, který byl Němci označován na dopisech osvětimských vězňů jako pracovní tábor. Byl to chytrý tah, pomocí kterého se měla ututlat souvislost Birkenau s táborem v Osvětimi, jehož jméno několikrát zaznělo v londýnském a moskevském rozhlase. Vězňové museli psát dopisy s falešnými adresami, aby nedošlo k prozrazení spojitosti Osvětim – Birkenau. Odhaduje se, že v Birkenau zemřelo 3 500 000 lidí, z toho bylo asi 90 % Židů. (Židy se zde myslí ti vězňové, kteří nacisté jako židy podle svých nacistických norimberských „zákonů“ označovali.)⁶²

3.3.5 Poloha Osvětimi

Poloha byla vybrána strategicky, což se dozvíme až po skončení 2. světové války. K nepřízni vězňům se proti nim obrátila i matka příroda. Léto představovalo nesnesitelná vedra a zima se naopak projevovala obrovskými mrazy. Na jaře a na podzim bývaly vichřice a husté mlhy. S tím samozřejmě souvisí zdravotní stav vězňů. Byli nuceni pracovat 12 hodin denně a nemohli se před určitými výkyvy počasí skrýt. Počasí nepředstavovalo utrpení jen v Birkenau, ale také v Dachau, který byl bažinatý a studený, či v Neuengamme, který byl zase mlhavý a jílovitý.⁶³

V Osvětimi se cíleně jednalo tak, aby vězňové byli zbaveni sebemenšího zbytku důstojnosti a sebevědomí. Násilím se vytvářelo prostředí, ve kterém si vězni neměli nacházet přátele, a tudíž měli být lhostejní jeden k druhému. První šokující okamžiky

⁶¹ Auschwitz III – Monowice. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/auschwitz-iii-monowice.html>.

⁶² KRAUS Ota, KULKA Erich. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. Vyd. 5. Praha: Naše vojsko, 1957. S. 23.

⁶³ Tamtéž, s. 24.

přicházely s ostříháním vlasů dohola, ztrátou jmen a povinném sjednocení vzhledu. Dále jim byly zabaveny veškeré osobní věci, fotografie rodin či kapesníky. Vězňům se říkalo „*Heftlinkové*“, kteří současně pozbyli veškeré spojení s okolním světem, s výjimkou přísně cenzurované korespondence jednou měsíčně, která ovšem musela být psaná v německém jazyce. K tomu všemu přistupovala neustálá nejistota, nulová hygiena, nedostatek jídla, ponižující podmínky pro běžné lidské potřeby a nejprostší ubytování – lidé spali po dvou nebo třech na lůžku nebo těsně k sobě přitisknutí na palandách.⁶⁴

Prostředí tábora zcela ničilo duševní stav vězně. Jeho citový život byl také ochuzován mizivým množstvím podnětů zvenčí. Pokud se stalo, že vězeň dostal z domova dopis s nepříznivou zprávou, mělo to na něj ve většině případů devastující účinek. Den vězňů byl prolínán nejhlubší skepsí se zlomky naděje. Na životě je také držela pomsta, kterou plánovali na esesáky. Je zajímavé, že ve výjimečných případech se vězni dočkali odplaty.⁶⁵

3.4 Mauthausen

Vůdce SS Heinrich Himmler odjel po anšlusu v březnu 1938 do Horního Rakouska, kde hledal nejvhodnější kamenolomy pro zřízení nového koncentračního tábora. Himmlerovým cílem bylo ovládnutí trhu se stavebním kamenem. Z tohoto důvodu nechal 29. dubna 1938 založit Německou společnost pro pozemní a kamenické práce a zahájil proces nabývání kamenolomů a cihelen, které měly pro vytyčená města poskytovat suroviny.

První transport vězňů dorazil do Mauthausenu 8. srpna 1938. Jednalo se o rakouské a německé zločince, kteří zde s dalšími nově přijíždějícími vybudovali první táborové „baráky“, a pracovali zde v kamenolomu Vídeňské příkopy, který byl důvodem pro zřízení koncentračního tábora. Mauthausen z důvodu otrockých prací se od mnoha táborů lišil, neboť připomínal obrovskou hradní pevnost.⁶⁶

Uvádí se, že bez kamenolomu zabíral 150 tisíc m², měl 95 budov a kolem dokola leželo dalších 49 menších táborů. Jedna z knih praví, že na stavbu brány, věží, zdí a

⁶⁴ MOULIS Miloslav, CÍLEK Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...Nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Vyd. Nakladatelství Epoque, s. r. o., 2012. S. 18.

⁶⁵ Tamtéž, s. 19.

⁶⁶ JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2336-0. S. 60-61.

dalších objektů vynosili vězni z lomu po pověstných 186 schodech na 112 tisíc tun žulových kvádrů. Kamenolom Vídeňské příkopy s pověstnými „schody smrti“ patřil německé firmě DEST, která podléhala Hlavnímu hospodářskému úřadu SS v Berlíně. Této firmě patřilo mnoho kamenolomů a cihelen i v dalších koncentračních táborech – Sachsenhausen, Flossenbürg. V kamenolomu byli vězni shazováni z padesátimetrové skály, ubíjeni krompáči či topeni v potoce.⁶⁷

Tisíce vězňů bylo zavražděno v rámci zvláštního zacházení. Smrt zde číhala na každém kroku a nikdo nevěděl, jestli se dožije zítřka. Způsobů, jak se zbavit vězňů, bylo nespočet. Vězni byli zastřeleni na popravišti za blokem č. 20 nebo v popravčí komoře pod táborovým vězením.⁶⁸ První plynová komora byla v Mauthausenu zřízena na začátku roku 1942. Její rozměry byly 3,7 x 3,5 m a dokázala naráz pohltit až 80 vězňů. Prvními „účastníky“ se stali sovětsí zajatci, kteří přišli o život 23. března 1942. Odhaduje se, že tato komora pojala do konce války okolo 5 000 lidí.⁶⁹ Další „forma“ smrti číhala na šibenici, popravní židli, udušením v zinkové rakvi nebo v plynové komoře za použití cyklonu B. Když se esesmani opravdu nudili, naháněli vězně přímo do elektrických drátů, aby podtrhli svůj hyenismus.⁷⁰

Na podzim roku 1944 se začaly podmínky zhoršovat, neboť umíralo čím dál více vězňů. Čím více Němci táhli směrem na západ, tím více osvětímští vězni začali zaplňovat Mauthausen. Situaci ztížil i akt vydaný Himmlerem, který nedovoľoval mauthausenským vězňům tábor opustit. Z tohoto důvodu se snažili příslušníci SS vyhladit co nejvíce vězňů, jak jen to bylo možné. Snížili se přiděly jídel v nemocnici, aby nemocní zemřeli co nejdříve. Na zámku Hartheim nedaleko Lince byl zřízen ústav pro choromyslné, který se během války proměnil v krvavá jatka. Veřejnost od esesmanů pouze věděla, že na zámku je zřízené jakési „zřízení pro rekonvalescenci“. Odhaduje se, že do konce roku zde bylo chladnokrevně zavražděno 5850 vězňů!⁷¹

Za zmínku stojí i lékařské pokusy prováděné na vězních, které se během války konaly v mnoha koncentračních táborech. Jeden z pokusů se odehrál na jaře 1942 a účastnilo se ho 15 mladých lidí. Vězni byli zavřeni do bunkru, kde byli podrobeni

⁶⁷ KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau - Mauthausen*. S. 39-40.

⁶⁸ Tamtéž, s. 41.

⁶⁹ JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces*. S. 64.

⁷⁰ KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau - Mauthausen*. S. 41.

⁷¹ JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces*. S. 66-67.

pokusům týkajících se šíření typu. Dostávali minimální stravu, žili v izolaci a nesměli provádět hygienu. O rok později testovali lékaři vykastované muže s prostitutkami.⁷²

Americká armáda vstoupila 5. května 1945 na území Mauthausenu. Jednotka 11. Obrněné divize pod velením rotného Alberta J. Kosieka vyrazila podél řeky Gusen směrem na jihozápad. Kosiek se dozvěděl, že v Mauthausenu jsou čtyři stovky příslušníků SS připravených se vzdát. Když jednotka dorazila do tábora, viděla vězně, kteří vypadali, jak tvrdí jeden z vojáků, jako „duchové ze snu plného nočních můr“. Všude okolo byla mrtvá těla a esesmani z důvodu strachu utekli. Po krátké době dorazila další četa pod vedením Leandera Hense, který s ostatními propátral plynové komory a krematoria. Po zhlédnutí všech hrůz Američané odjeli a vězni si tak museli vytvořit improvizovaný systém vedení tábora, aby si alespoň zajistili bezpečí. Krátce před osvobozením se vězni domluvili, že vytvoří mezinárodní komisi, která bude jednotlivě zastupovat vězně podle národnosti. V čele komise byl major Sovětské armády A. I. Pirogov. Vězňové ovládli tábor a bránili ho do příchodu vojsk 3. americké armády 7. května 1945.⁷³

⁷² KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau - Mauthausen*. S. 42.

⁷³ Tamtéž, s. 48-49.

4. Rudolf Höss – nacistická zrůda a velitel v Osvětimi

Rudolf Höss se narodil v Baden-Badenu dne 26. dubna 1894 a stal se jedním z největších propagátorů nacistického režimu.

Jeho otec byl důstojník německé koloniální armády a na svého syna byl velmi přísný. Rozhodl, že Rudolf půjde do katolické školy. Zanedlouho ovšem otec zemřel a Höss se snažil najít něco, co by zaplnilo vnitřní prázdnotu. Nastoupil do armády za účelem zúčastnit se bojů světové války.

Dne 1. srpna 1916 vstoupil do 21. pluku bádenských dragounů, kde předtím sloužil také jeho otec. Zúčastnil se bojů v Turecku, Palestině a Iráku.

V listopadu 1922 se poprvé setkal v Mnichově s Hitlerem, který jako mladý hlásal svoji ideu ohledně Německa. Höss si zde uvědomil, že s Hitlerem sdílí názory, a proto se rozhodl vstoupit do NSDAP.⁷⁴

O rok později byl odsouzen za vraždu komunisty Waltera Kadowa na 10 let vězení. Po pár letech byl propuštěn v rámci všeobecné amnestie. Po opuštění věznice se rozhodl stát farmářem, čímž se dostal do kontaktu s rolnickým hnutím. Toto hnutí propagovalo myšlenky sociálního darwinismu a nadřazenost germánské rasy.⁷⁵

V roce 1934 byl Himmlerem přesvědčen, aby vstoupil do SS. Höss jeho nabídku přijal a stal se členem SS-Totenkopfverbände⁷⁶ (jedna z nejlépe vycvičených a organizovaných jednotek Waffen SS). V témže roce se dostal do koncentračního tábora v Dachau, kde sloužil jako řadový strážce. Později se stal velitelem bloku, kde se poprvé setkal s propagátorem radikálních myšlenek Theodorem Eickem. Ten se snažil Hössovi vnutit myšlenku, že všichni vězni jsou nepřátelé státu, a tudíž se s nimi musí jednat tvrdým způsobem.

Rudolf Höss věřil, že nacistické Německo má povinnost zmocnit se Evropy a vyhubit všechny odpůrce, hlavně Židy. Jedinou rasu, kterou uznával, byla rasa germánská. Pro Hösse bylo typické uposlechnutí rozkazů na povel. Byl to robot, který udělal to, co se mu řeklo.⁷⁷

⁷⁴ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi. Autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1471-3. S. 8.

⁷⁵ Rudolf Höss. *Filmová databáze*. [online]. 2003-2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/340637-rudolf-hoss.html>.

⁷⁶ Jedna z nejlépe vycvičených a organizovaných jednotek Waffen SS.

⁷⁷ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi. Autobiografické zápisky*. S. 11.

V roce 1938 získal hodnost SS-Hauptsturmführer a byl převelen do koncentračního tábora Sachsenhausen. Jeho první „zastávka“ v Osvětimi proběhla 18. dubna 1940, když měl jako člen komise posoudit vhodnost místa pro zřízení nového koncentračního tábora. O měsíc později byl Himmlerem jmenován do funkce velitele Auschwitz, kde měl dohlížet na výstavbu tábora. V této funkci vytrval až do listopadu 1943. V roce 1941 nechal Osvětim na příkaz Himmlera předělat na největší vyhlazovací tábor. Aby načerpal inspiraci pro zřízení vražedných zařízení, odjel navštívit vyhlazovací tábor v Treblince. Během Hössovy nepřítomnosti v září 1941 vyzkoušel Karl Fritzch k vraždění vězňů využít cyklon B. Poté, co se Höss vrátil, nechal zřídit výstavbu moderních plynových komor. Ke konci roku 1943 se stali z Birkenau a Monowice samostatné jednotky s vlastními veliteli. Höss se stal vedoucím odboru ID (inspektor koncentračních táborů).

To, že Höss přišel o veškerý rozum a ukázal svoji bezcitnost, svědčí jeho výrok: *„O tom, zda byla tato masová likvidace Židů nezbytná, anebo ne, o tom jsem si žádný úsudek udělat nemohl, tak daleko jsem nemohl vidět. Pokud „konečné řešení židovské otázky“ přikázal sám Vůdce, neexistovaly pro starého nacionálního socialistu žádné další úvahy, tím méně pro velitele SS.“*⁷⁸

V roce 1944 se Höss vrátil opět do Osvětimi, aby pomohl při likvidaci zhruba 400 000 maďarských Židů. Dne 11. května 1946 byl dopaden britskou vojenskou policií a následně byl poslán do Varšavy. V hlavním městě Polska byl odsouzený na trest smrti a 16. dubna roku 1947 byl v Osvětimi oběšen na šibenici za krematoriem č. 1.⁷⁹

Během procesu v Norimberku k Osvětimi řekl:

*„Samotné usmrcování trvalo nejkratší dobu. Za půl hodiny jsme mohli vyřídít 2000 lidí, ale spalování trvalo strašně dlouho. Zabíjení bylo lehké, nebylo třeba ani stráží, aby je nahnali do komor; šli tam dobrovolně, protože si mysleli, že se jdou sprchovat; místo vody jsme pak pustili jedovatý plyn. To všechno šlo velmi rychle.“*⁸⁰

⁷⁸ Tamtéž, s. 12.

⁷⁹ Rudolf Höss. *Filmová databáze*. [online]. 2003-2016 [cit. 2016-03-24].

Dostupné z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/340637-rudolf-hoss.html>.

⁸⁰ Život a poprava Rudolfa Hösse – nacistické zrůdy a velitele Osvětimi. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 27.01.2015 [cit. 2016-03-24].

Dostupné z: http://www.reflex.cz/clanek/historie/61847/zivot-a-poprava-rudolfa-hosse-nacisticke-zrudy-a-velitele-tabora-v-osvetimi.html?utm_source=reflex.cz&utm_medium=copy.

5. Josef Mengele – Anděl smrti

Josef Mengele se narodil 16. března 1911 a byl prvorozeným synem Karla a Walburgy Mengeleových. Měl další dva bratry, mezi kterými byla znát rivalita. Rodina byla silně věřící, a ačkoliv si Josef mohl užívat přepychu a moci, vztahy v rodině byly spíše chladné. Josefův otec provozoval firmu na výrobu zemědělských strojů. Zajímavé je, že firma *Mengele* existuje dodnes a stále si zachovává své místo na trhu.

Josef už od dětských let patřil mezi nadanější chlapce a byl dokonce i premiantem ve škole. V dětství zažil „nepříjemné situace“, kdy mu šlo o život. Jednou se málem utopil, podruhé dostal otravu krve. Uvádí se ale, že byl tupým intelektuálem, který používal lidské bytosti jako morčata. Ačkoliv byl vzdělanější než Eichmann, v životě byl neúspěšný jako on, neboť se mu moc nedařilo.⁸¹

Po složení maturity se rozhodl pro studium lékařství se zaměřením na antropologii a genetiku. V roce 1930 se vydal do Mnichova, kde nastoupil na Fakultu filozofie a medicíny. Vstoupil také do polovojenské organizace, jejíž členové pochodovali při slavnostních příležitostech. Stále více se zajímal o vývoj člověka a hlavně o kulturní původ. Začínal sdílet nacistickou myšlenku, že jen určití jedinci jsou hodni reprodukce a života. Velký vliv na Mengeleho měl dr. Ernst Rudin, který razil názor, že by měli být odstraněni lidé, kteří nejsou pro zemi přínosem. Doktor Rudin byl jedním z lidí, kteří vytvořili zákony o povinné sterilizaci.⁸²

Na počátku roku 1937 se stal výzkumným asistentem v Ústavu třetí říše pro dědičnost, biologii a rasovou čistotu ve Frankfurtu. Zde se potkal s Otmarem von Verschürem, velkým obdivovatelem Hitlera, který pravděpodobně ovlivnil jmenování Mengeleho do Osvětimi.⁸³

V roce 1937 požádal o členství v Nacistickém spolku a o dva roky později vstoupil do SS. Roku 1939 se oženil s Irenou Schönbeinovou a současně sloužil u speciálně cvičeného pluku Gebirgsjäger (Horské jednotky). Josef Mengele sloužil také v jednotce Waffen-SS, což byla mezinárodní divize SS s krycím názvem Wiking. V roce 1942 byl těžce zraněn na ruské frontě, a následkem toho byl prohlášen za neschopného boje. Poté byl povýšen na SS-Hauptsturmführera (kapitán). Získal také

⁸¹ LEVY, Alan. *Simon Wiesenthal a jeho případy*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80 -204-0578-X. S. 197.

⁸² POLSNER

⁸³ Josef Mengele. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: (<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/JosefMengele.html>).

několik ocenění. Za zmínku stojí Železný kříž první třídy, který obdržel za záchranu dvou členů posádky, které vytáhl z hořícího tanku. Tím ovšem jeho „dobrotivost“ skončila.⁸⁴

5.1 Osvětim

Josef Mengele se dostal do Osvětimi 24. května 1943 na základě onemocnění tamějšího doktora. Stal se vedoucím doktorem v úseku Blle, což byl cikánský tábor koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau. Rok poté se stal nejvyšším lékařem hlavního tábora v Birkenau. Nejvyšším lékařem areálu Auschwitz byl ovšem SS-Standortarzt (pevnostní lékař) Eduard Wirths. Jeho pracovní náplní byla kontrola přicházejících vězňů a zjišťování, kteří vězni jsou schopni práce. Dále prováděl jednotlivé experimenty a rozhodoval o tom, kdo půjde do plynové komory.⁸⁵

Při příchodu Mengeleho do Osvětimi bylo v táboře umístěno okolo 140 000 lidí. Josef Mengele se už od příchodu odlišoval od ostatních „lékařů“. Jako jediný měl zkušenosti s východní frontou a zatímco ostatní dělali jen to, co museli, Mengele se neustále angažoval do nových úkolů. I když se nikdy nestal hlavním lékařem, byl jmenován šéflékařem ženského tábora v Birkenau. V té době propukl v táboře tyfus, což zapříčinilo, že Mengele poslal přes tisíce Romů do plynové komory. Romské obyvatelstvo bylo považováno za lidský odpad, který se musel co nejdříve zneškodnit.⁸⁶ Paradoxní je, že samotný Mengele svým vzhledem připomínal více Roma než Árijce. Simon Wiesenthal ho popsal takto: „*Malý, snědý muž s tmavými vlasy, který lehce šilhal na levé oko a mezi předními horními zuby měl trojúhelníkovou mezeru. V Osvětimi začínal plešatět. Vypadal jako cikán, ale chtěl vypadat jako Árijec – a to se mu nikdy nepodařilo*“.⁸⁷ Ke konci roku 1943 bylo posláno dalších 600 romských žen do plynových komor. Projevil se také nedostatek potravin, což Mengele řešil velice „zajímavým“ způsobem. Během deseti nocí posílal samé ženy do plynových komor. Vždy se jednalo o 4000 žen!⁸⁸

⁸⁴ Josef Mengele. *Osobnosti – Životopis*. [online]. 1996-2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: (<http://zivotopis.osobnosti.cz/josef-mengele.php>).

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Josef Mengele. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: (<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/JosefMengele.html>).

⁸⁷ LEVY, Alan. *Simon Wiesenthal a jeho případy*. S. 199.

⁸⁸ Josef Mengele. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: (<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/JosefMengele.html>).

5.2 Hrůzné experimenty

Lékaři prováděli mnoho pokusů na věznicích, kdy docházelo ke sterilizaci žen, kastraci mužů či k nákaze malárií a tyfem. Ženám vyřezávali celé dělohy a u mužů vyvolávali vředy a hnisavé záněty. Lékaři často testovali nové léky a přípravky, což ve většině případů způsobilo těžké ublížení na zdraví.⁸⁹

Josef Mengele si nechal zřídit v pokusném „baráku“ sekce BIII laboratoř patologické anatomie, kde mohl ukázat, čeho všeho je schopen. Laboratoř sloužila k výzkumu dvojčat, k řešení častých případů sebevražd a k patologicko-anatomickému vyhodnocování vývojových vad, jako je nanismus nebo gigantismus!⁹⁰ Mengele prováděl jako lékař mnoho pokusných experimentů, nad kterými zůstává rozum stát.

Bohužel „tu čest“ s ním měla i Ruth Eliasová, u které asistoval během porodu. Sama ho popisovala jako atraktivního a zdvořilého muže. On s ní měl ale vlastní plány. Po porodu jí nechal obvázat prsa, aby nesměla kojit dítě. Jednalo se údajně o pokus, který měl ukázat, jak dlouho vydrží dítě bez jídla. Situace se ovšem vyhrotila. Ruth dostala mléčnou horečku a otekla. Dítě celé zmodralo a plakalo. Lékařka Maca Steinbergová se nevydržela na matku s dítětem dívat, a tak přinesla injekční stříkačku s morfiem. Ruth bylo sděleno, že dítě do několika hodin zemře, tudíž ho musí sama usmrtit. Lékařka mu v rámci Hippokratovy přísahy ublížit nemohla. Matka tak v rámci nepochopitelného lékařského pokusu zavraždila čerstvě narozené dítě, aby trpělo co nejméně.

Mengele byl známý také svou fascinací ke dvojčatům. Jeho hrůzné praktiky spočívaly například v tom, že jim v rámci pokusů o změnu barvy duhovek vkapával do očí různé chemikálie, což většinou zapříčinilo, že obě oslepla. Další pokus spočíval v sešití dvojčat k sobě s cílem „dosažení organické krevní výměny. Tento pokus ovšem nevyšel, neboť jeho následkem došlo k vážnému zanícení rukou obou dětí. Josef Mengele dostal příkaz, aby se zabýval možnostmi, jak uměle zvýšit pravděpodobnost, že žena porodí dvojčata, případně vícčata. Není velkým překvapením, že většina dětí sloužících Mengelovi v roli pokusných králíků představovala Romy držené v Auschwitzu. Mengele prováděl brutální experimenty, při nichž se snažil změnit barvu

⁸⁹ Pokusy doktora Mengeleho na lidech a dvojčatech, Osvětim a Josef Mengele. *MUDr. Zdeněk Mlčoch*. [online]. 2000-2014 [cit. 2016-03-24].

Dostupné z: (<http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/zamysleni-fejeton/ruzne/pokusy-doktora-mengeleho-na-lidech-a-dvojcatech-osvetim-a-josef-mengele>).

⁹⁰ NYISZLI, Miklós. Byl jsem Mengeleho asistentem. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1757-4. S. 45.

kůže. To mu ovšem nestačilo. Ponořoval lidi do kotlů s vařící vodou, aby mohl vidět, jak velkou teplotu může lidské tělo vydržet před smrtí. Pokud se stalo, že nějaký vězeň tyto zákroky přežil, došlo k jejich zavraždění. Často docházelo k amputaci jednotlivých končetin, které v rámci nelítostných pokusů musely být odstraněny.⁹¹

Vězenkyně Sara Nomborgová-Przytyková si vzpomíná, jak jednou Mengele přivedl dívku, která měla dva nosy. Jiný den se ukázal s malou dívkou, která měla místo vlasů ovčí vlnu, nebo s ženou s oslíma ušima. Velkou vášeň choval Mengele také k liliputánům, kteří umírali pomalu, protože jim odebíral krev, aby zjistil tajemství jejich dědičnosti.⁹²

Osvětimský vězeň Alex Dekel řekl: *"Nikdy jsem nepřijmul fakt, že sám Mengele věřil, že dělal skutečný výzkum. Ne z nedbalého způsobu, kterým ho prováděl. Jenom zakoušel moc. Mengele provozoval zabíjecí podnik. Větší operace byly prováděny bez umrtvení. Jednou jsem byl svědkem operace žaludku, Mengele odstraňoval kusy z žaludku, ale bez žádného umrtvení. Jindy to bylo srdce, které bylo odstraněno, opět bez umrtvení. Bylo to strašné. Mengele byl doktor, který se zbláznil kvůli moci, kterou dostal. Nikdo se ho nikdy nezeptal. Proč tenhle zemřel? Proč tenhle zahynul? Nemocné nepočítal. Tvrdil, že dělá to, co dělá ve jménu vědy, ale byla to šílenost na jeho straně."*⁹³

Dne 17. ledna 1945 Mengele Osvětim opustil. Vzal si s sebou několik záznamů o svých experimentech a zbytek nechal esesákům, kteří měli dokumenty o zvěrstvech zničit. Mengele se připojil k ustupujícím jednotkám wehrmachtu a oblékl uniformu řádového člena armády. Poté se skrýval u přítele v Donauwörthu, odkud dal poprvé po odjezdu z Osvětimi zprávu své ženě. Následně pracoval pod falešným jménem na statku v Bavorsku. Rodina věřila v jeho nevinu a z tohoto důvodu mu obstarávala falešné doklady. V červenci roku 1949 odplul na lodi North King do Buenos Aires, kde se skrýval před dopadením.⁹⁴

⁹¹ Pokusy doktora Mengeleho na lidech a dvojčatech, Osvětim a Josef Mengele. MUDr. Zdeněk Mlčoch. [online]. 2000-2014 [cit. 2016-03-24].

Dostupné z: (<http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/zamysleni-fejeton/ruzne/pokusy-doktora-mengeleho-na-lidech-a-dvojcatech-osvetim-a-josef-mengele>).

⁹² LEVY, Alan. *Simon Wiesenthal a jeho případy*. S. 195-196.

⁹³ Josef Mengele – Anděl smrti. *10 nejsilnějších vědců historie*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: (<http://www.pixer.cz/2014/08/10-nejsilenejsich-vedcu-historie/>)

⁹⁴ POSNER L. Gerald a John WARE. *Mengele – Anděl smrti*. Praha, 2007. ISBN 978-80-87021-76-7.S. 432.

Josef Mengele zemřel 7. února 1979 ve vlnách Atlantiku u pláže Bertioga, která se nachází 40 kilometrů od Sao Paula v Brazílii. Pravděpodobně dostal křeč či infarkt a utopil se.⁹⁵

⁹⁵Josef Mengele. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: (<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/JosefMengele.html>)

6. Příprava k rozhovorům

Jednotlivé rozhovory byly zaznamenávány na diktafon a trvaly okolo 90 minut. Předtím jsem si sestavil několik základních otázek, na které mi později pamětníci s ochotou odpovídali. Musím říct, že ačkoliv 2. světová válka je již několik desítek let za námi, stále bylo na vybraných pamětnících vidět, že toto téma je velmi ožehavé a poukazuje na velice smutnou kapitolu jejich života. Otázky jsem sestavoval tak, aby podávaly ucelený obraz o životě pamětníků ve vybraných koncentračních táborech. Musel jsem brát také ohled na pamětníky, jejich vysoký věk a vnímat, jak se k vybraným otázkám postaví. Dopředu vždy věděli, že pokud zazní otázka, na kterou nebudou chtít odpovídat, tak nemusí. Celkově musím ale říci, že jsem byl velice mile překvapen, kolik mi toho sdělili a hlavně, že se nebáli do detailů popisovat utrpení a teror, jimiž si prošli. Nyní uvedu několik základních otázek, které jsem se snažil během rozhovoru položit. Občas se stávalo, že mi je pamětníci zodpověděli ještě předem, než jsem je položil. Doplňující otázky či reakce na výpověď jsou uvedeny v příloze.

1. Můžete mi krátce říct Váš život před 2. světovou válkou a následně poté?
2. Pamatujete si, kdy jste nastoupil/a na vlak do Terezína?
3. Co Vy a Vaše rodina? Byli jste spolu?
4. Jak se k Vám v Terezíně chovali?
5. Vybavujete si okamžik, kdy jste vystoupili z dobytčáku na nádraží v Osvětimi?
6. Jak jste na tom byl/a se stravou a hygienou v Osvětimi?
7. Setkal/a jste se někdy s Andělem smrti (dr. Mengele)?
8. Co bylo Vaší denní náplní v táboře?
9. Navázal/a jste nějaké nové vztahy v Osvětimi?
10. Jak se Vám podařilo se dostat z Osvětimi?
11. Jak na Vás působil Mauthausen/Gunstkirchen/Friedland?
12. Kdo a jak Vás zachránil?

Otázky byly samozřejmě pokládány s drobnými odchylkami podle směru rozhovoru. Každý z mnou dotazovaných pamětníků prošel Terezínem a Osvětimí, ale

pak se začaly jejich cesty rozdělovat. V následujících řádkách rozeberu jednotlivé otázky, proč jsem je pokládal a jestli mi byly všechny zodpovězeny.

6.1 Struktura otázek

Jak již bylo zmíněno, vysvětlím nyní důvod zvolených otázek.

Otázka č. 1

Můžete mi krátce říct Váš život před 2. světovou válkou a následně poté?

Otázka č. 1 je úvodní a snažil jsem se pomocí ní zatáhnout narátora do „historie své paměti“. Šlo mi také o to, aby mi byla sdělena nějaké zajímavá či příjemná událost před všemi hrůzami, ke kterým se schylovalo. Někdo měl toho hodně co vyprávět, někdo naopak méně, neboť byl v té době velmi malý.

Otázka č. 2

Pamatujete si, kdy jste nastoupil/a na vlak do Terezína?

Tato otázka následovala po otázce č. 1. Pamětníci se občas rozmluvili až příliš o svém dětství a své rodině, což shledávám za velice zajímavé, ale k mé práci trochu odbočující. Snažil jsem se, aby jejich vyprávění bylo navazující a postupně navazovalo na koncentrační tábory, do kterých se dostali.

Otázka č. 3

Co Vy a Vaše rodina? Byli jste spolu?

Dále mě zajímalo, jestli s pamětníky cestovali rodiče, sourozenci, či ostatní příbuzenstvo. Každý cestoval s rodiči, ale většinou byli během následujících dnů od otce či matky odděleni. Smutnější je ale fakt, že se nikdo z rodiny nevrátil. Paní Miková měla obrovské štěstí, že se po válce shledala se svým mužem. Alespoň někde se osud umoudřil...

Otázka č. 4

Jak se k Vám v Terezíně chovali?

Ze začátku musím říct, že Terezín pro mnou dotazované pamětníky nebyl ničím špatným. Pan Werner si ho dokonce i pochvaloval, nepůsobil na něj špatným dojmem.

Postupem se nad všemi začala stahovat mračna a poznávali, co terezínská pevnost obnáší. Otázku jsem pokládal záměrně s tím, že mne zajímalo, kdy se pamětníci poprvé setkali s násilím a tyranii.

Otázka č. 5

Vybavujete si okamžik, kdy jste vystoupili z dobytčáku na nádraží v Osvětimi?

Pro mě samotného představuje Osvětim něco, co se nedá popsat slovy. Kdo tu hrůzu neprožil, nemůže ji komentovat. Od Terezína jsem upustil a zajímala mě cesta pamětníků směrem na východ, konkrétně do Birkenau. Jejich vyjádření bylo prakticky stejné: kupa esesáků, holohlaví lidé v pyžamech a strach z toho, co bude následovat. Nejvíc mě překvapila paní Miková, která si přála jet do Osvětimi, jelikož tam musel odejít její muž, v domnění, že pojedou za lepším životem. Netušili ale, že jejich iluze se rozplyne jako pára nad hrncem...

Otázka č. 6

Jak jste na tom byl/a se stravou a hygienou v Osvětimi?

Otázka ohledně stravy a hygieny byla samozřejmě na místě. Zajímala mě také v Terezíně, ale primárně v Osvětimi. Jenom pro představu: Člověk, který během dne nevykonává žádnou fyzickou aktivitu, dokáže přežít s denním přídělem 2 500 kalorií.

V Osvětimi byl denní příděl pouhopouhých 300 kalorií na osobu! Samotné číslo je alarmující. Denní stravu tvořila černá obarvená voda a „polévka“ s tuřínem. Občas to byl chléb s margarínem či kouskem salámu. Co se týče hygieny, tak zde žádná nebyla. Bylo zajímavé si vyslechnout, jak lidé, kteří dodržují během života určité stravovací a hygienické návyky, se mohou vlivem ponižování, ubližování a různých výhrůzek stát chodícími kostrami poslouchající na slovo.

Otázka č. 7

Setkal/a jste se někdy s Andělem smrti (dr. Mengele)?

Otázku ohledně dr. Mengela jsem musel položit tak jako tak, neboť to byla jedna z největších zrůd 1. poloviny 20. století. Zajímala mě reakce narátorů, jestli mi dají za pravdu. Když jsem ji pamětníkům pokládal, bylo vidět, že jim projel mráz po zádech. Hlavně pan Werner se s ním střetl tváří v tvář, neboť díky němu přišel o otce. Otázka byla také položena z důvodu plynových komor, kam Mengele vězně nemilosrdně posílal.

Otázka č. 8

Co bylo Vaší denní náplní v táboře?

Tato otázka je zcela na místě, protože mě zajímalo, co konkrétně tam vězni dělali. Z výpovědi pamětníků vyplývá, že ten, kdo nešel rovnou do plynových komor, tak většinou tvrdě dřel od rána do večera někde na poli.

Otázka č. 9

Navázal/a jste nějaké nové vztahy v Osvětimi?

V rámci rozhovoru jsem se snažil také o to, aby pamětníci nemluvili jen o tom špatném. Přál jsem si (a doufal jsem), že ačkoliv tam byli věznění jako v „Alcatrazu“, tak tam snad poznali spřízněné duše a zažili světlé chvílky. Někdo se zamiloval, a ač to trvalo třeba jen krátce, pomohlo mu to na chvíli opustit realitu. Přátelství se v táborech tvořila, ale do konce války vydržela málokdy. Člověk zde musel myslet primárně na sebe a na přežití, pak až na ostatní.

Otázka č. 10

Jak se Vám podařilo se dostat z Osvětimi?

Po všech těch hrůzách následovala samozřejmě otázka, jak se přeživší dostali z Osvětimi. Někdy stačilo málo, třeba přeskočení do druhého vlaku. Jindy připravili esesáci pro vězně dobytčáky, které je měli odvést tatam.

Otázka č. 11

Jak na Vás působil Mauthausen/Gunstkirchen/Friedland?

Jak již bylo řečeno, osud pamětníků po Osvětimi se lišil. Většinou šli do dalších koncentračních táborů. Jejich životy měli stále v rukou Němci. Přežít v táborech nebylo jednoduché, neboť např. v Mauthausenu byl kamenolom, kde vězni umírali na fyzické vyčerpání a hlad. Pamětníci se ale shodují, že ostatní tábory byly oproti Osvětimi procházkou růžovou zahradou.

Otázka č. 12

Kdo a jak Vás zachránil?

Poslední otázka se týkala samozřejmě osvobození. Někoho osvobodili Američané, někoho Sověti. Při položení této otázky byla na pamětnících vidět úleva a úsměv, který ukazoval na to, že se svět začal obracet k lepšímu.

7. Svědectví pamětníků

7.1 Lisa Miková

Paní Lisa Miková se narodila 31. ledna 1922 v tehdejší Praze 2. Vychovával ji otec s matkou, kteří pro ni chtěli jen to nejlepší. O své další dvě děti přišli, tudíž se snažili dělat pro ni maximum. Lisa byla velmi talentovaná a nadaná. Zajímala se o divadlo, kreslila a tancovala. Vše bylo idylické do té doby, než byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Jelikož byla paní Lisa židovka, musela ihned opustit školu. Němci určili židům, kde smí či nesmí bydlet. Poté byli postupně odvázeni do Terezína, který měl krycí název „město židů“, ačkoliv se jednalo o koncentrační tábor. Němci ale museli zmást veřejnost. Paní Lisa se do Terezína dostala přesně na své 20. narozeniny. Vůbec netušila, co si má vzít, kolik si toho má vzít a jak dlouho tam bude. Byla nucena pobývat ve Veletržním paláci, kde byly desítky mužů a žen, nemocní a staří. Ze začátku se k židům chovali v Terezíně dobře, protože je hlídalo české četnictvo. Až na 3 výjimky si četnictvo zachovalo důstojnost. V Terezíně byly kasárny rozděleny na mužskou a ženskou část. Paní Lisa sdílela menší místnost se 30 ženami, kde byly jen matrace a kamna, nic víc. Vytvořila si tam přátele a našla partnera na celý život, ale to bylo jediné pozitivum. Co se týče jídla a pití, dostávala obarvenou černo vodu (káva) a v poledne vodovou polévku se slupkami či tuřínem. Jednou za 4 dny krajíček chleba a jednou týdně slabý plátek margarínu. Měla přísně zakázáno se stýkat s lidmi z ostatních kasáren. Kdyby se to zjistilo, čekal by ji trest smrti. Mezitím denně odjížděly vlaky směr na východ, do Polska. Paní Lisa si v Terezíně našla manžela, kterého si vzala, aby byla chráněna před cestou do Osvětimi. Celý den pracovala na polích, 12 hodin denně, a veškerá sklizeň šla do Prahy na gestapo. Jelikož Němci začali mít v roce 1944 strach z narůstajícího počtu mladých mužů, kteří často bývali iniciátory tajných hnutí, začali je posílat do Osvětimi. Jednalo se o 5000 mužů, mezi nimiž byl i manžel paní Lisy. Následující den bylo vyhlášeno, že se k nim může přidat 1000 žen. Paní Lisa neotálela a vystála dlouhou frontu, modlíce se, aby se do počtu vešla. Podařilo se. Celá šťastná jela s manželem a ostatními vlakem směr Osvětim. Cestou si zpívali a měli výbornou náladu, protože očekávali, že je v Osvětimi čeká lepší život. Při příjezdu je ovšem čekala studená sprcha. Do vlaku „vlítlo“ několik esesáků a řvalo, aby každý nechal své věci uvnitř. Venku stál dr. Mengele, který bičem určoval, kdo má jít na levou či pravou

stranu. Doleva šli mladí muži a ženy schopni práce, nemohoucí a staré ženy doprava rovnou do plynových komor. Poté byla paní Lisa odvedena s ostatními do místnosti, kde dostali pruhovaný oděv a byli oholeni. Hygiena vypadala tak, že si nesměly sundat šaty a mohly si umýt pouze obličej a ruce. Ženy spaly na kavalcích, kde na 10 žen připadly dvě špinavé deky. Nemohly slézt dolů, jídlo a pití dostávaly do velké mísy. Ráno v ní měly tmavou vodu, pravděpodobně kávu, v poledne vodovou polévku. Lžice neměly, ačkoliv některé ženy sebraly odvahu a požádaly o ně esesačky. Dostalo se jim akorát výsměchu. Z druhé strany místnosti na ně zíraly vyhladovělé Polky, které byly vděčné za každé malé sousto. Snažily se židovkám vysvětlit, že tady musí jíst a pít. Pokud by tak neučinily, zeslábnou a onemocní, což by znamenalo cestu do komor. Paní Lisa musela denně několik hodin stát venku, za jakéhokoli počasí, a zírat do horizontu. Když někdo omdlel vyčerpáním či skončil na nemoc, musela ho nechat ležet. Paní Lisa zahlédla i doktora Mengela, ale naštěstí se s ním přímo do kontaktu nikdy nedostala, neboť rád prováděl pokusy na lidech, hlavně na dvojčatech. Po 3 týdnech teroru jim byla dopřána opravdová sprcha a byly přesunuty do továren, kde pracovali. Následně byly přesunuty zpátky do Protektorátu. Paní Lisa pracovala ve Freibergu, což byl pracovní tábor, ke kterému patřil koncentrační tábor Flössenbürg. Ve Flössenbürgu strávila půl roku, a když se blížili Američané v roce 1945 k Freibergu, byla s ostatními nucena dobytčákem odjet pryč. Její poslední cílová stanice byl Mauthausen. Jak jsem se dozvěděl, v jejích očích koncentrační tábor rovnající se Osvětimi. Když spatřila na nádraží nápis Mauthausen, počítala s nejhorsším. Všichni byli slabí, hladový a vyčerpaní. Počítali s jistou smrtí. Když procházeli branou, kde stálo „Arbeit macht frei“, čekali tam političtí vězni. Češi. Od nich se dozvěděli, že se nemusí ničeho bát, že Němci pálí mosty. Blíží se sem Američané, a tudíž pálí všechny důkazy a snaží se utéct. Paní Lisy a ostatních se ujali lékaři a sestry a během 14 dní jim poskytli stravu a potřebné ošetření. Poté paní Lisa opět spatřila českou vlast. Její první zastávkou byly České Budějovice, neboť Mauthausen leží u Linze. Vrátila se zpět do Prahy, kde se o dva dny později shledala se svým manželem, který hrůzy táborů také přežil. Její rodiče bohužel takové štěstí neměli.⁹⁶

⁹⁶ Rozhovor s paní Lisou MIKOVOU, nar. 31. ledna 1922, viz Příloha č. 1.

7.2 Pavel Werner

Pan Werner se narodil 3. ledna 1932 v Praze 6. Do koncentračních táborů se dostal jako dítě, tudíž se mu neuchovalo velké množství vzpomínek. Pořád jich je ale dost, díky nimž by tatáž muka nechtěl znova prožívat. Před nástupem do Terezína popisuje bydlení se svými rodiči v Pardubicích. Otec pracoval u firmy Kudrnáč, která vyráběla pryžové výrobky. Původem byl polský žid, ačkoliv později získal československou národnost. Maminka byla židovka. Do školy chodil Pavel potají, jelikož jako žid neměl právo na vzdělání. Když se vracel ze školy domů, musel oklikou, aby ho neviděli chlapci z Hitlerjugend, kteří by ho jinak napadli. Když nastoupil v roce 1942 na vlak do Terezína, bylo mu pouhých 11 let a hrůzy koncentračních táborů popisuje dětskýma očima. První těžkost zažil při cestě z Boušovic pěšky do Terezína, kterou šel s maminkou, tatínkem a sestrou. Měl na zádech těžký batoh, který sotva unesl. Je zajímavé, že Terezín si celkem pochvaloval. Jediná strast, ačkoli ji popisuje jako vysvobození, byla smrt jeho sestry. Zemřela v Terezíně, za což byl rád, protože nemusela, jako jeho matka, trpět v plynových komorách. V Terezíně se učil zpívat, sbíral v umývárkách obaly od žiletek a celkově se měl lépe než ostatní obyvatelé Terezína. Terezín zabezpečovali četníci. Bydlel na pokoji s matkou, kde jich bylo dohromady 10. Otec pobýval v sudetských kasárnách a pracoval v truhlárně. Všichni se ale mohli vídat. Jak jsem již zmiňoval, pan Werner bydlel se svojí matkou a s dalšími ženami. Byla to místnost bez skříní a koupelny. Všechno se mylo v lavoru. Poté, co se zjistilo, že už se pan Werner zajímá o ženy, byl přesunut do Heimů 417, kde chvilku pobýval. Z tohoto pobytu si pamatuje akorát to, že šlo zřejmě o školu. Odtud se dostal s ostatními do Birkenau. Cestu strávil v dobytčáku, kde byl jeden kýbl na výkaly a v druhém byla voda. Do Birkenau se dostal jako dvanáctiletý v květnu 1944, kde ho drželi do ledna 1945. V Birkenau poznal teprve pravý teror. Neměl tam žádné výhody a sáhl si na dno svých sil. Po příjezdu nastoupil do rodinného tábora, který pojal až 500 lidí. V červenci 1944 se tábor rušil a nastala selekce. Pan Werner poprvé pocítil krutost doktora Mengeleho, který nechal zavraždit jeho rodiče v plynových komorách. Pan Werner si detailně vybavuje okamžik, kdy probíhala selekce, při které prošel, ačkoliv jeho otec nikoliv. Doktor Mengele seděl u stolu, vedle něj písař, a ukazoval palcem nahoru nebo dolů, kdo jde na smrt a kdo přežije. Byl to mladý a pohledný muž, který vystudoval medicínu. Pan Werner připouští, že přežil díky sympatiím, které u Mengeleho vyvolal. Dále popisuje, jak velkou odvahu musel mít jeho otec. I přes

veškerý strach se mu podařilo dvakrát projít stejnou frontou přímo před Mengela. Mengele ho nepoznal, přesto ho ale poslal na smrt. Otec si dovolil oponovat, že na druhé straně má syna, tudíž by si přál jít za ním. Mengele bez známky jakéhokoli soucitu jeho prosbě nevyhověl. Je zajímavé, že si zamiloval 89 chlapců, mladých a pohledných. Mezi nimi byl právě i pan Werner. Mengele byl známý krutostí, kterou prováděl na lidech, hlavně na dvojčatech. Říká se, že ve své laboratoři měl na jedné stěně napíchané desítky párů lidských očí. Pan Werner se málem setkal s Mengelem po 2. Světové válce v Jižní Americe, kde byl na služební cestě. Řídil filiálku Škoda-Bolivia. Z filmu, který o Mengelovi natočili, se dozvěděl, že je schovaný v Paraguayi, kde se také nejspíš utopil. Utrpení a teror, které vězni zažívali, se nedá popsat. Němci je brali jako hmyz, a podle toho se k nim také chovali. Původně cyklon B, na který lidé umírali v plynových komorách, sloužil k hubení štěnic. Jednalo se o pevnou hmotu, která zapříčinila krutou smrt. Jedna komora dokázala pojmout až 2 000 lidí! Co se týče hygieny, tak měli pouze oděv, který nosili celý den. Neexistovaly žádné hygienické potřeby. Pan Werner nepracoval v továrně, nýbrž byl zapřažen do povozů, nazývaných Rollwagen Komando. Byly to velké povozy, neboť u každého bylo až 13 chlapců. Chlapce hlídali kápoové, což byli němečtí kriminálníci. Měli se celkem dobře, protože měli zajištěné jídlo, spánek i ženy. Dali se rozpoznat podle zelené hvězdy. Pan Werner měl štěstí, že jeho kápo byl relativně rozumný člověk. Když viděl, že jsou chlapci unavení, nechal je odpočinout. Hlavně je nemlátil, což byla v Birkenau vzácnost. Největší strach nebyl ze smrti, ale z nedostatku jídla. Vězni dostávali naběračku černé vody, což měla být káva. K obědu dostali jednu naběračku tuřínové polévky. Večeře se skládala z kousku chleba a k tomu buď marmeláda, margarín nebo krvavý salám. Pan Werner byl poté nucen nastoupit na tzv. pochod smrti, který nastal 18. ledna 1945. Vězni museli ujít neuvěřitelných 60 kilometrů! První den se šlo celou noc, přičemž noční teploty atakovaly -20 °C! Němci z 50 000 vězňů udělali kolony po 2 000 vězňů a ty byly následně z obou stran hlídány. Vzadu šlo komando, které střílelo nemohoucí puškou přímo do hlavy, která se rozletěla jako meloun po zásahu kladivem. Parta vězňů před nimi odhazovala mrtvé. Druhou noc strávili na statku na velké hromadě hnoje, ze kterého šlo teplo. Třetí noc strávili ve slámě. Poté odjel pan Werner z obce Wodzisław Śląski vagonem, ve kterém musel celou dobu stát, neboť by ho masa udupala. Po osvětimi se pan Werner dostal do Mauthausenu. Mauthausen byl starý koncentrační tábor, ve kterém lidé neumírali na kyanovodík, ale na tvrdou práci v lomu. Vězni museli tahat kameny po schodech dolů a pak zase nahoru. Často se stávalo, že vězni umírali při

prvním výšlapu. V Mauthausenu byla řada českých odbojářů, kteří zde byli vězněni. Pan Werner se tu po dlouhé době osprchoval, přičemž ho voda málem spálila, neboť žil několik měsíců ve velmi nízkých teplotách. Pak musel nahý pouze v botách utíkat do příslušného tábora. Po Mauthausenu následoval Malchow, kde už se měl pan Werner lépe. Lidé zde pracovali ve fabrikách, ale pan Werner musel nastoupit do kuchyně, za což byl rád. Byl v teple a loupal hřebíky brambory. Z Malchowa byl opět přesunut do Mauthausenu, který byl již přečpaný. Poté následoval poslední pochod směrem do Gunstkirchenu. Poznal zde Michala Krause, který po válce zmapoval cesty z Mauthausenu do Gunstkirchenu. V Gunstkirchenu pan Werner poznal, jak je pro obyvatele města pouhým stínem, neboť nikdo na něj ani očima nepohlédl. Vypadal zuboženě jako ostatní a připomínal chodící kostru potaženou kůží. Zbývalo pouhých 14 dní do konce války, ačkoliv každá minuta mohla být tou poslední. Pan Werner se dostal do tábora v lese, kde byli sami maďarští a polští židé. Spali tam přes noc, za deště a zimy, i když byl duben. Podmínky přežití zde byly katastrofické, neboť voda se pila z kaluží a všude okolo byly samé výkaly. O polévku, kterou vězňové dovezli v sudech, se konaly velké bitky. Pan Werner se dostal pod ochranné křídlo Američanů, kteří ho předali Rakousku do ruské zóny. Odtud se dostal opět do Malchowa. Rusové také hlídali celý tábor, neboť měli strach z případného útoku vězňů na Němce. Rusové odvezdli pana Wenera do Wiener Neustadtu, kde ho s ostatními vysadili. Byl v celkem dobrém zdravotním stavu, protože Rusové vězňům vařili výborné polévky s chlebem. S přáteli šel do Vídně a během jedné noci málem přišli o život. Opilí Rusové je chtěli zastřelit, neboť byli chlapci oblečení v německých uniformách. Naštěstí byl jeden méně opilý a poznal, že jim nebezpečí od chlapců nehrozí. Poté se dostali do Bratislavy, kde strávili 3 dny. Umyli se tu, odšívili a mířili rychlíkem přímo do Prahy. Pan Werner vystoupil v Pardubicích, zašel do Repatriační kanceláře a začala nová éra jeho života.⁹⁷

⁹⁷ Rozhovor s Pavlem WERNEREM, nar. 3. ledna 1932, viz Příloha č. 2.

7.3 Felix Komer

Pan Kolmer se narodil v roce 1922 v rodině českého legionáře v Itálii. Jeho otec se dostal k italské armádě, ale zemřel velmi brzy. Pana Kolmera se ujal strýc a stal se jeho poručíkem. Prázdniny trávil v Rakousku, kde se začal stýkat s dětmi utečenců z Německa. Poprvé začínal objevovat temná zákoutí Němců. Politika byla první skutečnost, která začínala formovat jeho život. Druhou vášní představoval skauting, ve kterém působí od roku 1932 až dodnes. Pan Kolmer se po maturitě stal truhlářem. Nástup do Terezína si velmi dobře pamatuje, neboť jel prvním transportem, který se uskutečnil 24. listopadu 1941. V té době mu bylo okolo 20 let. Stalo se to za velmi mimořádných okolností. Pan Kolmer dostal lístek psaný na stroji se sdělením, že musí 24. listopadu v 5 hodin ráno stát na Masarykově nádraží. (Tehdy se jednalo o nádraží Střed, protože Masaryk se nesmělo vyslovit.) Bylo tam ještě napsáno, aby si vzal jídlo na 3 dny, které muselo být uskladněno v jednom batohu o váze maximálně 50 kg. S panem Wernerem jelo transportem dalších 341 mužů, přičemž si všichni mysleli, že jedou na práci, a za pár dní jsou zpátky doma. Vlákem jeli směrem na sever a za dvě hodiny se dostali do Boušovic, kde na ně čekali četníci s puškami a bajonety. Zařadili se povinně do pětistupňů a mířili rovnou do Terezína, kde se za nimi zavřela brána, a stali se z nich vězni. V Terezíně mělo dojít ke dvěma výrazným změnám. Nejprve k evakuaci obyvatelstva Terezína, pokud tam ještě nějaké zbylo a k předělání Terezína na koncentrační tábor, neboť byl dimenzován pouze pro 7 000 lidí. Polovinu tvořilo vojsko a druhou část civilní obyvatelstvo. Terezín během války obývalo okolo 60 000 vězňů, z čehož plyne, že Terezín musel být přestavěn. Stavily se nové obytné domy a odpadní kanály. Pan Kolmer pracoval v Terezíně jako truhlář, kde stavěl různé boudy a několikpatrové postele. V Terezíně byl také součástí podzemního odboje, kterému velel doktor Bergel. Jeho úkolem bylo najít cestu ven. Prokázal obrovské odhodlání a projevil se jako pravý skaut, neboť se dostal dvakrát ven, ale vrátil se zpátky pro ostatní. Poté se dostal do skupiny vězňů, kteří vozili suroviny do 12 kuchyní v Terezíně. V této skupině působil až do odjezdu do Auschwitz. Pan Kolmer byl zprvu chráněn před transporty oproti jiným vězňům, a proto se cítil výš než ostatní. Po zhruba 4 týdnech přijela do Terezína jeho matka a babička. Bohužel matka zemřela velmi krátce poté na zánět mozkových blan a encefalitidu. (Je zřejmé, že kdyby dostávala pravidelný přísun jídla a vody, mohla se dožít vyššího věku.) Babička ztrátu své dcery neunesla a skončila nakonec po válce v léčebně pro choromyslné v Plzni na Borech. V Terezíně se pan

Kolmer také oženil. Do jisté míry byly svatby tajné, ale i otevřené. Esesákům uzavírání sňatků nevadilo, protože všichni byli určeni na smrt. Konaly se rituální a civilní svatby. Žena pana Kolmera ukázala neobyčejnou odvahu, když se postavila před Heindla (nejhorší esesák Terezína) s prosbou, že by chtěla odjet se svým mužem. Heindl se rozzuřil, protože to bylo porušení disciplíny, a honil ji po táboře holí. Je paradox, že díky tomu se zachránila, neboť neodjela vlakem do Osvětimi. Po Terezíně byl pan Kolmer transportován vlakem do Osvětimi. Bylo to 16. října, kdy měla jeho žena narozeniny. Esesáci se obávali nějakého povstání, když se blížili spojenci ze západu a východu, tak začali posílat transporty vězňů směrem na východ do Osvětimi. Tam teprve začala muka, která si neumí nikdo představit. Po příjezdu na nádraží do Auschwitz vlak zastavil na rampě. Bylo šero a okolo vlaku byli lidé v pruhovaných šatech, kteří vypadali jako stín. (Pan Kolmer byl stále té myšlenky, že sem jede za prací.) Byl zde zvláštní oddíl vězňů nazývaný Komando, který měl za úkol zkontrolovat zavazadla a roztřídit jejich obsah. Dále se dozvídáme, že jednotlivé tábory byly značeny od písmene A až po F. Vlakem přijelo 1 500 vězňů, přičemž druhého dne se jich dožilo pouhých 250. Ten den pan Kolmer poprvé spatřil Anděla smrti alias doktora Mengeleho. Je zajímavé, že pamětníci na něj mají stejný pohled. Byl to mladý a pohledný muž, který se choval slušně, a v samé slušnosti posílal lidi na smrt. Komu pokynul nalevo, mířil na smrt. Komu napravo, měl prozatím jistý život. Pan Kolmer přežil díky vězni, který mu poradil, aby řekl před Mengelem, že je pracovník s kovy. Současně mu vězeň s prázdnýma očima řekl, že „jediná cesta na svobodu“ je v komínech krematorií. Pan Kolmer se dostal do fabrik, kde pracoval, a současně se mu dostávalo povědomí toho, co Birkenau představoval. Denně viděl zástupy lidí mířících k plynové komoře č. 2. Po příjezdu se šli přeživší svléknout a ostříhat. Poté se jim dostalo vězeňského šatstva a bot. Za zmínku stojí poslední tábor B2F, což byla pokusná stanice dr. Mengeleho, který zde vykonával nelidské pokusy na dětech a dospělých. Co se týče vody a potravin, situace zde byla katastrofální. Voda nebyla vůbec pitná a byla v tak špatném stavu, že z ní mnoho lidí dostalo tyfus. Jak již bylo zmíněno, největší neudh v koncentračních táborech bylo hladovění. V Protektorátu Čechy a Morava byl denní přísun na člověka 2 500 až 3 000 kalorií. Ovšem v Osvětimi pouhých 300 kalorií! Číslo je to velmi alarmující a je to jeden z hlavních důvodů, proč vězni umírali. Málokdo se dožil měsíce. Pan Kolmer byl v Osvětimi určen na smrt, proto nebyl tetován. Před svojí smrtí byl zařazen do komanda, které pracovalo v sirných dolech. Jednou v noci byl hnán s ostatními vězni na rampu, kde na ně čekaly dobytčí vagony.

Panu Kolmerovi se podařilo přeskočit do druhého vagonu, kde byli vězni z Terezína. Je neskutečné, že se mu to povedlo, neboť celý areál hlídala hlídka s reflektorem. Z Osvětimi se dostal do koncentračního tábora ve Friedlandu. V něm už nepanovaly tak tvrdé podmínky jako v Auschwitz. Selekcce proběhly dvakrát za půlrok. V roce 1945 se ruská fronta zastavila u Waldenburgu, kde sváděla boj s Němci. Vězni už tušili, že se blíží konec války. Jednou v noci Sověti vybombardovali elektrárnu, která zásobovala plot koncentračního tábora elektrickým proudem o napětí 22 000 voltů. To, že se válka blíží ke konci, se vězni dozvěděli zásluhou Karla Ančerleho, slavného dirigenta, který tajně poslouchal rádio Londýn. Pan Kolmer držel hlídku, a když viděl, že esesáci utíkají, běžel vzbudit ostatní. Vězni začali utíkat ve skupinkách po třech, nicméně z celkového počtu šesti set jich přežilo pouze dvě stě. V 5 hodin ráno viděl pan Kolmer s přáteli bitvu mezi Sověty a Němci, přičemž Sověti vítězili. Poté se dostal pan Kolmer opět do Friedlandu, kde bydlel u jednoho Němce. Následně se připojil s přáteli k sovětským dělostřelcům, kteří směřovali do Mezimestí a odtud do Police nad Metují. Vlak zastavil už v Chocni, kde manévroval pancéřový vlak plný esesáků a maďarských vojáků. Očekávalo se, že v Chocni nastane boj. Pan Kolmer málem přišel o život, protože se proti němu rozběhl maďarský voják s puškou a nasazeným bajonetem. Naštěstí ho jiný voják zastřelil. Z Chocně se poté vlakem dostal opět na Masarykovo nádraží, kde už začala nová etapa jeho života.⁹⁸

⁹⁸ Rozhovor s Felixem KOLMEREM, nar. 1922, viz Příloha č. 3.

8. Porovnání podmínek v koncentračních táborech⁹⁹

Je zřejmé, že většina vězňů měla v koncentračních táborech režim, který platil pro všechny stejně. V této kapitole bych se chtěl zaměřit primárně na ubytování a stravu v koncentračních táborech, dále bude popsána hygiena a náplň dne. Poznatky vycházejí z výpovědi narátorů a musím říci, že se mi občas tajil dech.

8.1 Ubytování

Ubytování v Terezíně si představme jako malou místnost, kde byl namačkaný člověk na člověka. Paní Miková musela sdílet ubytovací místnost s matkou a dalšími 30 ženami, kde nebyla kamna, stůl či židle. Všechny byly namačkané jedna vedle druhé. Později se začaly stavět kavalce. Pan Werner taktéž sdílel místnost s matkou a dalšími ženami, neboť byl ještě dítě, tudíž ho nepřesunuli do mužské části. Pan Kolmer se dokonce podílel na stavbě dřevěných postelí. Co se týče Osvětimi, tak zde bylo ubytování podobné. Vězni zde byli namačkaní a nemohli slézt z postele, pokud k tomu nedostali povolení.

8.2 Strava

Jak již bylo zmíněno, v Terezíně připadalo na osobu 1 000 kalorií jídla. Oproti tomu v Osvětimi dostávali vězni příděl 300 kalorií na osobu! Dotazovaní narátoři se shodli, že se to nedalo přežít. Většina vězňů umírala do 3 týdnů. Denní strava byla prakticky prostá. Snídani tvořila obarvená černá voda (káva), oběd se skládal z vodové „polévky“ s tuřínem a jednou za 4 dny dostávali vězni kousek chleba, buďto s kouskem margarínu, salámu či marmelády. Pamětníci se shodují, že nedostatek jídla bylo pro ně to nejhorší, co v táborech zažili.

⁹⁹ Kapitola a její podkapitoly vycházejí z výpovědí dotazovaných pamětníků.

8.3 Hygiena

Pojem hygiena za uzavřenými vraty koncentračních táborů byl pro vězně tabu. Možnost umýt se tu prakticky nebyla. Paní Míková vypráví, že ji a ostatní ženy odvedly esesačky do umýváren, kde pustily horkou vodu a nařídily vězněným, že si mohou opláchnout pouze obličej a ruce. V žádném případě se nesměly vysvléknout. Vězni měli pouze jedno oblečení (to, které měli na sobě) a na náhradní právo neměli. Pan Werner potvrzuje, že k nim esesáci přistupovali jako ke hmyzu, neboť vězni byli v plynových komorách vražděni cyklonem B, který byl určen na hubení štěnic.

8.4 Náplň dne

Co se Terezína týče, tak vězni většinou pracovali v německých firmách, které měly určitou specializaci. Museli také obdělávat pole s ovocem a zeleninou, přičemž vypěstovaná úroda mířila do Prahy na gestapo. V Osvětimi nic takového nebylo. Ti, kteří nebyli během selekcí posláni na smrt, většinou skončili na poli, kde tvrdě dřeli od úsvitu do soumraku. Velký vliv tu měl také kápo, který měl zubožené celý den na starost. Ostatní stáli třeba 12 hodin na nohou, což se nedalo bez jídla a přestávek vydržet. Několik vězňů právě zemřelo na vyčerpání či hlad. Pan Kolmer měl ovšem štěstí, že na začátku poslechl jednoho vězně, který mu řekl, aby při selekci sdělil, že je pracovník s kovy. V rámci této „drobnosti“ si zachránil život.

ZÁVĚR

Ve své práci, která se převážně zabývá koncentračními tábory, jsem se snažil poukázat na „vynález“ lidstva, který měl v 1. polovině 20. století za následek několik milionů mrtvých. Dále jsem popisoval židovské obyvatelstvo, které během války žilo ze dne na den ve strachu a obavách z toho, co přijde. Opravdová muka pro ně nastala v samotných lágrech. Jelikož mě zaujal koncentrační tábor v Osvětimi, chtěl jsem vyzdvihnout dvě osobnosti, které měly převážně velkou zásluhu na likvidaci židovské populace. Jedná se o Rudolfa Hösse, velitele Osvětimi, který nechal zřídit plynové komory a Josefa Mengeleho, který s úsměvem na rtech posílal vězně na smrt a prováděl na nich bestiální pokusy.

Vzhledem k faktu, že významným prvkem mé práce jsou koncentrační tábory, podnikl jsem osobně návštěvu jednoho z nich – Mauthausenu. Již na první pohled mě zaujala celková struktura tábora, neboť vypadá jako vojenská pevnost. Při vstupu branou se člověk ocitne v prostředí, které před 70 lety představovalo jistou smrt. Dále mě zaujaly jednotlivé pomníky, na nichž byla jména těch, kteří se od společnosti něčím odlišovali. Jednalo se o Židy, Romy, homosexuály, politické odpůrce apod. Dále jsem navštívil krematoria, kde docházelo ke spalování mrtvých. Místa byla velmi stísněná a nevyvolávala dobrý pocit. V dalších místnostech se např. nacházely cely, ve kterých byli vězni drženi za porušení určitého příkazu. Pokud se tak stalo, nastala vždy téměř jistá smrt. Pokud bych měl vyzdvihnout něco, co mi utkvělo v paměti, tak to byly tzv. „schody smrti“. Cesta k nim je kamenitá a člověk musí jít opatrně, aby si nezvrtil kotník. Samotné schody jsou lehce točité a nechodí se po nich lehce. Jsou velmi strmé, krátké a blízko u sebe, což zapříčiní, že je potřeba být velmi opatrný. Při pomyšlení, že vězni po těchto schodech chodili denně, hladoví a s žulovými kameny, není divu, že při práci často umírali.

Informace o daném tématu jsem získával z mnoha zdrojů, ať už se jednalo o odbornou literaturu, internet či z rozhovorů s pamětníky. Největší stopu ve mně zanechaly jednotlivé rozhovory, neboť to byla má první „redakční“ zkušenost. Samotní pamětníci byli báječní, ochotní a hlavně sdílní. Bylo velmi zajímavé pozorovat jejich emoce a postoje, které se měnily s pokládanými otázkami. Je ovšem pochopitelné, že celkový rozhovor nepředstavoval téma, o kterém by se dalo hezky mluvit. Jediné, co mě trochu mrzelo, byl omezený počet pamětníků. Při jejich větším počtu bych mohl získat

nové informace, které by mi rozšířily obzor o dané problematice. Na druhou stranu jsem rád, že se mi podařilo vyzpovídat alespoň některé, neboť většina přeživších z Osvětimi je už po smrti. Studium odborné literatury bylo také velkým přínosem, neboť dokreslovalo vše, co jsem se dozvěděl od narátorů.

Abych mohl správně provádět rozhovory, musel jsem si nastudovat metodu orální historie. Musím uznat, že to bylo užitečné a hlavně nezbytné, neboť vést rozhovor správným směrem a udržovat dotazovaného v časové návaznosti není nic jednoduchého. Přece jenom byl mezi mnou a dotazovanými věkový rozdíl, který situaci nijak nezlehčoval.

Celkově musím říci, že svoji práci hodnotím kladně. Nově získané informace mě vědomostně obohatily a přinesly mi nové poznatky, o kterých jsem donedávna neměl tušení. Je hezké, když se dozvíme informace z odborné literatury, avšak daleko větší cenu má to, co slyšíme přímo od lidí, kteří si tuto historii prožili.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BUBENÍČKOVÁ, R., L. KUBATOVÁ a I. MALÁ. *Tábory utrpení a smrti*. Praha: Svoboda, 1969.

GOLDHAGEN, Jonah Daniel. *Hitlerovi ochotní katani*. Vyd. NLN, s. r. o., Naklad. Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-206-5.

HES, Milan. *A brány se otevřely... Osvobození 1945: Dachau – Osvětim - Terezín*. Praha: Epocha, 2015. ISBN 978-80-7425-257-0.

HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi. Autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1471-3.

JARDIM, Tomaz. *Mauthausenský proces*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2336-0.

KÁRNÝ, M., M. KÁRNÁ ve spolupráci s T. BRODEM. *Terezínské studie a dokumenty*. Praha: Nadace Terezínská iniciativa, 1996. ISBN 80-200-0582-X.

KOONZOVÁ, Claudia. *Svědomy nacizmu*. Praha: Vyd. Columbus, spol. s r. o., 2009. ISBN 978-80-7249-233-6.

KRAUS Ota, KULKA Erich. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. Vyd. 5. Praha: Naše vojsko, 1957.

KROUPA, Vlastislav. *Koncentrační tábory třetí říše Dachau - Mauthausen*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1986.

LEVY, Alan. *Simon Wiesenthal a jeho případy*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80 - 204-0578-X.

NYISZLI, Miklós. *Byl jsem Mengeleho asistentem*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1757-4.

MOULIS Miloslav, CÍLEK Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...Nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Vyd. Nakladatelství Epoque, s. r. o., 2012.

NESLÁDKOVÁ, Ludmila. *Mezinárodní vědecká konference: Akce Nisko v historii "konečného řešení židovské otázky" : k 55. výročí první hromadné deportace evropských Židů: Sborník referátů*. 1. vyd. Ostrava: RONDO, 1995. ISBN 80-7042-422-2.

PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-19-3.

POSNER L. Gerald a John WARE. *Mengele – Anděl smrti*. Praha, 2007. ISBN 978-80-87021-76-7.

ROSEMAN, Mark. *Setkání ve vile u jezera: Konference ve Wannsee a „konečné řešení židovské otázky“*. Praha: Dokořán s. r. o., 2003. ISBN 80-86569-45-4.

ROTHKIRCHENOVÁ, Livie a Eva SCHMIDTOVÁ-HARTMANNOVÁ, Avigdor DAGAN a Milena JANIŠOVÁ. *Osud Židů v protektorátu 1939-1945: sborník studií Livie Rothkirchenové, Evy Schmidtové-Hartmannové, Avigdora Dagona s úvodem Milana Šimečky*. 1. vyd. Praha: TRIZONIA, 1991. ISBN 80-900953-7-2.

TYL Otakar, KULIŠOVÁ Táňa. *Terezín: malá pevnost: ghetto*. Vydání I. Praha: Naše vojsko -SPB,1955.

VANĚK, M., P. MÜCKE a H. PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN978-80-7285-089-1.

VANĚK, Miroslav a Pavel Mücke. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5. S. 14.

Internetové zdroje

Auschwitz II – Birkenau. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/AuschwitzII.html>.

Auschwitz III – Monowice. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/Auschwitz-iii-monowice.html>.

Josef Mengele – Anděl smrti. *10 nejsilnějších vědců historie*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.pixer.cz/2014/08/10-nejsilenejsich-vedcu-historie/>

Josef Mengele. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/JosefMengele.html>.

Josef Mengele. *Osobnosti – Životopis*. [online]. 1996-2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://zivotopis.osobnosti.cz/josef-mengele.php>.

Koncentrační tábor pro Židy, tzv. ghetto Terezín. *Památník Terezín*. [online]. 2010 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/koncentracni-tabor-pro-zidy-tzv-ghetto-terezin>.

Osvobození. *Památník Terezín*. [online]. 2010 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/osvobozeni>.

Počátky Auschwitz. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 2014 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/pocatky-auschwitz.html>.

Pokusy doktora Mengeleho na lidech a dvojčatech, Osvětim a Josef Mengele. *MUDr. Zdeněk Mlčoch*. [online]. 2000-2014 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/zamysleni-fejeton/ruzne/pokusy-doktora-mengeleho-na-lidech-a-dvojcatech-osvetim-a-josef-mengele>.

Policejní věznice v Malé pevnosti. *Památník Terezín*. [online]. 2010 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/policejni-veznice-v-male-pevnosti>.

Rudolf Höss. *Filmová databáze*. [online]. 2003-2016 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/340637-rudolf-hoss.html>.

Život a poprava Rudolfa Hösse – nacistické zrůdy a velitele Osvětimi. *Koncentrační tábor Osvětim – Auschwitz*. [online]. 27.01.2015 [cit. 2016-03-24]. Dostupné z: http://www.reflex.cz/clanek/historie/61847/zivot-a-poprava-rudolfa-hosse-nacisticke-zrudy-a-velitele-tabora-v-osvetimi.html?utm_source=reflex.cz&utm_medium=copy.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozhovor s Lízou Mikovou.....	61
Příloha č. 2: Rozhovor s Pavlem Wernerem.....	74
Příloha č. 3: Rozhovor s Felixem Kolmerem	86
Příloha č. 4: Vstupní brána do Mauthausenu	96
Příloha č. 5: Spalovací pec v krematoriu	97
Příloha č. 6: Pověstné „schody smrti“	98

Příloha č. 1: Rozhovor s Lízou Mikovou

Rozhovor byl proveden dne 13. 12. 2015 v Praze 1.

Tazatel: Martin Šimic

Zaměstnání: student FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

Narátor: Líza Miková

Narozena: 31. 1. 1922 v Praze 2

Ulice a č. popisné: Masná 21

Místo rozhovoru: Staré Město, Praha 1

PSČ: 110 00

Tazatel: „Dobrý den, mé jméno je Martin Šimic a dne 13. 12. 2015 provádím rozhovor s paní Mikovou. Paní Miková, chtěl bych se Vás zeptat, jaký život jste měla před 2. světovou válkou a následně poté?“

Narátor: „No tak před 2. světovou válkou jsem měla moc hezký život. Narodila jsem se v Praze, byla jsem jediná dcera, 2 děti mým rodičům zemřely, takže jsem byla trochu zhýčkaná, protože měli strach o mě. Mýmu otci se dařilo poměrně dobře. Měl obchod, dovoz, velkoobchod teda, a já chodila do školy. Nejdříve do obecné školy, potom do gymnázia. Měla jsem hodně přátel, sportovala jsem, tancovala jsem. Prostě jsem žila tak, jako průměrně mladí lidé v Praze žili. Zajímala jsem se hodně o divadla, chodila jsem hodně do divadla a na koncerty.“

Tazatel: „Jo, takže jste měla hodně zájmů, hodně koníčků?“

Narátor: „Jo, hodně, hodně jsem četla, měla jsem skutečně moc hezký život. No tak to vše se potom změnilo.“

Tazatel: (Přikývnutí) „A jak jste se teda dostala vlastně postupně do těch koncentračních táborů? Jak to nastalo?“

Narátor: „Tak já jsem židovka, to už byl důvod, že jsem se dostala v březnu 1939. Němci obsadili Československo tehdejší. My jsme se stali Protektorátem Čechy a Morava a tady začaly platit okamžitě tzv. Norimberské zákony. To byly zákony, který se zabývaly vlastně víceméně jak se zbavit židů. Musela jsem tedy ze školy okamžitě.“

Tazatel: „Takže začla arizace židů, zabavování majetku.“

Narátor: „No, u nás to bylo trochu výjimečný. Do podniku mého otce přišel německý správce. Otce vyhodil okamžitě, samozřejmě, že ano. Řekl, že už nesmí disponovat ničím, bankou, ničím, ale za dva dny si pro mého otce poslal, protože se v tom podniku naprosto nevyznal a otec se stal zaměstnancem ve svém podniku, ovšem bez práva podpisu, bez práva nějaký, aby se dostal třeba ke svým účtům nebo tak. To bylo úplně

vyloučeno. Skutečně jenom musel vést ten podnik, aby to šlo dál. No, a tím jsme byli chráněný vlastně před prvníma transportama, které šly do Polska do Lodže.“

Tazatel: (Přikývnutí) „Jo.“

Narátor: „Jo. Než začal Terezín, že ano, tak šlo odsud pět tisíc lidí, pět transportů a tisíc lidí šlo do Lodže. Do Polska Slavěčina šli bratři mého otce s rodinami, ale toho jsme byli jako uchráněný. Přišel zákon třeba, že nesměli židé bydlet ve všech částech Prahy. Určili se určité části čtvrti Prahy, asi 3, kde směli bydlet a jinde ne. A museli se stěhovat. Pokud byly prázdné byty, tak měli štěstí, pokud nebyl prázdný byt, tak se prostě do větších bytů nastěhovaly třeba 2 rodiny i více. My, přestože jsme bydleli v části, tedy v Praze 2, jsme směli zůstat ve svém bytě. Tak aspoň nějaká ta nepříjemnost nám byla jako ušetřena.“ (zazvonil telefon)

Tazatel: (Pokynutí k pokračování rozhovoru.)

Narátor: „No, takže já jsem musela ze školy pryč, samozřejmě jako všichni. Byly velké restriky, děti nesměly, teda mládež, nikdo nesměl do školy, do žádné školy. Z těch škol museli pryč židovští učitelé, profesori, z nemocnic museli lékaři pryč, právníci prostě nesměli k soudu. Tak byly restriky. Prostě židi nesměli nic, že ano. Nesměli nic. Tady byly potravinový lístky, my jsme měli potravinový lístky označené „J“ jako Jude, jo, tak jsme měli menší přiděly. Nesměli jsme nakupovat v jakoukoli dobu, jenom v určené době. Nesměli jsme na žádné sportovní hřiště, do žádného veřejného sadu, nikam. Ale já jsem se nikdy tak nescházela výhradně s židovskou mládeží, jo. Naprosto ne. My jsme byla taková asimilovaná rodina, většina židů tady byla asimilovaná, že ano. U nás se na to nehledilo. Prostě já jsem měla přátele takový a takový.“

Tazatel: „Neřešila jste to prostě.“

Narátor: „To se neřešilo. To se prostě neřešilo. Maminka řekla: „Musí to být slušní lidi.“, a tím to končilo. A nikdo na to nehleděl. Takže pro mě to byla velká rána. Já najednou ztratila hodně přátel. Ne, že by byli nechtěli, ale my jsme se prostě nemohli vůbec stýkat. Nemohli jsme se stýkat a upřímně řečeno, jejich starosti školní, když mi vykládali třeba: „Jé, my jsme měli kompozici.“, to už nebyla moje starost. Já už sdílela starosti svých rodičů a já už měla docela jiné starosti.“

Tazatel: „Dobře, no a pamatujete si vlastně osudný den, kdy Vás vyhnali, nebo museli jste jít do Terezína?“

Narátor: „Do Polska šly ty transporty v roce '41, tak začátkem '41.“

Tazatel: „Kolik Vám bylo let?“

Narátor: „Narodila jsem se '22, tak '41, tak si to spočítejte, kolik mi bylo. To jsem všechno zažila a potom začal Terezín. Němci objevili Terezín, tu starou pevnost, já nevím, byl jste tam?“

Tazatel: „Byl jsem tam.“

Narátor: „Tak objevili Terezín a šel první transport 360 mužů do Terezína, a sice mezi nimi byli lékaři, inženýři, ale taky truhláři, instalatéři, prostě takový komando 6 ér.“

Tazatel: „A většina židů.“

Narátor: „Jenom. A Němci slíbili, že zůstanou v Terezíně se svými rodinami. A to byl šok pro nás, protože my jsme si mysleli, že ten Terezín je konečná fáze, a tím pádem jsme se dozvěděli, že ten Terezín bude vlastně jenom taková mezizastávka.“

Tazatel: „Přestupní stanice.“

Narátor: „Přestupní stanice. A že to odtamtud půjde ještě dál, to jsme nevěděli. My jsme si mysleli, že ten Terezín prostě bude tam, že to tam skončí a že to nějak přežijeme, v tom Terezíně, no. To byl první transport těch 360, to vim přesně, ten šel 24. listopadu '41 do Terezína. Hned ale následoval transport 1000 mladých mužů, těm se už neslibovalo nic, protože to těm Němcům tam šlo všechno pomalu, no a už v prosinci '41 následovaly další transporty. Ten správce mého otce propustil k 31. prosinci '41, už ho nepotřeboval. My jsme přišli do 1. lednového transportu 1942. A já přišla do Terezína akorát na své 20. narozeniny.“

Tazatel: „Takže nejhorší narozeniny Vašeho života.“

Narátor: „Moje matka to brala nějak hrozně tragicky, ale já jsem to brala tak nějak sportovně.“

Tazatel: „A jak se tam k Vám na začátku chovali?“

Narátor? „Kdo?“

Tazatel: „No, ti Němci.“

Narátor: „Nás hlídali ne tak Němci. Česká armáda byla rozpuštěna, když přišli Němci, že ano, ale četnictvo zůstalo. To četnictvo nás mělo hlídat. Já musím říct, a hlídali nás taky, že ty četníci až snad na 3 malý výjimky se k nám chovali báječně. Skutečně báječně.“

Tazatel: „Takže si zachovali českou důstojnost.“

Narátor: „Zachovali si k nám úctu, chovali se k nám jako rovný s rovným. Skutečně nepřizpůsobili se Němcům. Byly tři výjimky, ty jako kolaborovaly, s těma si to taky potom soudy vyřídily po válce. Skutečně se ale ta většina chovala výborně.“

Tazatel: „A jaké podmínky byly v Terezíně?“

Narátor: „No v Terezíně byla kasárna. To je ještě z dob Marie Terezie, ze starýho Rakouska. To bylo posádkové město, tam byla posádka za První republiky a tam bylo, teď nevím, jestli 11 nebo 12 kasáren a to pro Němci bylo ideální. My jsme dostali vyrozumění, že musíme do transportu. Každý byl na to připravený, my jsme věděli, že to jednou přijde. Každý si směl vzít s sebou 50 kilo zavazadla. Když musíte tahat 50 kil,

tak je to celkem hodně, ale když musíte balit 50 kilo a nevíte, jak dlouho z toho budete žít, za jakých okolností budete žít, tak už je to velmi složitý. Nevěděli jsme, bude jenom zima, bude taky ještě léto, když tam budeme. Tak to bylo jako dost složité. Máme vzít nějaké jídlo s sebou nebo ne? Každopádně se kupovali plechové talíře, plechové přístroje. Bylo to lehké, nerozbitné. Tak jsme se na to připravovali. Nesměli jsme si například brát peřiny, to bylo zakázané. Tak se šily prošívány deky. Každý směl mít jednu deku a jeden polštář malý. Tak to všechno jsme měli připravený. Já si pamatuju, že se barvily prostěradla a povlaky na tmavomodro a na tmavohnědo, protože jsme řekli: „Ne, nebudeme spát v bílém, bůhví kde budeme spát, na zemi nebo kde.“ Neměli jsme představu o ničem, co nás čeká. Kupovaly se velké ruksaky nebo se šily velké ruksaky, protože to musíte unést nějak těch 50 kil. Každý transport měl označený písmena A až do Z abecedně, a když to nestačilo, bylo víc než 26 transportů, tak potom ty transporty byly AAB AAC atd. Vy jste dostal vyrozumění, jste zařazen do transportu, my jsme transport V, teda německy „Vau“. Měli jsme 130, 131 a 132 čísla a víceméně jsme na to byli připraveni. Tak jsme byli povolání. Nejdřív se tady shromáždilo 1000 lidí ve starém Veletržním paláci a předtím, než přišli Němci, jsme jim museli odevzdat všechny šperky, všechny cennosti, potom rádia, potom gramofony, potom fotoaparáty, potom lyže, hudební nástroje, domácí zvířata, prostě to jsme museli všechno odevzdat. Manželé si směli ponechat snubní prsten a jinak každé jedny hodinky. Konec. Nic víc. A tak nás prohledali ještě jednou, když jsme nastoupili do toho transportu, jestli nemáme u sebe nějaké ty cennosti nebo třeba peníze v hotovosti, to všechno bylo zakázané a nastoupili jsme do toho Veletržního paláce. On byl leden, šílená zima, tehdy bylo asi 15 stupňů pod nulou a tam byly slavníky a nic jiného. Tam nás drželi asi 2 dny. Bylo to dost takový špatný. Ty starší lidi seděli na tom slavníku. Byly tam dvě latríny, jedna pro ženy a jedna pro muže. Ty děti se svezly s těmi dospělými a mytí si nepamatuju, že by nějaké bylo bejvalo. Jídlo jsme dostali snad nějakou polívku, snad i nějaký čaj a to bylo všechno. No a pak nás za 2 dny nastoupili v pětiřadách a vedli nás k předměstskému nádraží. A my jsme ještě jeli normálním vlakem, ale transporty, které přišly po nás, jely v dobytčáku.“

Tazatel: „Takže ještě horší.“

Narátor: „Tak my jsme jeli normálním vlakem a Terezín neleží na trati, tak nás vykopili v Boušovicích. Ty jsou asi 3 km od Terezína. No a tam už čekali esesáci, četníci a byl takový velký zmatek. Potom ty úplně starý se zavazadlem naložili na nákladáky no a my jsme museli jít pěšky se svým zavazadlem do Terezína a tam přišel další šok. Tam oddělili muže a ženy. Ženy byly v jiných kasárnách, muži byli v jiných kasárnách. Já sem byla s matkou, no prostě nás šoupli do místnosti. Bylo nás 30 žen. V té místnosti nebylo nic. Tam byly matrace na zemi a kamna. Tam nebyl stůl, nebyla židle, nebyl hřebík na zdi, nic. To bylo naše ubytování. My jsme se vůbec neznali, tak jsme se nějak seznámili a řekli jsme, že nebudeme panikařit, že si to neuděláme ještě horší, ještě těžší, než to je. Dali jsme ruksaky ke zdi a na to jsme položili matrace a na to jsme si sedli. Ale večer pochopitelně se to muselo všechno rozebírat, matrace se daly na zem. My jsme si vyndali ty svoje lůžkoviny a spali na zemi těsně jedna vedle druhé, 30 žen. To bylo na začátku, potom tam stavěli kavalce. Ale když já jsem tam přišla, tak jsme spali na zemi. Měli kuchyně, že ano. Byla jedna velká kuchyň. Kuchaři snad byli docela odborníci, ale materiál, který dostávali, byl katastrofální. To většinou byly potraviny, které už nebyly vhodné pro německou armádu. Tak to potom šoupli do těch lágrů jo, takže z toho se nám vařilo. Dostali jsme ráno takovou černou hořkou vodu, to bylo kafe. V poledne taky zas vodovou polévku, pár brambor nebo kousek tuřínu a večer zas nějakou polévku. Jednou za 4 dny jsme dostali kus chleba, s tím jsme museli

vystačit. Potom jsme dostali jednou za týden kousek margarínu, ale malej kousíček, snad 2 deka, nanejvýš. Polévkovou lžící nějaké marmelády, nebo cukru. Na začátku bylo všechno nový a byli jsme v šoku. Z kasáren jsme nemohli ven. Když jsme tam přišli, tak ještě bylo české obyvatelstvo v Terezíně a nějaký styk byl úplně přísně zakázaný, dokonce pod trestem smrti. Ony byly dvakrát asi taky popravy. Ale ne to, že se někdo s někým sešel, ale třeba pro takovou, dnes by se řekla prkotina, že ano. Chodilo se jenom v kolonách do práce a jednotlivci. V jedněch kasárnách byla administrativní budova. Hierarchie byla taková, to Němci teda zařídili, jeden nejstarší Žid a ten měl v ruce několik lidí. Každému příslušil jeden resort, třeba zdravotnictví, pracovní nasazení, mládež, tak to bylo rozdělený. Samozřejmě v tý administrativě musel taky někdo pracovat. V jedněch kasárnách, v Magdeburských kasárnách, tam bylo to centrum, a kdo tam pracoval, ten dostal propustku. Na tu propustku jste směl jít sám z kasáren a kasárny měly jméno podle německých měst. Já jsem bydlela s maminkou v Hamburských kasárnách, tak já jsem měla takovou propustku. Tam stálo Hamburk-Magdeburk. A jinať jsem nesměla. Můj otec byl v jiných kasárnách, tam jsem nesměla. Kdybych byla potkala esesáka na ulici a on by řekl: "Ukaž průkaz!" a já jsem tam nebyla na nejkratší cestě z jedných do druhých, tak by to bylo dopadlo špatně. My jsme tam byli poměrně krátkou dobu a už zase se vybíralo 1000 lidí a 1000 lidí šlo z Terezína pryč, tam na východ. Nikdo více o těch lidech neslyšel. Ty transporty zmizely do neznáma a až po válce jsme se dozvěděli, že byly až v Estonsku a Lotyšsku, a z těch přežili snad 2 nebo 3 lidi, jinak nikdo. Ale my jsme nevěděli, kam jdou. My jsme taky nevěděli, že taky existuje Osvětim, Treblink nebo něco takového. My jsme mysleli, že když jde transport, že bude v nějakým ghetě někde na východ. To jsme věděli, že v Polsku. Ale nějakou představu o těch táborech, o těch skutečně vyhlazovacích táborech, jsme neměli.

Tazatel: „A navázala jste tam nějaké nové vztahy? Přátelské?“

Narátor: „Jo. Já jsem se v Terezíně vdala.“

Tazatel: „Vdala jste se? Takže i milenecké vztahy.“

Narátor: „Ano, já jsem se v Terezíně vdala. Měla jsem propustku, a v Terezíně byla velká kancelář, tu nechali zařídít Němci. Tam pracovali inženýři, z toho prvního transportu, z AK1. Já jsem pracovala v tý kanceláři jako kreslička. Já jsem velmi dobře kreslila a před válkou chodila tady, kromě gymnázia, do soukromé školy. To byla Rotrova škola v Praze módního navrhování a reklamního kreslení. Do tý školy jsem chodila do večerních kurzů, takže já jsem i velmi dobře kreslila. Nemalovala, ale kreslila. Takže já jsem byla zaměstnaná v této technické kanceláři jako kreslička a můj budoucí muž přišel s tím transportem AK1 jako inženýr do Terezína. To jsem nevěděla. Věděla jsem, že tam je, ale že je z toho transportu vyvolenýho, to jsem nevěděla. No a my jsme se spřátelili a prostě po nějaké době on řekl: „Víš co, kdybychom se vzali, tak já jsem chráněný a moje rodina taky. Já tady mám jenom maminku, nikoho jinýho tu nemám.“ Jeho otec padl za 1. světové války a bratr, který byl aktivní v odboji, ten už byl zavřenej a byl v nějakým koncentračním táboře a oni ani nevěděli kde. Takže on tam měl jenom matku a řekl: „Podívej, kdybychom se vzali, tak bych ochránil tebe před nějakým transportem a možná i tvoje rodiče.“ On napsal žádost na tu radu těch nejstarších a žádost byla povolena, ale my jsme měli jeden problém. Můj muž nebyl v židovské víře. Tak nás by byl neoddal. Tam byli rabíni a židovské svatby byly povoleny, pokud nějaký byly. Ale nás by žádný rabín neoddal. Tak jsme měli něco jako

civilní sňatek. Moje jméno se připsalo na jeho kartoteční kartu, já jsem směla přijmout jeho jméno. Moje rodiče, on a jeho matka jsme se sešli v pokojíčku na dvě hodiny v těch kasárnách, v těch magdeburských a naše matky přinesly takový tenoučkový chleba, to samy asi nejedly, a k tomu jsme pili nějaký hořký bylinkový čaj a to byla moje svatba. Můj otec ještě řekl: „No, když by se něco stalo, že každéj budem někde jinde, tak až bude konec války, tak se sejdem v Praze u tetičky.“ Můj otec měl sestru, která měla za manžela německého profesora, a tak se předpokládalo, že zůstanou v Praze. Tak to se tehdy domluvilo o budoucnosti, až bude konec války. Můj muž byl starší, hotový inženýr, a já byla nedoštudovaná. Chodila jsem akorát do septimy do školy. No ale to tehdy nehrálo vůbec žádnou roli.

Tazatel: „Takže jste zažila v Terezíně i světlé chvílky. Potkala jste manžela...“

Narátor: „To jo, to určitě, ale pak jsme šli každéj do svých kasáren. Můj muž, ale to jsem se dozvěděla až po válce, byl aktivní v podzemním hnutí v Terezíně v ilegality. Ve všech táborech a ghettech bylo ilegální hnutí. Všude. Byl velmi aktivní, ale nechtěl, aby já měla nějaké problémy, kdyby něco prasklo. Tak řekl: „Víš co? Ono není dobrý, když manželé pracují na stejném pracovišti. Ono bude lepší, když půjdeš pracovat třeba do zemědělství.“ Já jsem nevěděla proč, ale řekla jsem si, že jo, že budu pracovat v zemědělství. Kolem Terezína je úrodná krajina a Němci tam začali organizovat velké pěstování zeleniny a i skleníky se postavily. Ovšem to nebylo pro nás, ta zelenina. Cokoliv se tam vypěstovalo, to šlo do Prahy na gestapo. To oni přišli s bedýnkama, když bylo všechno k nasklizení. Pro nás nebylo nic. My jsme těžce dřeli na těch polích, 12 hodin denně. Když jsme si ale vytrhli mrkev, tak jsme se 3x ohlíželi, aby nás nikdo neviděl. Kradli jsme, samozřejmě že jsme kradli, ale bylo to těžký, něco vzít. Chtěli jsme vzít něco jako třeba mámy chtějí vzít dětem. Tak to na sobě nějak schovali, ale ony k nám někdy přišly Němky a šacovaly nás. Bylo to velmi riskantní. Když u někoho našly něco, tak to znamenalo příští transport na východ.“

Tazatel: „Byla jste někdy svědkem poprav?“

Narátor: „Ne. Popravky byly dvakrát v Terezíně. Jednou v prosinci '41, to jsem tam ještě nebyla a potom v únoru '42. To sem tam už byla, ale ne přítomna u poprav.“

Tazatel: „Dobře. Teď bych se Vás zeptal na Vaši cestu do Osvětimi. Jak jste se tam dostala a jaké byly první myšlenky, když jste z osudného vlaku vystoupila.“

Narátor: „No moment. Ono to všechno nejde tak rychle, tak jednoduše, jak si to představujete. Tak především, v roce 1943 moje rodiče byli zařazeni do transportu a mému muži se nepodařilo je vůbec z transportu vyreklamovat. To byl mimořádný transport. To nebylo 1000 lidí, ale 3500 lidí. My jsme chtěli jet za rodičema, hlásit se dobrovolně. Otec přísahal na všechny přísahy, že to nedovolí. (...). Tak jsem zůstala v Terezíně. Bylo mi 21 let a své rodiče jsem už víckrát neviděla. Moje rodiče byli v tom transportu. Nejdřív jich jelo 3500 a za nimi ještě 1500. Oni byli v Osvětimi za velmi mimořádných podmínek, ale to jsem se taky dozvěděla až po válce. To bylo 5000 českých židů, rukojmí, protože se počítalo s nějakou výměnou zajatců německých, protože mezitím byla už válka. To bylo v '43 roce, to už byla válka. No ale pak k té výměně nedošlo a těch 5000 českých židů šlo během noci z osmého na devátého března 1944 do plynu. To jsem se všechno dozvěděla až po válce. Já jsem byla v Terezíně a dále pracovala. Mezitím byly v Terezíně velké změny. Stavěly se kavalce, lidi už nespali na zemi. V červnu 1942 české obyvatelstvo opustilo Terezín a bydlelo se ve

vyprázdněných domech. Němci okamžitě zabrali. Bylo úplně jiný ovzduší v Terezíně. Když už tam nebylo český obyvatelstvo, mohli jsme se volně pohybovat. Už se nechodilo jenom v kolonách do práce. Mohli jsme se po práci volně pohybovat. Po práci jsme se navštěvovali. Pro nás to bylo určitě jednodušší. Mezi tím ten nejstarší Ilštajn se nesmírně u těch Němců snažil vždycky nějaké výhody pro nás vymáhat. Třeba se zařídily dětské domovy. Děti už nebyly u rodičů. Byly mezi sebou, měly učitele, bylo tu dost zdravotních sester. Krom toho Němci očekávali delegaci Mezinárodního červeného kříže v Terezíně, takže byla obrovská akce. Ostatné dráty přišly pryč, které byly kolem náměstí. Tam se sázely růže. Do Terezína se poslaly hudební nástroje a na příkaz německé komandatury se musel sestavit symfonický orchestr. Musela se hrát hudba. Prostě děly se divy. Chtěli ukázat, jak báječně se chovají k Židům. My jsme z toho profitovali v tom, že jsme měli trochu kultury. Hráli divadla, všechno po práci. Jenom ty hudebníci nemuseli pak pracovat, ty se věnovali jenom té hudbě. My jsme si po práci mohli vyslechnout koncert. To bylo úžasný. Hudebníci seděli na židlích, my jsme seděli někdy na židli, někdy na zemi, ale poslouchali jsme Dvořáka, Mozarta, Beethovena a Smetanu a byli jsme aspoň dvě hodiny v jiným světě. Pak jsme se zase vraceli do přítomnosti. Pro nás to byla skutečně ohromná věc. Ale neustále transporty odcházely. To byl neustále ten strach, ta hrůza. Já už jsem ten strach neměla, rodiče byli pryč. Zatím jsem se cítila chráněná, ale to byl takovej stres, takovej šílený strach, taková hrůza. V Protektorátu už nebyli žádní židi, tak chodily transporty z Rakouska, z Německa, z Holandska, z Dánska, tak jak Němci úspěšně řádili po Evropě. No a když vždycky přišel transport, tak taky museli odcházet. Vždyť v Terezíně a kasárnách bylo 4500 obyvatel a teď tam bylo někdy i 40000 lidí. To znamená, že tam taky vypukly epidemie, protože zvlášť u dětí, starších lidí a starých lidí byly nemoci. Dětské nemoci jako spalničky nebo jako spála či jiná dětská nemoc byla v Terezíně smrtelná epidemie, protože děti byly podvyživený, měli jsme všichni hlad. Jídlo bylo nedostatečné.

Tazatel: „A neposkytovali vám žádné léky.“

Narátor: „To vůbec ne. Sice tam byli lékaři a v kasárnách byla jedna ambulance. Byla tam malá nemocnice, tak ty měli něco k dispozici, ale my jsme léky jako nedostali. Než přišla švýcarská komise, mezinárodní list, tak poslali Němci transport tisíc lidí pryč. Šlo to všechno do Osvětimi, do plynu. My jsme nevěděli o plynu, ani o Osvětimi. Aby tady nebyli staří lidé, aby byl Terezín vyšperkovaný. Řekli totiž: „Vůdce daroval židům město.“ V září '44 najednou Němci dostali strach, že v Terezíně je příliš mladých mužů. V různých ghettech a táborech, v Polsku a v jiných místech už začaly povstání. Iničiátory těchto povstání byli mladí muži. Takže dostali strach, že je v Terezíně příliš mnoho mladých mužů a kolem Terezína bylo hodně českých vesnic a měst. Měli strach, že by z těchto měst přišla podpora k těmto povstání. Tak poslali z Terezína v září '44 pět tisíc mladých mužů ve věku od 17 do 50 let a mezi nimi byl můj muž. Veškeré chránění, které kdysi vyhlašovali, tak padlo.“

Tazatel: „Takže mířili rovnou do Osvětimi?“

Narátor: „To jsem nevěděla. Můj muž šel pryč, 28. září '44, a dva dny na to, 30. září, Němci dali vědět, že k pěti tisícům mužům se smí tisíc žen hlásit dobrovolně. Buď manželky, matky nebo manželky s dětmi. Tak já jsem šla okamžitě tam, kde jsme se měli hlásit. Stála tam dlouhá fronta, tak jsem se modlila: „Pane Bože, jen abych taky mohla, aby mě taky vzali.“ No, vzali mě taky. Když bylo tisíc lidí, konec, pět tisíc mužů a tisíc žen, tak jsem se cítila ohromně. Moje tchýně řekla: „No já nevím, jestli bylo správně, že si se hlásila.“ A já řekla: „No dovol, když byla ta možnost. Oni řekli, že je to v rámci spojení rodin.“ No a my jsme skutečně 1. října jeli, dokonce normálním

vlakem, jinak všechno se odehrávalo v dobytčáku. Transporty, které přicházely, a transporty, které odjížděly, tak vždycky v dobytčáku. My jsme jeli normálním vlakem, byli jsme v báječné náladě. Jeli jsme a už z okna jsme viděli názvy polskéjch měst a vesnic. Pak vlak zastavil na takovém obrovským prostranství. Obrovský nádraží bez budovy. Na tom místě byly stovky esesáků, ale taky muži v pruhovaných šatech, divní, jako pyžamo to vypadalo. Na vyholených hlavách měli placatý čepice. Esesáci měli vlčáky a tam zastavil ten vlak. Jen ten vlak zastavil, tak ti muži vlítli do toho vlaku. Byli to Poláci a řekli: „Všechny zavazadla musí zůstat ve vlaku. Všechno! Ani kabelku si nesmíte vzít s sebou.“ Řvali dost hlasitě, aby to venku bylo slyšet. Pak nám šeptali: „Jste zdraví, můžete pracovat. Pro ty děti je to špatný.“ No a my jsme tenkrát nemluvili polsky, my jsme jim špatně rozuměli. Bůhví co asi řekli. Tak jsme vystoupili a museli jsme do pětistupů. Tam stálo na stupínku několik esesáků. Uprostřed stál jeden s bičíkem a ukázal, kdo má jít doprava a kdo má jít doleva. Já jsem byla dosti vzádu, tak jsem věděla, že doleva šli ti mladí a doprava šly matky s dětmi a starší ženy, bělovlasý nebo když někdo měl brýle. No a z toho tisíce to šlo velmi rychle. Nějaké přebíhání z jedné řady do druhé to nešlo, esesáci to hlídali a okamžitě řvali a řekli: „Ti půjdou do tábora, děti dostanou mlíko.“ a my jsme nevěděli, že je pak naloží na nákladáky a vezli je rovnou do plynových komor. Nás obstoupili esesáci, vezli nás mladý. My jsme se ptali: „Prosim vás, kde jsme?“. A oni řekli: „No v Osvětimi.“. Při příjezdu na nádraží jsme viděli komíny, z kterých šel ohromně kouř. Tmavej kouř. My jsme si řekli: „To jsou ty fabriky, ve kterých budeme pracovat.“, no ale to byly komíny těch krematorií. Vedli nás takovou ulicí, vpravo ostnatý drát, vlevo ostnatý drát. Po obou stranách byly nízký baráky a stáli tam lidi v divných hadrech. Němci tam řvali: „Nedotknout se drátů, je tam vysoké napětí.“ Odvedli nás do ohromné místnosti. Tam stály ženy v eses uniformě. To jsme viděli poprvé, ženy esesačky. Ty v Terezíně nikdy nebyly. Ty hned taky začaly řvát. Museli jsme se svlíknout donaha a i boty jsme museli svlíknout. Ony nám hodily nějaký pruhovaný oblečení bez spodního prádla a stříhaly nám vlasy. Úplně nás oholily dohola a odvedly nás do baráku. Tam byly taky kavalce, třípatrový. Vždycky 10 nás muselo na jeden kavalec, na jedno patro toho kavalece. Tam nebyly ani matrace, ani slamníky, nic. Jenom holý prkna a dvě špinavý deky. Byly jsme v Osvětimi a o našich mužích jsme neměly ani ponětí. Ani jsme o nich neslyšely."

Tazatel: „Ten tábor se tedy dělil na mužskou a ženskou část, že ano?“

Narátor: „Tak tam bylo táborů, ženských a mužských několik. Bylo to velký město a všechno rozdělený ostnatým drátem, který byl nabitý vysokým napětím. Mezi jednotlivými tábory nebyl žádný kontakt.“

Tazatel: „Jak to bylo s hygienou?“

Narátor: „V Osvětimi to byla velmi jednoduchá hygiena. Neměly jsme mýdlo, ručník, ani zubní kartáček, nic. Nás ty esesačky odvedly do umývárny. Tam tekla horká voda a řekly: „Ne abyste se svlíkly!“ Tak jsme si namokřily ruce a obličej a zase jsme vypochoďovaly.“

Tazatel: „To byla celá hygiena?“

Narátor: „Ano. My jsme neměly ručník, svlíknout jsme se nemohly, to byla celá hygiena.“

Tazatel: „A co se týče například jídla, měli jste toho dost?“

Narátor: „My jsme byly mimořádní. Byli jsme v Březince, Birkenau, a tam byly ty plynové komory. My jsme tam byly v karanténě, my jsme tam nepracovaly. Jinak co se týče jídla, my jsme nemohly z těch kavalců dólu, tak ráno nám tam daly plechovou mísu, to byla černá voda. Tak jsme to pily z té mísy, podávaly jsme si to. V poledne do té mísy daly polívku. Seděly jsme nad tím a viděli jsme, jak holky Polky, který byly taky v tom baráku na druhý straně na kavalci, jak z polívky lovily prstama brambory, mrkev, šlupky nebo něco, co v tom zrovna plavalo. V polívce se cachaly a pak ji vypily. Nám se do toho napoprvé nechtělo a tak jsme si řekly: „Tak hluboko jsme ještě neklesly.“ A jedna řekla perfektní němčinou tý esesačce: „*Bitte Frau Aufseherin*, prosím, paní dozorkyně, my nemáme lžíce.“ A ona se smála a řekla: „Snad máte prsty, ne?“ První polívku jsme daly Polkám. Ty nás hlídaly, a když viděly, že jsme tu polévku nejedly, tak přišly a řekly: „Dáte nám tu polívku?“ My jsme jim řekly: „My jsme se nemyly, jsme špinavý.“ a ony se tak usmívaly a pak řekly: „Dnes si tu polívku vemem, ale příště už tu polívku musíte jíst. Když tuto polívku nebudete jíst, tak zhubnete. A jak jednou budete vypadat špatně, tak víte, co vás čeká. Tady jsou jenom dvě možnosti. Buď práce nebo komín. A vy chcete přece pracovat.“ Tak nás varovaly. Příště jsme to taky tak dělaly jako ony. Byly velmi kolegiální a řekly nám: „Kdyby vás něco bolelo, nechodte na revír.“ Tam byl barák, revír tomu Němci říkali, to byla ošetrovna. A ony řekly: „Nechodte tam, to je riskantní. Ono se stává, že když tam po práci lidi jdou, tak to esesáci po práci obstaví a všechno, co tam je – lékaři, sestry, kdo tam leží, tak ho naloží do nákladáku a odváží do plynu.“ My jsme toho viděly, slyšely, za těch 14 dní hodně. My jsme nepracovaly, ale stály jsme hodiny a hodiny před barákem v apelu. Když někdo omdlel, tak jsme ho musely nechat ležet. Stály jsme tam 5 nebo 6 hodin, i dýl. Když přšelo, tak přšelo. Musely jsme tam stát. Dívaly jsme se do dálky a slyšely tu muziku, jak tam hrál francouzský dívčí orchestr, ten známý, jak hrál, když šli lidi do práce ráno a večer, a když přišli z práce domu, ale pak hráli i večer, když měli esesáci svoje pitky.“

Tazatel: „Dobře. Dostala jste se někdy do kontaktu s doktorem Mengelem?“

Narátor: „Ne, chraň Bůh!“

Tazatel: „Nikdy jste ho neviděla?“

Narátor: „Viděla. To byl on, který třídil tím bičíkem, kdo má jít doleva a kdo doprava. Viděla jsem ho, ale chraň Bůh se s ním dostat do kontaktu. To byl anděl smrti.“

Tazatel: „On dělal pokusy na lidech, na pacientech, že ano?“

Narátor: „Hlavně na dvojčatech. To byla jeho specializace.“

Tazatel: „Věřila jste, že se dostanete zdravá a živá domů?“

Narátor: „My jsme pořád doufaly. Jednoho dne, asi po třech týdnech, přišli mužští do našeho baráku a my jsme musely z těch paland dolů. Oni si nás prohlídli jako dobytek na trhu a pak nás vybrali na práci do svých továren. To byli šéfové těch továren. Odvedli nás do velké místnosti, kde byly sprchy. Tak jsme si řekly: „Teď jsme zvědaví, co na nás z těch sprch bude.“ Věděly jsme, že ze sprch v plynových komorách jde cyklon B.“

Tazatel: „Není to umývárna, ale jedovatý plyn.“

Narátor: „Ona to byla umývárna, my jsme se vážně po 3 týdnech myly. Ve dvou jsme dostaly jeden ručník. Odněkud se objevilo kousek mýdla, takže jsme se skutečně umyly. Pak nás odvedli do obrovského stanu, tam stály esesačky, a za sebou měly regály. Tam bylo mnoho šatstva, kufrů a zavazadel, co muselo zůstat ve vlaku. Vězni museli vystupovat jen tak v ničem. My jsme tam stály nahý a každá si nás prohlídla, asi jakou máme velikost, a pak šáhla do regálu, vyhodila nám nějaký oblečení, ale bez prádla. Já měla hedvábné šaty, elegantní a s kabátkem, ale žádné spodní prádlo. Před tím barákem byla obrovská hromada bot a to řekly: „Tam si vyberte.“ My jsme byly šťastny, že jsme se zbavily těch dřeváků. Tak jsme si vybraly boty, hlavně aby nám byly. Jedna měla hnědou botu, druhou černou. To nám bylo jedno. Hlavně, že nás netlačily. Ovšem punčochy jsme neměly. Byly jsme na boso. Pak jsme dostaly kus chleba a salám. To jsme okamžitě snědly. Tam stály připravené vlaky, dobytčáky, a vždycky 60 nás naložily do jednoho dobytčáku a odjely jsme z Osvětimi. Odjely jsme zpátky do Německa. Freiberg je 30 km od Drážďan.“

Tazatel: „Tam to bylo jaké?“

Narátor: „Tam to bylo lepší. To byl pracovní tábor, který patřil ke koncentráku Flossenbürg. Flossenbürg byl na českoněmeckých hranicích. Ten měl sto pracovních táborů. My jsme byly v jednom táboru a vůbec jsme nevěděly, že Osvětim byl v lednu osvobozen. My jsme přišly tam do té fabriky. Ve fabrice to bylo bezvadné. Bylo tam teplo, sice na stěně byly stovky štěnic, ale bylo tam teplo. My jsme spaly jenom dvě uží na jednom kavalci. Měly jsme spolu jednu deku a jeden ručník. Byly tam umývárny, tak jsme se s jedním ručníkem střídaly. Jedna se utírala jeden den, druhá se utírala druhý den. Byla tam továrna na letadla, tam nás zaučovali. Byla to těžká práce. Pracovaly jsme 12 hodin denně a k jídlu jsme dostaly kousek chleba a polívku. Měly jsme tam už lžíce, ale to bylo všechno. To nejhorší bylo, že nás v prosinci přestěhovali do dřevěných baráků. Takže jsme měly ještě půl hodiny do práce a to tak oblečeny, jak jsme byly. V šatech, někdo kdo měl štěstí, tak měl vestu nebo dokonce kabát, jak to vyšlo. To už bylo zlé. V barácích z dříví tekla voda po stěnách, tam to bylo velmi zlé. Sice tam byly kamna a uhlí, ale ty dozorkyně tam taky musely bydlet. Těm byla zima, když jsme byly ve směně, tak ony nám kradly uhlí. My jsme přišly ze směny a uhlák byl prázdný.“

Tazatel: „Takže jste tam mrzly.“

Narátor: „No. Měly jsme německé mistry, to byly starší ročníky, ale nebyli odvedení na frontu. Chodili teda v uniformě, ale nebyli na frontě. Některý mistr se choval slušně, některý řval a mlátil.“

Tazatel: „Jak dlouho jste byla v tomhle táboře?“

Narátor: „Ve Flossenbürgu jsme byly z října až do půlky dubna. V půli dubna, když se zřejmě blížila nějaká armáda k tomu Freibergu, tak nás sbalili do dobytčáku a odvezli nás. Byly jsme 14 dní na cestě. Oni nás chtěli odvést do toho Flossenbürgu a to už nešlo. Flossenbürg byl už osvobozen 23. dubna od Američanů, tak tam jsme už nemohly. My jsme snad 4x dostaly kousek chleba, pár brambor, to bylo všechno, a jely jsme 16 dní. Když jsme někde stáli dlouho, byly nálety, tak přišla esesačka s esesákem, otevřeli vrata a řvali: „Tote raus! Mrtví ven!“ Tak se vyhazovali mrtví a jelo se zase dál. Potom jsme jednoho dne zůstali stát v poledne. My jsme vylezly z těch vágónů a když

jsme se na sebe podívaly, tak jsme byly zděšený. Vypadaly jsme jako strašidla, špinavý, zavšivený, sotva jsme se udržely na nohou a na tom nádraží stálo Mauthausen. No a my jsme věděly, co Mauthausen je. Mauthausen bylo něco jako Osvětim.“

Tazatel: „Tak už jste si myslela, že je to Vaše konečná zastávka.“

Narátor: „Tak jsme si řekly: „No, na práci už nejsme.“ To, že se blížil konec války, to jsme nevěděly. Tak jsme si řekly: „No, už nejsme ničeho schopny.“ Ještě nás vlekli nahoru do tábora na nádraží, to je dole u Dunaje. Nevím, jak jsme se dostaly nahoru. Procházely jsme nějakou bránou, kde stálo „Arbeit mach frei“, a tam jsme si sedly na zem a řekly si: „Tak, konec.“ A přišli vězni. Byli to Češi. Tam bylo hodně Čechů. Samí političtí vězni, byl to mužský tábor. Ptali se nás, odkud jsme, kdo jsme a řekli nám: „To jste měli štěstí. My jsme včera rozmontovali plynový komory a Američani stojí odtud 25 kilometrů. Němci mají šílený strach a nebudou se o vás starat. Ty balej, aby sbalili co nejvíc, aby schramstili co nejvíc. Jenom utíkej, protože se chtějí dostat k Američanům a ne k Rusům, protože Rakouskem táhne Sovětská armáda.“ Němci se báli víc Rusů než Američanů. No a 5. května přišly první americký džípy do lágru.“

Tazatel: „Takže vás vlastně zachránili.“

Narátor: „Zachránili. Starali se o nás báječně. My jsme vůbec nebyly schopny nějakého transportu nebo něčeho. Oni nám dali jídlo a my jsme to nesnášely. Tak pak přišli lékaři a sestry a vařili nám čaje a polívky a dávali nám léky. Odvšivovali nás a spálili všechno, co jsme měly na sobě.“

Tazatel: „Zůstali Vám odtud nějakí přátelé?“

Narátor: „Jo, já mám hodně přátel. S kamarádkou, se kterou se teď sejdu, se znám taky z té doby. My jsme každá ztratily rodinu. Mně se můj muž vrátil. Byl také v Mauthausenu a přišel pak k tetičce, jak jsme byli domluvený s mým otcem o dva dny po mně. Měla jsem štěstí. Byla jsem 50 let vdaná. Jeho matka se nevrátila, švagra zastřelili v Dachau. Tři dny předtím, než přišli Američani.“

Tazatel: „Když vás Američané osvobodili, tak kam jste poté šla?“

Narátor: „Poté nás, asi po 14 dnech, když nás trochu vykrmili a oblékli, tak nás odvezli autobusama a muži na nákladáku do Budějovic, protože je to nejbliž. Ten Mauthausen je nad Linzem. První české město, kam jsem se dostala, byly Budějovice. Tam nás vítali, byli báječní, strkali nám jídlo. Odtud jsme jeli zvláštním vlakem do Prahy, protože těch Čechů tam bylo přes 600. Polky jely většinou s námi, ty nechtěly zpátky do Polska, protože se bály.“

Narátor: „No, jak vidím, paní Miková, jsme u konce. Moc Vám děkuju za Váš čas a za poskytnutí rozhovoru. Přeju Vám hezký zbytek dne a pevné zdraví.“

Tento rozhovor byl poskytnut mé osobě (Martinu Šimicovi) na základě domluvy s pí. Mikulovou pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

Vypracováno dne 13. 12. 2015 v Praze 1

.....*Lisalla Kocová*.....
podpis

Příloha č. 2: Rozhovor s Pavlem Wernerem

Rozhovor byl proveden dne 18. 01. 2016 v Tereziánské iniciativě.

Tazatel: Martin Šimic

Zaměstnání: student FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

Narátor: Pavel Werner

Narozena: 03. 01. 1932

Ulice a č. popisné: Jáchymova 63/3

Místo rozhovoru: Tereziánská iniciativa, Praha 1- Josefov

PSČ: 110 00

Tazatel: „Dobrý den, dne 18. ledna 2016 provádím rozhovor s panem Wernerem. Pane Wernere, můžete mi krátce říct Váš život před 2. světovou válkou a následně poté?“

Narátor: „No, před 2. světovou válkou Vám toho moc neřeknu, protože jsem byl ještě malej kluk. Šlo mi na jedenáctý rok, když jsme jeli do Terezína, takže člověk v tomhle věku o tom nemůže moc mluvit, protože si to jednak nepamatuje, a jednak to pro děti bývá všechno normální. Akorát si pamatuju, že jsme bydleli v Pardubicích. Nebyli jsme žádní boháči, ale taky ne chudáci. Táta dělal u firmy Kudrnáč, dneska je to, myslím, Vrubena Náchod. Firma Kudrnáč byly pryžový výrobky. Byl tam jako zástupce. Dneska se tomu říká agent, cesták. Měl svěřený nějaký území na Slovensku. Tam se týden potuloval a nabízel tam jejich zboží. Pak přijel domu a zase odjížděl. Neměli jsme žádnéj byt, auto, nemovitosti. Pak když přišli Němci, tak ne hned, ale za určitou dobu jsme se museli z toho bytu vystěhovat. Naši našli nějaký byt na okraji Pardubic v takovém domečku u pana Lochmana. To byl pilníkář. Ten nám tam pronajal dvě místnosti, bez příslušenství. Odtamtud jsme už odjeli do toho Terezína. Mně se tam docela líbilo. Nebyly tam žádnéj baráky, byla tam zahrádka, přírodní prostředí, což nebylo v tom bytě, kde jsme předtím bydleli u nádraží. Tam bylo hodně činžovních domů. Pokud jde o záležitost náboženskou, tak táta byl původně polskéj žid. Dlouho se tu integroval. Měl dokonce i českou národnost. Teda československou. Moje maminka byla z Náchoda. To byla taková sekulární židovka. Velký modlení u nás nebylo. Táta se občas modlil, měl ty řemínky, ale že bych chodil s ním do synagogy, to jsem nechodil. Možná na nějakýj velký svátek. Pak samozřejmě ztratil práci, vyhodili ho odtamtud od Kudrnáče jako žida. Myslím, že to bylo celkem složitý, ale že bychom trpěli nějak před tou válkou, teda před odchodem do koncentráku nějakým příkořím, teda já jako dítě, to si nepamatuju. Měl jsem sestru, ta byla o dva roky mladší. Koncem roku '42 jsme nastoupili cestu do Terezína. To byla ještě taková fajnová cesta. Jelo se v normálních vagonech, ne v těch dobytčákách. Akorát problém byl v tom, že jsme přijeli do Boušovic, to je taková vlečka do Terezína, tak jsme museli jít ten kus pěšky. Na to si vzpomínám, protože to byl pro mě takový první těžký okamžik, protože sem měl takovej těžkej ruksak na zádech. Víím, že jsem si stěžoval, že je to moc těžký, že to nemůžu unést. Teď jsem byl nabalenej, byla téměř zima. Táta mi tehda vynadal. Řekl mi: „Podívej se, tvoje sestra Lenka má taky těžkej bágel a ta tady nevyvádí a ty prostě říkáš, že je to moc těžký a že už nemůžeš.“ Tak to je takovej okamžik z cesty no.

Taková první těžkost, na kterou si člověk vzpomíná. Školy mám teda dvě obecní. Na tu třetí jsem už nemohl, to už se nemohlo do školy. Vyučování bylo tajný. V synagogách nás bylo od 1. třídy do 5. třídy. Pár kluků a holek. Učily nás oktávanky. Nemohli jsme nosit žádné sešity, nic, protože kdyby nás někdo kontroloval, tak jsem měl hvězdu, tak jsem nesměl mít u sebe žádné materiály, které by ukazovaly, že chodím do školy. Byla tam různá věková hranice a nepamatuju si, že bych tam měl nějaký problém. Tak to je asi tak před tou válkou. Když sem bydlel u těch Pardubic, tak ta cesta jako do té školy, nebyla to škola, byla strašně dlouhá, protože jsem ji musel jít pěšky, přirozeně. Tehdá nebyly nějaký spojení jako dneska. Táta nebo máma mi říkali, že nemůžu jít touhle cestou. Musím jít vedlejšíma ulicema, tak tím se mi to ještě prodloužilo. Zaručeně mi někdo z rodičů řekl: „Kdybys uviděl kluky z Hitlerjugend, to poznáš, oni maj bílý ponožky a takový kalhoty z manšestru a hnědý kalhoty, tak se radši schovej do nějakýho baráku, aby tě neviděli.“ Takže jsem si dával vždycky pozor. Když jsem je někdy uviděl, schoval jsem se do baráku a počkal, až přejdou, protože by si zaručeně se mnou pohráli.“

Tazatel: „Pamatujete si osudný den, kdy jste vystoupil z vlaku v Terezíně?“

Narátor: „Ne. Bylo to nějak koncem roku, někde je to napsaný. Není to pro mě nějaký okamžik, kterej bych si musel pamatovat.“

Tazatel: „A co si nejvíc pamatujete z Terezína? Jak se tam k Vám Němci chovali?“

Narátor: „Tak pro mě Terezín, nevím, jak se na to koukaj ostatní, znamenal ještě život. Kdežto to další pro mě život nebyl. Terezín ve srovnání s ostatními lágry nebyl nic moc. Já byl v Birkenau od května až do likvidace, to znamená poměrně dlouhou dobu. V Terezíně mi akorát zemřela sestřička, což sem byl rád, když sem byl v Birkenau, že umřela v Terezíně, že nemusela umírat s mámou v plynové komoře. To byla strašná smrt v těch plynových komorách. Pro mě byl Terezín fajn. Sbíral jsem tam obaly od žiletek, protože ti chlapi včetně táty byli v těch kasárnách. Původně to byla pevnost, bylo tam vojsko. To se samozřejmě všechno vystěhovalo. Byly tam umývárny a já chodil po těch umývárkách. Tehdá nebyly holící strojky. Holilo se buď břitvou, anebo žiletkami. Měl jsem poměrně hodně obalů od žiletek. Pak jsem se zúčastnil některých kulturních akcí. Zpíval jsem, ačkoliv neumím zpívat, na nějakém představení pro děti. Nevím, jak se to tenkrát seběhlo, že jsem tam vystoupil. Takže dobrý. Řekl bych, že Terezín pro nás děti byl celkem přijatelný, protože jsme to tolik nevnímaly. Esesáky člověk neviděl, tam chodili četníci. Já když vidím Četnické humoresky, tak se na ně nedivím. Manželka se na ně kouká, nevím, jestli znáte ten pořad. Já když vidím tu četnickou uniformu, tak mně to okamžitě evokuje ten Terezín. Já jsem s nima nepřišel do styku. Vím, že to bylo takový nepříjemný.“

Tazatel: „A vy jste tam teda pobýval s Vaší matkou?“

Narátor: „Já jsem bydlel s mámou na pokoji, kde nás bylo asi deset. Otec byl v sudetských kasárnách. To byl obrovský komplex. My jsme se mohli setkávat, vídat. Člověk neznal některý potraviny, byly úplně neznámý. Čokoláda, pomeranč nebo nějaký jabko. Ale říkám, že jsem tam netrpěl nějakým hladem.“

Tazatel: „A co se týče jídla, tak jste měl například?“

Narátor: „Vůbec si nepamatuju, jestli se snídalo nebo nesnídalo, co musela mamka připravit. My jsme tam byli hrozně namačkaný v těch kvartýrech. Nevím, jestli jste byl v Terezíně, ale dnes je to takový ospalý městys. Je tam jedna taková místnost, kde je ukázaný, jak to tam vypadalo. Kde jsou ty postele nad sebou. Nebyla tam skříň, koupelna. Všechno se mylo v lavoru. Táta pracoval někde na Aufbau v truhlárně, tak občas přinesl nějaký dříví. Šéf toho baráku, to byl nějaký německý žid. Byla tam kuchyň, tak tam si snad mohli u něj něco udělat. Byla tam docela hierarchie v Terezíně. Ti židi nejsou žádní zvláštní lidi, jsou normální. Někdo je výš a někdo je níž. Vím, že tam mamka u něj někdy něco dělala. My jsme bydleli se sestřičkou dole, jak jsou ty postele nad sebou. To jsme byli my tři. Nad námi byla nějaká Němka-Vídeňka, stará paní, která se počůrávala. Vedle ní byla nějaká divná ženská. Ona měla bazedof, takový vystouplý oči. Byla to nějaká Polka nebo tak nějak. Pak ještě jedna rodinka, ona byla židovka. Muž zůstal v Čechách, teda mimo Terezín. Měla malého kluka. Pak tam byla ještě jedna paní, myslím. To bylo tři, šest, osm nás tam bylo. Tam sem vydržel poměrně dlouho, až do té doby, než mě začínalo zajímat, když se ty ženský myly v tom lavoru. Jo, dole byla ještě jedna, taková tlustá paní, ta mě obzvlášť zajímala. Když se myla, oni zjistili, že mě to už zajímá, tak jsem musel pryč. Šel jsem do toho Heimů 417, kde je dneska to muzeum. Tam jsem byl, nevím přesně, jak dlouho, ale muselo to být krátce, protože si na to vůbec nepamatuju. Vím, že jsem byl v prvním patře. Normálně to byla škola, ale nepamatuju si na žádný detaily, jako kdo se mnou byl z kluků, nebo kdo byl náš vychovatel. Musel jsem tam být krátkou dobu, a potom jsme už nastupovali do transportu. My jsme byli asi dvakrát vyreklamováni kvůli nemoci. Já měl něco se středním uchem, sestra měla taky nějaké problémy. Ty nemocní oni neposílali do Birkenau. To museli být lidi relativně v pořádku. Doktor dostal zřejmě nějaký bakšiš, byli jsme vyreklamováni a pak to stejně spadlo v květnu '44. Nastoupili jsme do Birkenau.“

Tazatel: „To už jste jel dobytčákem?“

Narátor: „Jel jsem dobytčákem. Pamatuju si, že tam byl problém s kýblem. To říkají všichni. Jeden prázdný a jeden s vodou. Za chvíli ten prázdný byl plný. Vím, že tam byl nějaký problém, že jsem potřeboval na záchod. Nevím, jak jsem to vyřešil.“

Tazatel: „Když jste byl tedy v Osvětimi, tak jste byl starší.“

Narátor: „Bylo mi 12. '42 jsme nastoupili. V Terezíně jsme byli nejdýl.“

Tazatel: „V Osvětimi jste strávil jak dlouho?“

Narátor: „Od května '44 do ledna '45. Dnes je 18., což je pro mě historické datum. 18. ledna začala likvidace Osvětimi. To byl první tzv. pochod smrti. To jsem se samozřejmě dozvěděl o dlouho později. Tehdáž tam člověk nevěděl, kolikátého je. Nebyly tam žádné údaje, ze kterých by se to dalo zjistit. To je prostě náhoda, že je to dneska. Osvětim-Birkenau, to už nebyl život. Do dneška si říkám, jak jsem to mohl přežít. Neměl jsem nějaký zvláštní zacházení. Pro nás židy, *Birkenausonnderbehandlung* se tomu říká německy, když řeknu zvláštní zacházení, to je překlad, to znamenalo plynová komora. Já to říkám proto, že jsem neměl žádný zvláštní výhody. Všim jsem musel procházet tak tvrdě, jak to tam bylo.“

Tazatel: „A kam jste šel poprvé jako dítě? A s matkou?“

Narátor: „My jsme nejdříve nastoupili do rodinného tábora. Komplex byl celkem malý, ale vešlo se tam spoustu lidí, protože v každém baráku mohlo být až 500 lidí. My jsme nešli hned na selekci, my jsme nastoupili do toho rodinného tábora, do béčka. První parta, co tam byla, tak ta už byla zaplynovaná předtím v březnu. To už bylo známý. My jsme tam přijeli v květnu, a už v červenci se celej ten tábor rušil. Byla selekce. Táta s mámou neprošli. Já jsem prošel. Byl jsem s tátou před Mengelem. On se nepředstavil, ale podle toho, že vybral mě do té skupinky, tak to byl jasně Mengele. Tátu poslal na jednu stranu, mě na druhou.“

Tazatel: „A setkal jste se s ním ještě někdy?“

Narátor: „Ne. Oni byli zaplynovaný.“

Tazatel: „Ne, já myslím s Mengelem.“

Narátor: „No, málem. Byl jsem v Bolívii, služebně. Byl jsem tam jako mladej kluk, bylo mi okolo 30. Měl jsem celkem vysokej post. Vedl jsem filiálku Škoda-Bolívia. Prodávaly se tam nákladáky. Já tam pak prodával i starý oktávky i motocykly. To jsem nevěděl, že v Paraguayi je schovanej Mengele. To jsem se dozvěděl, až když jsem viděl film, který o něm natočili znalci. Věděli přesně, kde je. Nemohli udělat to, co v Argentině. Bylo to tam příliš malý. Nemohli ho chytit, jenom ho sledovali. On se pak zřejmě asi utopil. Já jsem ho vůbec nepoznal.“

Tazatel: „Takže si ho pamatujete jenom z Osvětimi?“

Narátor: „Byl to hezkej kluk, hezkej chlap. Mladej a fešák. Tehdá seděl na židli v tom baráku a neměl čepici. Na tenhle moment si pamatuju úplně přesně! Šlo o selekci, jak jsme stáli v té řadě, nahatý. Šaty na pravou ruku, protože na levé muselo být vidět to číslo. Druhý den po příjezdu jsme byli tetovaní. V celým tom baráku byly dvě židle. V baráku se sedělo na tzv. komíně. Na jedný seděl Mengele, na druhý nějaký polskej žid. Byl tam ještě stoleček. Ten měl papír a tužku. Mengele se na nic neptal. Ani táty, ani mě. Jenom ukazoval palcem. Doleva nebo doprava. Já jsem stál s tátou v řadě, akorát nevím, jestli šel první táta nebo já.“

Tazatel: „Takže myslíte, že rozhodoval podle sympatií, podle prvního dojmu?“

Narátor: „Zřejmě. Byl to studovanej člověk, byl to doktor. Myslím, že studoval filozofii nebo antropologii, ale nevím to přesně. Měl ale dvě vysoké školy. Do dneška si pamatuju, co mi říkal táta v té řadě, co jsme stáli. Ono to chvilku trvalo. Nevěděl jsem, že je to rozhodování o životě a smrti, ale táta to musel vědět. Ty dospěláci to museli vědět, protože už tam jednou selekce proběhla. Někteří, kteří to přežili, tak tam zůstali. Já jsem to nevěděl, protože jsem nebyl v dětském bloku. My jsme tam přijeli v květnu a to už esesáci věděli, že to budou likvidovat. Kluci v dětském bloku věděli, co se tam dělo, protože byli starší. Mě ten Mengele poslal na tu stranu nikoliv do plynu, tzn. ten, co měl tu tužku a papír, tak si zapsal moje číslo. Ti, co byli posláni na druhou stranu, na tu likvidaci, tak si jejich číslo nikdo nepsal. Kdybyste se mě zeptal, kdo to byl na té straně, kdo měl přežít, tak si na nikoho nevzpomenu. Nevím, jestli tam byli nějakí kluci či dospěláci, ne. Kdežto na druhé straně jsem viděl, jak se tam na sebe mačkají ti chlapi, protože ten prostor v tom baráku byl poměrně malý. Šíře byla asi 10 m. Tam nebyly ve předu ty postele. Bohužel ti Poláci úplně zdevastovali ten tábor v Birkenau, takže tam vůbec nic nezůstalo.“

Tazatel: „Ještě se Vás zeptám, stihl jste se aspoň se svým otcem rozloučit?“

Narátor: „Ne, to ani nešlo. Vím akorát jednu věc, která nastala. To jsem si potom uvědomil, že můj táta musel bejt docela odvážnej chlap. Já sem viděl pořád jeho hlavu v té frontě, ta vzdálenost mohla být asi 10 m a pak ta hlava zmizela, protože tam stáli na sebe namačkaní. V tom baráku mohlo být tak 300 až 500 lidí. Najednou on zmizel. Já jsem si říkal: „Přece si tam nemohl někde sednout.“ Najednou jsem zjistil, že on je znovu v řadě! Z těch, co jdou vpřed. Jak se tam dostal, to nemůžu pochopit. Kdybyste znal ten blok, tak tam byly ty postele, ty kóje třípatrový. Uličky byly dvě mezi tím komínem, uzoučký. Já používám obrázky, když jsem ve školách, tak to můžu přímo těm studentům ukázat, jak vypadal ten vnitřek. Fotili to asi Rusové, když to osvobodili. Jak se tam mohl dostat, aniž by ho Mengele viděl, z té hromady chlapů, to nevím. Vepředu nebyly postele. Na jedné straně bydlel *Blockaltesten*, to byl Polák. Jmenoval se Emil Bednáryk a byla to opravdu děsná svině. Na druhé straně bydleli jeho tři pomocníci, taky Poláci. Najednou vidím, že je táta v řadě. Zase znova. Teď jsem měl strach, protože ho Mengele pozná, že už tam jednou byl. Říkal jsem si: „To nebude dobrý. Co tam s tím tátou udělá?“ I když sem tam byl dva měsíce, tak člověk už poznal, co se tam děje. Akorát si přesně nevzpomínám, že bych věděl přesně o těch plynových komorách. To se mi v hlavě uložilo až po tý selekci, až co jsme odešli z toho baráku. A teď táta přišel znovu před toho Mengeleho. A on ho vůbec nepoznal. Podstatný ale je, že když mu ukázal tam, kde byl, tak táta zůstal stát. A teď mu řekl německy: „*Ich möchte gerne an diese Seite gehen. Dort steht mein Sohn.*“ Mengele nic neudělal, akorát si pamatuju, že mu řekl: „*Sowie Sie wären nicht zusammen sein.*“ Poslal ho pak na druhou stranu a my jsme odešli Männerlagru, do běčka. To jsem pak zjistil, že jsem součástí skupiny kluků, bylo nás asi 89, které Mengele vybral z těch stovek. V táboře bylo 10 000 lidí. Mám knížku, kde jsme všichni uvedení. Ten jeden, co to přežil, to dal dohromady po nějaké době. Nějakej Honza Freund z Českých Budějovic. Je to tisk, který nebyl nikde vydaný. Je to v angličtině. Financoval to nějaký přeživší, co měl víc peněz. Zjistil přesný počet a jména, který Mengele vybral a neposlal do plynu. To byli všechno kluci 15, 16 a 17 let. Byli jsme tam tři, kterým ještě nebylo 13. Já byl jeden z nich. Mengele si mě musel vybrat, protože jsem se mu asi líbil. Proč nás vybral 89 a ti ostatní kluci šli do plynu, to do dneška nevím. Nechali nám vlasy, to nás pak neostříhali. Dneska jich žije z těch 89 kolem 20. Tady nás bylo asi šest. Všichni kluci, co se vrátili, tak odjeli pryč - do Palestiny, Kanady, na Nový Zéland a Austrálie. Židovská obec organizovala odjezdy těch, kteří tady nikoho neměli. Za mnou taky přišli, že by bylo dobrý, abych taky odjel. Řekl jsem, že nechci. Byl jsem v té době ve Zlíně jako učeň. Učil jsem se obuvníkem. Mně to tam vyhovovalo, i když to byl taky tvrděj život. To byla taková vojna. Byl to Baťův systém, i když to byl národní podnik. Systém Baťa tam ale fungoval. Já jsem tam byl takový kápo. Bylo nás 16 na pokoji. Museli jsme dělat všechny úkoly a večer nástupy jako na vojně. Mně to vůbec nic nedělalo, ale pro kluky to byl celkem problém. Byli zvyklí u maminky a spinkat na peřině a polštáři. Tam byl jen slamník, zvednutá hlava a deka. Mně se nechtělo pryč, ale přišli za mnou, jestli bych nechtěl ject do Kanady nebo Austrálie. Já jsem říkal: „Co tam budu dělat?“ a oni: „My nevíme.“ Řekl jsem, že ne, že zůstanu tady.“

Tazatel: „A jak to bylo například s hygienou uprostřed Osvětimi? Byla vůbec nějaká?“

Narátor: „To je právě taky děsná legrace. Legrace v uvozovkách. Němci nás vůbec nepovažovali za lidi. Oni si řekli, že jsme hmyz. Jako hmyz nás taky likvidovali, protože plyn, který používali, se v Osvětimi používal na likvidaci štěnic. Tenhle plyn používali v těch plynových komorách. Byl to kyanovodík. To byla právě ta hrozná smrt v plynový komoře, protože ten plyn sublimoval postupně z těch šupin. Byla to pevná hmota. Když se to tam hodilo, tak se ten plyn začal vytvářet. Lidi, kteří byli blíž k tomu

místu, vhozu, byli zasaženi dřív. Děti, které byly menší, tak pozdějc. Nikdo si neumí představit, jaká bestiální smrt to byla. Jak oni to vymysleli, když používali tenhle plyn. Co se týče hygieny, tak jsme neměli žádný rezervní prádlo. Měl jste to, co jste měl na sobě. Nic na převlečení. Když jste vyšel do té kóje, já byl ve třetím patře, tak jsem neměl nic na převlečení. Nebylo mejdlo, neměl jste kapesník, neměl jste ručník, nic na zuby. Prostě nic neexistovalo. Tak si asi dovedete představit, jaká byla hygiena. Mohl jsem si vyprat trenky, v latrínách tekla voda. Dobře, vypral bych si to v tý studený vodě, ale kam to pověsit, když jste druhý den nastupoval do práce. Byla tam roura, ze který tekla voda. Bylo to prostě nemožný, protože vám to neuschne. Nebyl to prostě vůbec život.“

Tazatel: „A Vy jste tam teda chodil celej den do továren pracovat?“

Narátor: „My jsme nebyli v továrně, my jsme byli zapraženi do povozů. Říkalo se tomu Rollwagen Komando. Byly to venkovský povozy, který si dnes mládež ani neumí představit. Každý sedlák musel mít dva vozy. Jeden na seno, když byly žně a jeden takovej menší, aby mu to nepadalo ven, když to převážel. Táhl to jeden kůň, někdy i kravky. Byly tam postavený speciální povozy tohoto typu. Zaručeně jste viděl americký filmy, jak jedou ti kolonizátoři na západ. Byly to takový dostavníky. Bylo to něco podobnýho, ale bez té střechy. Dostavníky byly speciálně dělaný, měly dřevěný kola a železný obruče. Nemělo to tehdá žádný pneumatiky. Byl to těžkej povoz a bylo nás u toho asi 13. Každý měl svoje místo, byl tam popruh. Já byl na levé straně, ale už nevím, kdo byl přede mnou. Popruh byl pevně přivázaný k tomu povozu a tvořilo to takovou elipsu. Já jsem přišel, nasadil si to a mohl jsem už táhnout. Vzadu byli asi dva nebo 3 kluci, co tlačili. Nejsilnější z nás byl vepředu u voje a ten to řídil.“

Tazatel: „A tohle jste dělali denně 8 až 12 hodin?“

Narátor: „No, to už já nevím, ale muselo to být dlouho. S námi chodil kápo. Kápové byli dozorcí. Byli speciálně vybraný, hlavně z německých kriminálů. Kriminálníci, kteří byli za odměnu posláni do koncentráku dělat tyhle dozorce. Oni byli pořád uzavření, ale byli to bozi. Ten chlap měl všechno, co potřeboval k jídlu. Spalí taky zvlášť. Mohli si tam nějak opatřit ženský. Charakteristickej znak toho kápa byl žlutá páska přes rukáv a napsaný kápo a normální hůl. S námi chodil taky nějak Němec, protože to se poznalo ani ne podle řečí, ale protože měl žlutej trojúhelník dolu. Každý měl pásku, nevím, jestli to bylo přilepený nebo přišitý na tom kabátě. Tam jsme měli číslo. Pak tam byl trojúhelník dolu červenej, tzn. politickej vězeň a uprostřed toho trojúhelníku bylo písmeno – T-Tscheche, D-Deutsche, U-Ungarn. Tak se poznalo hned, odkud je ten člověk a jaké má číslo. A u židů ještě nahoru žlutej trojúhelník. Dělal to takovou židovskou hvězdu. Nahoře žlutá, dole červená. On měl zelenou, to byli kriminálníci. To byla speciální skupina a ti většinou dělali na vedoucích funkcích.“

Tazatel: „Jak se tam k Vám choval?“

Narátor: „No, my měli kliku. Náš byl výbornej. Prostě nás nemlátíl. Když už viděl, že toho máme moc, tak nás nechal třeba odpočinout. My jsme jezdili, nakládali, vozili to někam a zase vykládali. Kdybychom dostali dost jídla, tak řekněme. To bylo neuvěřitelný.“

Tazatel: „Spousta lidí umíralo na nemoci.“

Narátor: „Hlavně hlad. Nás trápil nejvíce hlad. Ani ne strach z těch komínů. To jste viděl přesně, jak jezdí ty transporty. Všechno to od nás bylo pár metrů. Ale jídlo bylo strašný. Ráno kafe, taková naběračka nějaký černý vody, to byla melta. V tom lágru nebylo nic, rádio, nic. Nebyly tam ani telefony. Všechno fungovalo jiným systémem. Když jsme přijeli, tak jsme dostali naběračku polívky, tuřínový. Kdyby ale dostal člověk ještě dvě nebo tři, tak by byl šťastnej. Bylo to tak možná tři čtvrtě litru, to byl oběd. K večeři kousek chleba a na to jednu lžičku marmelády, druhý den kousek margarínu a třetí den půlkolečka krvavýho salámu. Něco podobnýho, jak je krvavá tlačenka. Pak zase marmeládu. Totiž, abyste tomu rozuměl, Birkenau a Osvětim jsou dva odlišné pojmy. Birkenau byl vyhlazovací tábor, speciálně vybudovanej pro židy. Kdo přišel do Birkenau, ten už se neměl vrátit. A taky tam neměl práci, nebyl tam určený na nějakou práci. Podle toho vypadaly ty přiděly. Proč by dávali přiděly někomu, kdo je určený na smrt. Osvětimskéj koncentrák fungoval už předtím, než byl Birkenau. Birkenau postavili v Osvětimi, když už ten osvětimskéj koncentrák fungoval asi rok nebo dýl. Proč si vybrali Osvětim město? Kolem Osvětimi je Slezsko, kousek od Ostravy jsou fabriky. Mají je tam Poláci. Dělal tam benzín. Němci tam měli taky svoje pobočky a potřebovali tam pracovní sílu. Proto v osvětimským táboře nebyli jenom židi. Byli tam svezení lidé z celé Evropy. Birkenau, který byl asi 4 kilometry od hlavního osvětimského tábora, tak ten vybuvovali až potom, co zjistili, že nejefektivnější cesta k likvidaci židů je plynová komora. Byla tam plynová komora, do které se vešlo až 2 000 lidí. Pak tam byly tři menší. Tam to frčelo den a noc. Tam se za rok a půl, co to fungovalo, zlikvidovalo přes milion lidí. To je nepředstavitelný číslo.“

Tazatel: „Ano, to máte pravdu. A po Osvětimi následoval tedy Mauthausen?“

Narátor: Mauthausen byl starej koncentrák. Nebyl to koncentrák, kde by byly plynový komory, ale byla tam práce nebo umělá smrt lomem. Já sem ho neviděl. Museli tam chodit tahat kameny dolů po schodech, pak je zase museli tahat nahoru. Někdo to vydržel tak akorát dvakrát, pak prostě padnul. Někteří byli právě sem určení. Jinak v Mauthausenu byla spousta českých odbojářů vězněných, nežidů. Nevím, jestli Vám řekne něco Hašler. Hašler byl známěj písničkama za 1. republiky. Zpíval písničky taky proti Němcům. Ten tam taky zahynul, Novotný přežil. Ten tam dělal nějakého údržbáře. Byl to tvrdej koncentrák, strašně tvrdej. Byl jsem tam asi 14 dní nebo měsíc. Byla zima. Šli jsme po tom pochodu. Osmnáctého to začalo. Nemohli jsme zastavit. V Osvětimi bylo 50 000 vězňů. Němci hnali tyhle vězně ven z toho lágru před příchodem Rusů. Prakticky po jedný silnici, asi 60 km jsme šlapali. Pochod smrti. Zůstali tam ti, kteří byli evidentně schopní. Nemocní tam nemohli být. Nás bylo asi 15 nebo 20 kluků z tý skupiny 89. Postupně sebrali třeba 5 kluků a poslali je do jiného koncentráku, takže nakonec nás zůstalo v Birkenau asi 20. Přišel příkaz, abychom nastoupili. Byli jsme vycvičení jako opice. Do pětistupu jsme nastoupili, to bylo jednoduchý. Musel sem mít nějaký kabát, ale neměl jsem šálu ani rukavice. Něco na hlavě jsem taky musel mít. Měl jsem ale výborný boty. Opatřil jsem si je předtím, než jsem se dostal k tomu Rollwagen Komanda. To je ale povídání na tři hodiny. Pak jsem si opatřil výborný boty, v kterých jsem se vrátil do Československa. Bylo mi pak asi osudem určeno, že jsem se taky učil ševcem, protože poručník řekl: „Hele, co s tebou?“ Ve Zlíně bylo ubytování a já byl takovej divokej kluk. Byl tam vojenskej systém. Tak to bylo. Jinak první den jsme šlapali celou noc. Druhý den, když se rozednělo, tak jsme viděli spoustu mrtvol podél cesty. V tom sněhu. V Polsku je vždycky větší mráz než tady. V noci mohlo být tak 15 až 20 minus. Němci udělali z těch 50 000 asi kolony po 2 000. Vždycky dali dohromady 2 000, to hlídala skupina esáků po stranách. Vzadu šlo komando a ti, co už nemohli, ty stříleli. Stříleli je do hlavy. Stříleli je puškama, protože revolvery měli

jenom oficiři. Když z takovýhle malý vzdálenosti střelíte do hlavy, tak to je jak když vezmete kladivo a meloun. Druhá parta, která šla asi 100 metrů dál, musela odklízet mrtvoly a házet je do toho příkopu. Nevím už, kolik skupin šlo před náma, ale byly to samý mrtvoly. V tom sněhu to zvlášť vypadalo. Člověk by si řekl, že už by ho to deprimovalo. My už jsme byli jinačí. Naopak, když jste viděl tohle, tak jste si řekl: „Musíš vydržet!“ Nedostali jsme žádný jídlo, sníh byl místo vody. Pak jsme šli celý den, byla nás parta kluků. Byli tam starší kluci, chytřejší. Já jsem byl úplnej blbec. Vůči nim jsem byl kojeneček. Vím, že v noci jsme dělali takový trojky. Jako když se jde na rande, tři kluci se drží v podpaždí. Ten prostřední šlapal, mohl zavřít oči a odpočívat. Co jsem slyšel, tak to fungovali i mezi některými ženami. Pokud se tedy znaly. Vím, že to v našem okolí nikdo nedělal, jen my kluci. Takhle jsme se střídali. Ten, co byl na kraji, šel pak do prostředka. Tím jsme tu noc prošli. Pak jsme šli celý den a pak nás druhou noc zahnali do nějakýho statku do dvora. Nějakej kluk od nás uviděl, že na tom dvoře je nějaká velká hromada, kupa, kde není žádný sníh. Utíkali jsme k tomu a on to byl hnůj. Bylo to tvrdý, nebyl tam sníh. Na tom hnoji jsme strávili noc, protože ono to přece jenom hrálo. Ti ostatní byli venku ve sněhu. Pak zase pochod. Ta třetí noc, to si pamatuju, to jsme byli pod střechou. Byla tam sláma. To jsou takový fragmenty, na které si člověk vzpomíná. Jinak detaily odešly. Ráno, když už jsme nastupovali, tak chodili esesáci a na těch puškách měli nasazený bajonety a propichovali tu slámu, jestli se tam někdo neschovává. Pak jsme šli ještě pár hodin, ale to muselo být krátkou dobu, protože jsme byli v obci *Wodzisław Śląski* a tam nás navogovali. To bylo asi 60 kilometrů od Osvětimi. Proč táhli až tam, když železnice vedla až do Osvětimi, to je do dneška nepochopitelný. Jednu partu navogovali tam a pak se to ještě rozdvojilo ty silnice a druhá parta šla nahoru do *Gliwice*. Já jsem byl na vagonu, to byly otevřený vagony bez střechy. Tam nás namačkali, že jsme si nemohli sednout. Kdybyste si býval sednul, tak by Vás ti druzí udusili. Už jste nevstal. Říkám, tam nebyl život. Byl to boj o přežití. Sednete si, dobře, ale ti druzí Vám nepomůžou. Ta masa Vás udusí. Takže člověk musel stát celou dobu. Jeli jsme přes celou Moravu do toho Mauthausenu. Přijeli jsme do Mauthausenu v noci, jeli jsme asi 24 hodin. Pamatuju si, že jsme v noci byli v Ostravě. Není to daleko od toho, kde nás vagonovali. Pak jsme přijeli do toho Mauthausenu taky v noci. Mauthausen leží na Dunaji. Nádraží bylo dole a tábor je nahore. Šlapalo se nahoru. Teď jsme tam přišli, byla to taková pevnost, byl tam koncentrační tábor z kamene, stará pevnost. Když jsme tam přišli, tak jsme šli do sprch. Na začátku napravo byly sprchy a my jsme se museli svlíknout. Co jsme na sobě měli, tak jsme museli dát na jednu hromadu. Boty jsme si mohli nechat, ale museli jsme je dát ke stěně, aby do nich nešla voda. Připadalo mi to, jako kdyby na mě lili vařící vodu. Samozřejmě, že byla vlažná, ale když to tělo je 4 dny na mraze, a pokud vydrží, tak jste podchlazeněj. Pak Vám připadá vlažná voda jako vařící. Chvilku jsme byli pod těma sprchama, pak nás vyhnali ven. Pak ty šaty, které jsme měli původně, ty byly na jedné hromadě, ty jsme si nesměli vzít. Akorát boty. A tak nahatý a mokrá nás vyhnali ven a teď jsme museli běžet středem toho tábora do baráku, kterej nám byl určenej. V noci a v lednu, kolem dvacátýho. Ten barák už neexistuje, ale pamatuju si, že v baráku byla dřevěná podlaha. Když mluvím barák, tak jsou to samozřejmě koncentráky. Nebyla tam deka, nebylo tam nic na sebe. Museli jsme být do rána takhle svlečený, až ráno nám dali nějaký oblečení. Tak to byl ten první pochod. Ty další už nebyly tak tragický. V Mauthausenu jsme byli chvilku, tam se nic nedělalo. Byla tam hrozná zima. Odtamtud jsme pak jeli do Malchowu. To je taky na Dunaji nahore. To bylo lepší. Bylo tam okolo 20 000 vězňů. Byli tam nejenom židi, bylo tam všechno možný. Jako v Mauthausenu. Děli tam podzemní fabriky. Jsou tam kopce a v nich dělali fabriky, který měli sloužit Němcům jako nezničitelný. Lidi v nich pracovali. Bylo tam trochu víc

jídla a my, co jsme tam přišli, jsme byli určení do kuchyně, což byla výborná věc. Loupali jsme brambory. Když jste nemusel být venku, tak to byla výhoda. Loupali jsme brambory ne noži, ale to byly takový hřebíky. Bylo to roztlučený a tím jsme museli loupát brambory. Teď tam byl kápo, byl to nějaký Vídeňák, a ten kontroloval, jak silná byla slupka. Když jste udělal silnou slupku, tak jste od něj dostal facku. Museli jsme dávat pozor. Seděli jsme v takovém kruhu. Zajímavý je, že když jsme se viděli v roce '55, tak jsme se nepoznali. Já jsem ho poznal, on byl ve Spojených státech, ale on si mě nepamatoval. Seznámil jsem se tam s nějakým vězněm, starším chlapem, který byl písař v písárně. To byla elita, protože Němci museli všechno evidovat. Evidovala se ta práce. Byl to Pardubičák. Když slyšel, že jsou tam nějaký čeští kluci, tak přišel mezi nás, a ptal se, kdo je odkud. Já jsem řekl, že jsem z Pardubic. On se zastavil a teď se mě vyptával. Nakonec se zjistilo, že jsem chodil s jeho synem do druhý obecný. Pak se to potvrdilo po válce podle fotografie, jak jsou ty děti na konci ročníku. Měl jsem od něj polívku navíc, protože tihle prominenti dostávali lepší polívku než my. Měli se lépe. Byl to nějaký partajní funkcionář nebo odbojář. Profesor obchodní akademie z Pardubic. Musím říct, že komunisti byli docela aktivní v boji proti těmhle náckům. Byl jsem tam nějakou dobu a pak jsme šli zase zpátky do Mauthausenu. To už bylo horší, protože ten Mauthausen byl přečpanej. Spali jsme v šapitó, jak jsou ty cirkusový stany. Byl tam takový obrovský stan a tam jsme spali na zemi. Byly jsme tam nějakou dobu a spali jsme v řadách. Pak byl poslední pochod. To už byl duben a šli jsme do toho Gunstkirchenu. Měl jsem tam Rakušáka a to byl učitel. Ten Gunstkirchen je kousek od městečka Wels. Wels v Rakousku není velký město, ale slušný město tehdá. Dneska to bude větší. Kluk, kterej to šel taky, nějaký Míša Krausů ze Spojených států, sem každoročně přijíždí. On je o dva roky starší a po válce udělal rekonstrukci cesty z Mauthausenu do Gunstkirchenu. Měl s sebou nějakého filmaře, takže je to všechno na kazetě. Měl tu manželku a dceru. Samozřejmě tu přespávali, nedělali to v jednom kuse. Když jsem to viděl, tak jsem si na některé věci vzpomněl. Vzpomněl jsem si na to, když jsem procházel městem, a ono přšlo. Nehnali nás mimo, šli jsme centrem města. To bylo asi 14 dní před koncem války. Když jsme šli, vypadali jsme zuboženě, ani jeden Rakušák si nás nevšiml. Chodili tam normálně lidi. Jako kdybychom tam vůbec nebyli. Museli jsme vypadat, tedy děti. Bylo nás tam 15-20 kluků. Já jsem koukal všude, protože to bylo poprvé, co se člověk dostal do města. Neviděl jste ani jeden pohled nějakého soucitu. Jako kdybychom tam nebyli. Přišli jsme tedy do toho Gunstkirchenu. Bylo nejhorší, ten tábor dělanej v lese narychlo, protože jak tam hnali všechno z východu, od těch Rusů směrem na západ, hlavně do Rakouska i do Německa, tak museli někam ty lidi ubytovat. Když jsme přišli do toho tábora, tak jsme tam byli jediní čeští kluci. Jinak tam byli samí maďarští a polští židi. Bylo tam asi 18 000 vězňů. Ty baráky byly přeplněný a my jsme neměli kam jít. Nacpali jsme se tam na noc. Teď přšlo venku, bylo to v lese a byl duben, zima. Mohlo se tam spát tak, že jste měl roztažený nohy a takhle se sedělo. Nemohl jste si tam lehnout. Venku to nebylo možný, protože to bylo v lese. My, co jsme tam byli, tak jsme se shodli, že být tam ještě 14 dní, tak bychom to nepřežili. Přece jenom jsme byli slabí a vyčerpaní. Žádný jídlo, protože ta organizace už nefungovala. Už se o to esesáci nezajímali. Byla tam nějaká domobrana či co. Když vězňové přivezli sudy s polívkou, tak se na to vrhli. Bili se mezi sebou, nakonec se to převrhlo, jak se tam mlátili. My jsme se k tomu nemohli dostat, protože to bylo o život. Voda se pila z kaluží a všude okolo výkaly. Bylo to něco děsnýho. Když tam potom přijeli Američani, osvobození bylo 4. května, říkám posledních 14 dní asi. Mám zápisky od kapitána, jak to na ty Američany působilo. Byl jsem tam po válce pozvanej na nějaké výročí. Organizoval to Míša Krausů, byli jsme tam dva. V lese nebylo už nic, byly tam akorát stromy. Bylo to rok 1955. Bylo to pěkně udělaný v tom

Gunstkirchenu. Nejvíce tam bylo amerických vojáků bývalých (veteránů). Přijelo několik autobusů těch veteránů. Tehdy to byli chlapi starší, něco přes 20. Teď už to byli „důchodci“ s manželkami. Měli brigády s označením pěší jednotky, která to tam osvobozovala. Bylo jich tam víc než vězňů.“

Tazatel: „Takže Američani vás našli v tom lese a vzali si vás pod ochranné křídlo.“

Narátor: „Byl jsem chvíli pod Američany, pak nás předali Rakousku do ruský zóny. Nebylo to špatný. Byli jsme zase v Malchowu, akorát pod Rusama. Rusové taky hlídali celý tábor, chodili tam místo esesáků, aby se zabránilo vězňům, kteří odešli dolů do města, aby to tam rabovali a vraždili ty Němce. Já jsem mohl taky, protože nám tam uklízeli Němci, vojáci. Člověk se ale nemohl nějak mstít.“

Tazatel: „Bylo velké pokušení?“

Narátor: „Ani ne. Na tohle jsem se musel dostat nějak do richtigu. Rusové nás odvezli do *Wiener Neustadtu*. Vysadili nás tam a přestali se o nás starat. Někteří pracovali u červeného kříže. Byli jsme tam tři a nevěděli jsme co. Tak jsme se dali dohromady a šli jsme pěšky domů. Byla to cesta zajímavá. Byl konec června, když nás Američani vyživovali. Za Rusů jsme měli výborný polívky a chleba. Tak jsme se dali dohromady a šli jsme. Bylo strašný vedro. Byl červen. Zjistili jsme, že ve dne nemůžeme jít. Musíme jít v noci. Míša Krausů si na to taky nevzpomíná. Já mu říkám: „Jak jsme zjistili tu cestu?“ Šlo se na Bratislavu. Nejbližší byla Vídní Bratislava. Šli jsme to asi 3 dny a 3 noci. Jednu noc to bylo kritický, protože jsme narazili na opilý Rusy. My měli německý uniformy, protože Američani pro nás neměli šaty. Blízko Gunstkirchenu a Welsu bylo letiště. Tam nás ubytovali a tam jsme byli, abychom se zotavili. Šaty nám dali tyhle uniformy modrý vojenský. Akorát byly odpáraný ty označení, ale uniforma byla jasná německá. Představte si, že já jsem dostal kalhoty, kam by se vešli ještě 3 kluci. Bylo to pro takový 18-20. Mně bylo 13 a ještě po tom lágru na mně ty kalhoty visely. Měl jsem je ale přidráťovaný. Přišel sem s ním domů, ten drát byl bezvadnej, že to vydržel. Přišli na nás v noci Rusové a byli ožralí. Chtěli nás zastřelit, protože říkali: „Co tady dělá Hitlerjugend?“ Vůbec nemohli pochopit, že jsme nějaký Češi, a že jsme byli v koncentráku. To prostě nešlo. Jeden už vytahoval pistoli, ale byl tam naštěstí jeden, kterej byl méně vožralej, a ten přece jenom pochopil, že nejsme Němci. Teď jsme ukazovali čísla, ale oni věděli houbu, že se v Osvětimi dělaly nějaký čísla. To je dobře, že nás ten druhej poznal, jinak nás odpráskli. To by bylo bejvalo blbý. Pak jsme přišli do té Bratislavy a byli jsme tam asi 3 dny. Pak jsme si řekli, co tam budem dělat. Oni nás odvěšivili, dezinfikovali a pak nám zaplatili cestu rychlíkem do Prahy. Nastoupili jsme do rychlíku my 3 kluci. Míša Krausů byl z Náchoda a Štajner nevím odkud byl. Rychlík byl pěkně nacpanej a my jsme v noci stáli a já koukám a vidím Pardubice. Tak jsem řekl: „Jé, jsme v Pardubicích, já vystupuju.“ Nic jsme neměli, jen vojenskou uniformu. Žádný bágel, absolutně nic. Ostatní kluci jeli do Prahy. V Pardubicích bylo ještě starý nádraží, nikdo tam nebyl, bylo pustý. Já jsem tam procházel a viděl jsem osvětlenou kancelář, kde bylo napsáno *Repatriační kancelář*. Jelikož jsem měl repatriační průkaz, který nám vystavili asi v Malchowu. Bylo to anglicky a rusky. Šel jsem tam a začala jiná etapa. Nebylo to jednoduchý, když se vrátíte a nikoho tu nemáte a nic nemáte, tak to není jednoduchý, ale dalo se to zvládnout.“

Tazatel: „Jenom ještě poslední otázka. Zeptám se Vás, z války Vám zůstaly teda tihle kamarádi. Případně našel jste tam novou přítelkyni?“

Narátor: „Ne. Žádná ženská nikde nebyla a my jsme se vůbec k dívkám nedostali. Pokud jsme se dostali k ženám, tak to byl horor. Byly ostříhaný dohola, měly na sobě takový divný hadry, to bylo ještě v Birkenau, a vypadaly strašně. Byla tam spousta maďarských židů v Birkenau.“

Tazatel: „Dobře, tak jo. Děkuji Vám, pane Wernere, za poskytnutí rozhovoru, přeju pevné zdraví a pěkný den.“

Tento rozhovor byl poskytnut mé osobě (Martinu Šimicovi) na základě domluvy s p. Wernerem pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

Vypracováno dne 18. 01. 2016 v Praze 1 (Institut Tereziánské iniciativy)

.....
podpis

Příloha č. 3: Rozhovor s Felixem Kolmerem

Rozhovor byl proveden dne 11. 02. 2016 v Praze 3.

Tazatel: Martin Šimic

Zaměstnání: student FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země

Ročník: 3.

Narátor: Felix Kolmer

Narozena: 03. 05. 1922 v Praze 3

Ulice a č. popisné: Italská 13

Místo rozhovoru: Staré Město, Praha 1

PSČ: 120 00

Tazatel: „Dobrý den, dne 11. února 2016 provádím rozhovor s panem Kolmerem. Pane Kolmere, můžete mi říct krátce Váš život před 2. světovou válkou a následně poté?“

Narátor: „Narodil jsem se v roce 1922 v rodině italského legionáře. Můj otec se dostal z rakouskouherské armády k italské armádě. Bojoval tam proti moci, která u nás byla 300 let. V naší rodině bylo víc legionářů. Můj strýc byl ruským legionářem a prodělal celou anabázi z Evropy až do Vladivostoku. Byl styčným důstojníkem mezi našimi legiemi a spojenci, kteří se vylodili ve Vladivostoku, aby zajistil od československých vojsk do Terstu. Z Terstu už potom jeli vlakem. Tím se stalo, že jel až posledním transportem a vrátil se až v roce 1920. Dlouho po válce. Zajímavý je jeho osud, protože když se sem vrátil, tak všechna místa byla už obsazená a on se stal nezaměstnaným. Můj další strýc žil ve Vídni a nabídl mu místo ve svém malém podniku. Ten, kdo bojoval proti Rakousku, žil v Rakousku až do doby Anschlussu. Až do 12. března 1938. Další strýc byl ve francouzských legiích. Měl jsem to prošpikovaný legionářema a to mě samozřejmě ovlivňuje až do dneška. Taky mě to ovlivnilo během války a to je to důležitý pro Vás, protože k tomu se vrátíme, až budeme mluvit o koncentračních táborech a o hnutí odporu v koncentračních táborech. Můj otec zemřel bohužel velmi brzo v roce '31. Bylo mi 9 let a mým poručíkem se stal strýc z Vídně. To je taky důvod, proč jsem byl ve Vídni. Musel jsem být nablízko mému poručíkovi zhruba 3 měsíce v roce. Všechny prázdniny jsem strávil v Rakousku. Buďto ve Vídni nebo v nejbližších Alpách. Tenkrát se nejezdilo do Tyrol nebo někam dál. Vždycky do nejbližších hor. Je to pro mě taky důležitá záležitost, že jsem tam byl, protože jsem se tam stýkal s dětma utečenců z Německa. Začal jsem pomalu vědět, co v Německu je. Byl jsem jediný, kdo se začínal zajímat o politiku. Děti říkaly, co v tom Německu zažily, proč utekly. Žily v Rakousku do té doby, než dostaly vízum do jiného státu. Tedy se svými rodiči, samozřejmě. Pro mě je to také určitá politická invence, protože jsem se začal o politiku zajímat. Měl jsem politický názor dřív, než moji kamarádi ze školy, se kterými jsem chodil, nebo ve skautu. Tak to je ta politická otázka. Říkám to proto, protože mě to určitým způsobem formovalo pro další život. Další skutečnost, která mě právě formovala, byl skauting. Dostal jsem se do skautského oddílu v roce 1932 a v tom oddílu jsem dosud členem. Včera odpoledne tu byla schůzka skautů, kde se zabýváme oddílem, jak se má vyvíjet a na co se má klást větší důraz. Nemluvíme do běžné agendy, to je jejich věc. To, co bylo oddíl, když jsem tam byl, už je středisko

Kruh těch oddílů, které mají stejné číslo 18. Je tam chlapeckej oddíl vlčata, malí kluci. Pak old skauti a totéž u holek. Je jich tam 130 až 150. To byla druhá věc, která mě velmi formovala. Každý skaut po určité době skládá slib. Je to předepsaná formulka, kterou neberou vážně. Prostě ji odříkaj a tím to pro ně skončilo. Pro mě to byl slib, protože jsem ho slíbil, a proto jsem ho konal. Podmínilo to právě mojí činnost za války. Dostal jsem se na začátku války k tomu, že se mi na začátku války podařila udělat maturita. Mám jí z roku 1934, což byla obrovská výhoda, co potom dělat po návratu. Od podzimu roku '40 bych býval nesměl chodit do školy. Takže jsem to ještě akorát stihl. To je asi tak, co bych pokládal z hlediska dalšího života za důležitý.“

Tazatel: „Dobře. Pamatujete si osudný den, kdy jste nastoupil do Terezína?“

Narátor: „To si samozřejmě pamatuju, protože jsem nastoupil do Terezína prvním transportem. První transport se jmenoval AK1, čili *Aufbaukommando 1*, a to bylo 24. listopadu '41. Stalo se to za mimořádných okolností. Bylo nás 342 a všichni jsme byli mladí kluci kolem 20 let. Byli tam i starší, u kterých se předvíдалo, že budou v Radě starších, která bude řídit koncentrační tábor podle toho, jak si SS představovalo. Terezín se oficiálně jmenoval Ghetto, ale měl režim koncentračního tábora. Například v Lodži nebo v jiných ghettech byly taky Rady starších. Část lidí, asi 4 nebo 5, šla s náma. My jsme nešli cestou jako ostatní přes Radiotrň, kde se shromažďovali a kde začínalo zatčení, ačkoliv nikdo o zatčení nemluvil. Odevzdali tam klíče od bytu a všechny peníze, které měli u sebe. Život začal na Radiotrňu, který se nacházel na místě, kde je dnes Parkhotel Praha. Byly tam dřevěný baráky. Němci to použili ke shromáždění lidí, kteří za 2 až 3 dny odjížděli transportem. Netýkalo se to ale nás. My jsme dostali malej lístek psanej na stroji, abychom 24. listopadu v 5 hodin ráno byli na dnešním Masarykovým nádraží. Tenkrát se to jmenovalo nádraží Střed, protože Masaryk se nesmělo vůbec vyslovit, natož aby se podle něj jmenovalo nádraží. Bylo tam ještě napsáno, abychom si vzali jídlo na 3 dny. Muselo to být v jednom batohu a batoh nesmí vážit více jak 50 kilo. Naše představa byla, že tam nastupujeme na nějakou práci, ale kam, to jsme nevěděli. Sobota byla tu dobu pracovním dnem. Mysleli jsme si, že se v sobotu vrátíme zase k rodině a v pondělí ráno nebo v neděli večer zase pojedeme na to místo pracovní. Netušili jsme, že tím končí naše svoboda. Už tenkrát samozřejmě svoboda v uvozovkách, protože svoboda tady nebyla prakticky pro nikoho. Tedy pro toho, kdo se nepřidal k NSDAP. Krátce po páté hodině přišli němečtí četníci, Schutzpolizei, a obklopili nás a s nimi několik esesáků a tím jsme byli vlastně zatčeni, akorát slovo zatčení nebylo vysloveno. Nastoupili jsme do vagonu a nevěděli jsme, kam jedem. Podle mé orientace bylo jasné, že jedeme na sever. Míjeli jsme stanice, které směřují na sever, tedy od Prahy. Za dvě hodiny jsme se dostali do Boušovic a tam jsme viděli dosti velkou skupinu četníků s puškama a bajonetama. Zařadili nás do pětistupů nebo trojstupů a pochodovali jsme. Už jsme tušili kam. Do Terezína. Přišli jsme do kasáren, ale neznám český jména. Znáám jen ty za války a ty se jmenovaly sudetský kasárny. Za námi se zavřely obrovský dřevěný vrata, postavila se tam hlídka esesáků a četníků a byli jsme vězňové. Naše určení bylo dvojí. Evakuovat obyvatelstvo Terezína, pokud tam ještě zbylo. Německá armáda byla evakuovaná, protože to už předvídali, že Terezín bude koncentrační tábor. Šlo ještě o civilní osoby. Byl to první úkol. Druhý byl předělat Terezín na koncentrační tábor, protože Terezín byl dimenzován pro 7 000 lidí. 3 500 vojska a 3 500 civilních obyvatel. Těch 3 500 civilních obyvatel bylo taky víceméně zaměstnáno u vojáků. Tedy u armády. Jak československý, tak německý. V době války tam bylo stále okolo 60 000 vězňů. To znamená 10 x tolik, na kolik bylo to město dimenzovaný. Musely se stavět nové studně a nové odpadní kanály. Ve všech

místnostech, od kasáren až po obytné domy, se musely stavět dřevěné postele, aby se tam 60 000 lidí prostě vešlo.“

Tazatel: „Na té práci jste se tedy podílel i Vy?“

Narátor: „No, já jsem zapomněl říct, že po maturitě jsem nemohl jít do žádné práce než do takové, která se dělala rukama. Už nevím, jak to bylo, ale buď matka, nebo někdo mě dohodil k nějakému truhláři, kterej byl tady na Žižkově. Tak jsem se stal učněm truhlářským. Učební doba z 3 let mi byla zkrácená na 1,5 roku, protože jsem měl maturitu. Já jsem jí stejně nedokončil, protože jsem jel do Terezína o 3 měsíce dřív než byla moje učební doba. Byl jsem truhlářem, tím pádem jsem začal v Terezíně pracovat jako truhlář. Začal jsem dělat malé až větší boudy u 3 vchodů nebo východů z Terezína. Pak jsem dělal postele, čtyřpatrový, třípatrový, dvoupátrový nebo jednoduchý postele, kde stropy nebyly velké. Práci jsem dělal asi o něco více než rok. Pak jsem se dostal do skupiny vězňů, kteří vozili suroviny do 12 kuchyní v Terezíně. Rozváželi taky hotové jídlo z těch 12 kuchyní do kasáren nebo do bloků, kde byly malé děti nebo přestárlí. Ostatní museli jít do kuchyně pro jídlo. Byl jsem zde, dokud jsem neodjel do Auschwitz. To je 16. října '44. Byli jsme zprvu chráněni před dalšíma transportama. V té mizérii jsme měli o něco lepší možnosti. Považovali jsme se za šlechtice mezi zajatci. To je taková lidská vlastnost, že když někdo sedí ve výkalu, tak druhý se považuje za něco vyššího. Totéž bylo i v koncentračním táboře. Nejdřív jsme byli chráněni a měli jsme možnost na naši kartu někoho připsat. Jestli to bylo na někoho uznávané, to je druhá otázka. Lidi byli potom taky chráněni před transportama. Někdy to fungovalo, někdy ne. Já jsem měl například napsanou svoji tchýni, přesto musela do toho transportu nastoupit.“

Tazatel: „Jenom se Vás zeptám, dostala se do Terezína Vaše matka, případně sourozenec?“

Narátor: „Ne, my jsme byli jenom samí hoši. Nebylo tam jiný pohlaví. Zhruba za 3 až 4 týdny transportem M přišla moje babička a moje matka. Jinak ostatní příbuzní chodili jinýma transportama. S nimi jsem bydlel, takže byly považované za moje nejbližší příbuzný. Dostaly se poměrně brzo do Terezína. Moje matka zemřela v Terezíně na zánět mozkových blan a encefalitidu. Velmi brzo, už v roce '42. Byla úplně vyhladovělá, to jsem vůbec netušil. Dostal jsem se zrovna do kasáren. Byly to drážďanské kasárny, kde byly umístěny ženy. Dostal jsem se tam zrovna, když byla krátce nemocná. Takovejch 24 nebo 30 hodin. Šlo to velmi rychle. Když jsem se tam dostal, byla už bez sebe. Odnesl jsem ji na marodku. Byla tak lehká, protože byla vyhladovělá. Možná by to bývala nedostala, kdyby byla normální doba a kdyby neměla takovej hlad. Byli jsme docela velká rodina. Bylo nás okolo 50 lidí, kteří se dostali do Terezína, a potom ještě dál. Z 50 lidí jsme přežili jenom tři, z nichž jedna byla moje babička, která byla téměř hluchá, a která tím, že jí zemřela její dcera, moje matka, tak její mysl byla úplně vyšinutá. Ona něco chápala, ale většinu nechápala. Měla například představu, že Terezín je její bydliště. Na konci války nechtěla z Terezína pryč. Říkala: „Tady mám můj byt.“ To znamená jednu postel dřevěnou. Zemřela nakonec v blázinci v Plzni na Borech. Bylo to prostě neléčitelný.“

Tazatel: „Dobře. Pamatujete si i tedy nástup do Auschwitzu?“

Narátor: „Samozřejmě si to pamatuju, protože moje žena měla narozeniny. Tedy 16. října. Jak jsem říkal, my jsme byli chránění asi do září roku '44, ale pak jsme naopak museli být ti, co museli být z Terezína odtransportováni. Důvod byl, že esesáci se báli nějakého povstání, když se spojenci blížili ze západu a z východu. Takže od září '44 odjížděli transporty převážně mladých lidí. Každý si z nich myslel: „No tak já jsem mladej, já jsem přežil tady dlouho v Terezíně, tak budu někde taky dělat totéž.“ To nebyla ale pravda, protože režim ostrých koncentračních táborů jsme vlastně vůbec nezažili. Já jsem to trošku zažil, protože jsem pracoval na Malé pevnosti. Režim tam teda byl, ale nic to nebylo proti Auschwitz, protože tam nebyly plynové komory.“

Tazatel: „Vy jste tam jel tedy dobytčákem?“

Narátor: „Ne. To je úplně sporná věc. Já jsem si myslel, že transport 1 500 lidí, co tam šlo, že jeli v osobních vagonech. Asi to není pravda. Část byla osobní a část se jelo v dobytčácích. Já jsem jel v osobním, proto jsem si to myslel. Nějaká paní Freundová, která žije v Londýně, a která jela tím transportem, tvrdí, že jela dobytčákem. Možná že to řekla, aby udělala dojem na obecnostvo. Byl jsem na její přednášce v Praze a já jsem jí říkal, že to nebyly osobní vagony. Ona si ale nedala říct. Možná že ten vlak měl obojí. Musím ještě říct, že jsem se v Terezíně oženil. Do jisté míry to bylo tajný, ale do jisté míry otevřený. Esesáci věděli, že ty svatby jsou. Bylo jim to jedno, protože všichni věděli, že my všichni jsme určeni k smrti. Byly tam dva druhy svateb. Jedny rituály pod kupou nebo civilní. Civilní prováděl bývalý zaměstnanec pražského magistrátu, který měl licenci. Samozřejmě mu neplatila, když byl vězeň v koncentračním táboře. Dělal totéž, co dělal v Praze, a měl na to papír. Tím pádem jsem chránil svou ženu. Zůstala v Terezíně, protože byla zaměstnaná na loupání slídy, což bylo důležitý pro elektrotechnický průmysl. Elektrotechnický průmysl byl zapojený do válečných příprav. To je důvod, proč nejela se mnou. Chtěla se mnou ale jet, tak nastoupila před nejhoršího esesáka, kterej tam byl, a jmenoval se Heindl. Byl to hrozně surový člověk, Vídeňák. Postavila se do pozoru, protože to esesáci vyžadovali. Požádala ho, aby mohla jet do Auschwitz. Jelikož to bylo porušení disciplíny při odjezdu transportu a měl hůl, tak se na ní rozpřáhl, ona utíkala a on za ní. Podařilo se jí utéct, takže nebyla zraněna tou holí. Zachránil jí de facto život. To je ten paradox, že ten nejhorší esesák jí zachránil život, protože drtivá většina žen, která jela transportem, šla většinou do plynu. Pravděpodobně by taky šla do plynu. Jak to ta Fantlová vůbec přežila, nemám ponětí. Do té doby jsem si taky myslel, že všechny ženy šly do plynu z toho transportu. Musel jsem si opravit svůj názor.“

Tazatel: „Jak to pak s paní Fantlovou dopadlo?“

Narátor: „No, ona byla potom ve vedlejším táboře, přesně nevím. Byla osvobozená, ale nevím taky kde.“

Tazatel: „Ale přežila.“

Narátor: „Jo, přežila. Já jsem ji neznal ani v transportu. Je to do dneška hezká paní, chodila po školách a mluvila o té době. Zjistil jsem, že když měla přednášku v Praze v Česko-německém fondu budoucnosti, že jela stejným transportem jako já. Myslel jsem si, že všechny ženy šly do plynu. Tak asi nešly.“

Tazatel: „Dobře. Jak na Vás působil Auschwitz, když jste vystoupil z vlaku a viděl okolo esesáky a nevěděl jste, co s Vámi bude?“

Narátor: „Tak my jsme přijeli za šera někdy ráno a přijeli jsme na nádraží a tam stálo Auschwitz. Osvětím jako polský město bylo v období války v německé říši. Nebylo v generálním gouvernementu jako ostatní části Polska. Bylo to přímo orientovaný do Německa. Takže žádnéj polskej nápis tam nebyl. Bylo tam Auschwitz. To mi nic neříkalo. Vlak se zase hnul a jel ještě několik minut. Vjeli jsme velkou bránou a zastavil se na kolejišti, na rampě. Tam už jsem viděl lidi, kteří vypadali jako stín. Vesměs v pruhovaných šatech, ale pořad jsem nechápal, o co jde. Furt jsem si myslel, že jedeme na práci. Tak co tady teda děláme? Na kolejišti na rampě byl zvláštní oddíl vězňů, kterému se říkalo Kanada. Kanada proto, protože otevírali kufry a sortýrovali podle druhů, a to se potom posílalo do Německa. Nacházeli tam taky potraviny, takže se měli dobře. Naše představa byla, že lidi v Kanadě se mají dobře. Žili odděleně, nežili s ostatními, a proto měli svůj koncentrační tábor. Uvnitř Auschwitz-Birkenau byla celá řada táborů. Když vjedete dovnitř, tak nalevo od rampy byly dokonce některý zděný domky a některý dřevěný. Napravo byly jenom dřevěný. Krátká strana obdélníka, toho tábora byla u té rampy. To šlo tedy potom 100 metrů. Všechny tábory, které byly v Auschwitz-Birkenau měly písmeno B. B jako Birkenau. Nalevo od rampy bylo B1 a napravo od rampy bylo B2. K tomu ještě písmeno daného tábora. Tábory šly od A až po F. Já jsem byl v tzv. cikánským táboře B2E. Můj barák byl u rampy a viděl jsem ty příjíždějící transporty. Nalevo od rampy byla plynová komora v podzemí a nad zemí krematorium. Napravo od rampy totéž. Plynová komora nalevo byla komora 2, napravo byla komora 3. Ještě dál byly komory 4 a 5. Na tu jsme neviděli, teda aspoň z tábora, kde jsem byl. Když jsme tam tedy přijeli v 5 hodin ráno, náš transport čítal 1 500 vězňů terezínských. Druhý den nás bylo 250. První den šlo 1 250 vězňů do plynu. Byl to totiž transport umělců a inteligence. Jak já jsem se k tomu dostal, to nevím, ale asi jich nebylo dost. Vzali tedy i nějaký jiný. Ten den dělal selekci Mengele. Viděl jsem, že je v rukavičkách a je mírnej. Ukazuje napravo a nalevo. Žádný řvaní a hole a tlučení. Choval se slušně a normálně. V té slušnosti posílal lidi na smrt. Lidi to nevěděli. Komu ukázal nalevo, tak šel na smrt. Ke mně se tam přitočil nějaký vězeň a už vůbec nevím, jakou řečí ke mně mluvil, ale bylo to pro mě srozumitelný. Ten vězeň mi řekl: „Jsi v táboře, ve kterém je jediná úniková cesta. Odsud se dostaneš jedineš...“ A teď ukázal na ohně, který šly z komínů těch krematorií. Vůbec jsem nechápal, co tím myslel. Tak jsem si řekl, že je to nějaký chudák, že je tu delší dobu, a je z toho nějaký pomatenej. Pak mi ještě řekl, že až když předstoupím před selekci, abych řekl, že jsem pracovník s kovy. Potřebovali je zrovna do nějakých fabrik. Zatímco kdybych řekl, že jsem truhlář, tak to nebylo zapotřebí. To bych možná šel taky do plynu. Tak jsem ho poslechnul a řekl jsem to. Vůbec jsem netušil, kde jsem a co je to za tábor. Takhle postupně se mi to vědomí dostávalo. Hlavně když jsem viděl ty zástupy žen a dětí a starých lidí, kteří šli jen jedním směrem. Směrem k plynové komoře číslo 2. Čili nalevo. Kdežto já jsem byl napravo. Pak nás všechny odvedli poklusem do sauny. Neměl jsem ani zdání, že by to mohlo být něco jiného. Mohla to být taky plynová komora, vypadalo to stejně. Akorát místo vody tam byl plyn. Všichni se tam museli svlíknout. Já jsem měl ještě hodinky, tak jsem je strčil do zadnice a myslel jsem si, že je ponesu. Pak jsem se začal bát, tak jsem je přeci jenom odhodil. Nejdřív nás ostříhali dohola, pak v podpaží a nakonec kolem genitálií. Potom to přetřeli hadrem namočeným naftou. Hrozně to potom pánilo. Taky stříhání tou mašinkou. Vězni, kteří to dělali, si nedělali žádný násilí, aby někoho nezranili. Klidně někoho zranili. Potom, když se tam dostala nafta, tak to hrozně bolelo a pánilo. Když jsme tedy prošli saunou, tak jsme potom museli poklusem přejít

jednu velkou místnost, která měla řadu okýnek. Z každého okýnka něco vylítávalo. Z jednoho okýnka sako, z druhého košile, z dalšího boty. Většinou to byly dřeváky. Boty byla nesmírně důležitá věc pro přežití. Boty, které měly dřevěnou podrážku, tak se v nich těžko chodilo. Mít je při těžké práci, tak to byl skutečný handicap. Byly zčásti z látky. V Auschwitz někdy v říjnu je už v noci mráz. V noci mokrá látka, která zmrzla, byla jako kámen. Ráno oteklýma nohama jste musel do těch tvrdých bot. Obvykle došlo k nějakému zranění, protože nohy byly oteklé, protože tělo spotřebovávalo tuk, který mělo a přeměnilo ve vodu. Většina lidí měla oteklé hlavy a nohy. Nedalo se tam nějak dbát na čistotu. No a kde jsme, to jsme se dozvěděli, až když nás odvedli ze sauny na blok. Byl to cikánský tábor B2E. Poslední tábor byl B2F a to byla pokusná stanice Mengeleho. Tam dělal na dětech pokusy, a taky na dospělých lidech.“

Tazatel: „Dostal jste se taky někdy ještě Vy do kontaktu s Mengelem?“

Narátor: „Při selekcích. Byl to mladý muž, celkem pohledný. Člověk byl v obzvláštní situaci, kdy jste věděl, co je dobrý a co už ne. Neměl jste ale tu sílu tomu napomoc, aby to bylo dobrý. Rezistence přirozená u každého člověka byla pryč.“

Tazatel: „No a jak jste to tam měl s potravinami a vodou?“

Narátor: „Voda byla vesměs špatná. Auschwitz I. byl budovaný na pevné zemi, kdežto Auschwitz II. Birkenau byl budovaný na bažinách. Ty se vysoušely. Odkud tekla ta voda, to nevím. Neznám přívod vody. Hodně lidí dostalo z té vody tyfus.“

Tazatel: „Dobře. Co jste tam měl například k obědu či k večeři?“

Narátor: „Srovnal bych to s Terezínem. V Terezíně jsme měli denně asi 1 000 kalorií. České obyvatelstvo mělo v Protektorátu 2 500 až 3 000 kalorií. Německé obyvatelstvo 4 000 kalorií. V Auschwitz jsme měli ale 300 kalorií, čili to se nedalo přežít. Ten teror, který tam byl proti židům, tak židé tam vydrželi průměrně tři týdny. Ostatní, kteří nebyli v takovém teroru, vydrželi jenom šest neděl. To se samozřejmě různilo. V táboře I. znám jednoho bývalého polského vězně, který je taky v prezidiu Mezinárodního osvětimského výboru, a byl v prvním transportu, který šel do Auschwitz v roce '40. Dokonce utekl z Auschwitz. Je to člověk, do kterého byste to neřekl. Já to taky netušil. Já jsem vždycky seděl vedle něho na jednáních a on vždycky prohodil během hodiny jedno nebo dvě slova, víc ne. Pak jsem zjistil, že on má škodovku a já mám škodovku, tak jsme se bavili aspoň o té škodovce. Pak jsem zjistil, že on byl skaut, já byl skaut, tak jsme se bavili taky o skautu. Jeho osud je zajímavý. Když Německo obsadilo Polsko, tedy tu část až ke Curzonově linii, pak tu část na východ obsadili Sověti. Jako skauti chtěli utéct do polské Andersovy armády. Utekli přes hranice, přes Slovensko, a dostali se až do Maďarska. Tam je objevili a v Budapešti je zavřeli do věznice. Pak je nějakým způsobem pustili a pak je odtransportovali do generálního gouvernementu. Jenomže oba dva hoši to udělali podruhé. Tentokrát je chytili Slováci na slovensko-polských hranicích a nevysadili je jenom na těch hranicích, aby šli zpátky do toho generálního gouvernementu. Předali je ale gestapu. Byli ve věznici a hrozně zkusili, jak je tam mlátili. Denně je esesáci mlátili a byli tam několik týdnů nebo měsíců. Najednou postavili asi 200 vězňů, naložili do vagonů a jeli. Nevěděli kam. Na jednom místě vlak zastavil a všechny vyhnali z vagonů. Všichni si mysleli, že je to jejich poprava. Jenomže to bylo všechno jinak, protože tam byla přerušovaná trať. Museli jít částečně pěšky, až se dostali na nějakou stanici, kde je naložili, a do Auschwitz přijel první

transport. Bylo tam před nimi 30 vězňů a to všechno byli kriminálníci. Vesměs vrahové. Byli to budoucí káповé v Auschwitz I. Když je přivedli do tábora, káповé se na ně vrhli holema a všechny je zmlátili do bezvědomí, aby jim ukázali, kde jsou. Byl to teprve rok 1940. On si řekl: „Příští rok musím své narozeniny oslavovat už na svobodě.“ Nepodařilo se mu to hned za rok, ale podařilo se mu to v roce '42. Pracoval ještě s někým v esesácké kuchyni. Jedna byla 20 metrů od tábora. Jeden den se jim tam podařilo ke konci práce vylézt malým okýnkem ven a utekli. Utíkali k řece Sole. Jsou tam dvě řeky. Sotla a Sáva. Sotla se tam vlévá do Sávy. Šli radši tou řekou. Byl to podzim a bylo to slabě pokryté ledem. Dalo se ještě plavat, aby zmákli esesácký psy. Setřáslí je. Podařilo se jim projít všema bezpečnostními liniemi a dostali se do polských Beskyd, které sousedí se slovenskýma Beskydami. Ujal se jich tam nějaký lesník. Všechno to bylo ale na území Německa. Žili tam asi šest neděl, ale oni tam nechtěli být. Chtěli do Krakova, protože věděli, že tam operuje Armia Krajowa. Lesník byl svobodným člověkem, nebyl v té situaci jako oni. Ten kontakt jim udělal. Oni od něj odešli a museli zase přes hranice. Německo, německý hranice a generální gouvernement. V blízkosti Auschwitz. Dostali se tedy do Krakova a tam vstoupili do Armii Krajowej. V knize popisuje, jak přepadával bezbranné esesáky a bral jim zbraně. Je to člověk, kterej řekne za hodinu dvě slova. Je to bigotní katolík.“

Tazatel: „Zajímavý. No a jak Vám se podařilo opustit Auschwitz?“

Narátor: „Dostí dobrodružným způsobem. Byl jsem určenej pro smrt a to je taky důvod, proč jsem nebyl tetovanej. Číslo nemám a nebyl jsem ani v kartotéce Auschwitz II Birkenau. Měl jsem žít jenom několik dní. Moje úloha, než zemřu, byla, že mě zařadili do komanda do sirných dolů. Občas jsme viděli, jak jel transport do sirných dolů. Byl to pobočný tábor Auschwitz. Nikdy jsme už neviděli, že by se někdo vrátil. Věděli jsme proto, že tam všichni zůstanou, že zemřou. Jednou v noci nás hnali esesáci mezi tábory. Mezi tábory byla ulice 5 metrů široká. Hnali nás bičema, štěkajícím psa a stříleli do vzduchu. Hnali nás na rampu, která byla uvnitř tábora. Na rampě čekali dobytčí vagony. Každý vagon byl určen pro pobočný tábor. Některý byly určený pro jiný tábory. Já jsem byl navagonovan do vagonů určených do sirných dolů. Ve vedlejším vagonu jsem viděl bývalé vězně z Terezína. V noci tam byl reflektor, který se pomalu točil. Když nás zrovna přešel, abychom byli ve stínu, tak jsem z toho vagonu vyskočil a skočil do toho vedlejšího. Byl to okamžik a díky tomu jsem se dostal z dosahu Auschwitz. Každý vagon měl své určení a trvalo dva dny, než jsme těch pár kilometrů ujeli mezi Auschwitz a velkým koncentračním táborem Gross-Rosen. Dneska je to v Polsku. Tam nás nevyložili, jeli jsme ještě dál do Friedlandu, což byl pobočný tábor Gross-Rosen. Byl daleko lepší a tam se dalo přežít. Všichni nepřežili, ale velká většina přežila. Byly tam dvě selekce během 7 měsíců, co jsem tam byl. Na rozdíl od Auschwitz, kde skoro každý den byly selekce. Lidí vyselektovaní šli rovnou do plynu. Nakrátko se vrátím k Terezínu. V Terezíně jsem byl v odboji. Dostal jsem se tam, aniž bych věděl jak. Jeden z těch starších, co jeli transportem, se jmenoval doktor Bergel. Byl velitelem podzemního hnutí v Terezíně. To jsem samozřejmě nevěděl. To, že byl velitelem podzemního hnutí, se zjistilo teprve před 15 lety. Byla to taková civilní odbojová organizace. Pak tam byla ještě komunistická odbojová organizace, ale to jsem samozřejmě nevěděl. Mým úkolem bylo najít cestu ven. Neznal jsem další členy, znal jsem jenom dva. Byl tu úzus, že buňky byly po třech. Bylo to kvůli tomu, že kdyby chytili někoho dalšího, tak aby z něj nevymlátili další lidi. Proto jsme se nesměli znát, ale věděli jsme o sobě. Můj úkol byl tedy najít cestu ven. Esesáci jednou přišli a chtěli nás zlikvidovat. To se stalo v mnoha koncentračních táborech. Já jsem taky našel po

půlroce cestu pomocí jednoho četníka českýho. Dvakrát jsem tuto cestu vyzkoušel a dostal jsem se ven. Zase jsem se vrátil, protože mým úkolem bylo, abych to nechal v tajemství, dokud to nebude zapotřebí. V tom byl právě můj skautský slib. Třetí věta skautského slibu je: „Chránit slabší a pomáhat bližním.“ To jsem měl pořád na paměti. Byl to důvod, proč jsem se vrátil. Možná, že bych už přežil. Možná že ale taky ne. *Nobody knows.*“

Tazatel: „Ano, to nikdo nemohl vědět. Vy jste se tedy po Osvětimi dostal do Friedlandu a tam Vás zachránili Sověti?“

Narátor: „Rusové se dostali v roce '45 40 kilometrů od tábora. Tam se zastavili a stáli tam až do konce války. Fronta stála více jak dva měsíce. Němci to udrželi. Je to severní svah Krkonoš. Tam je ten Friedland. Odtud je nedaleko Waldenburg. U Waldenburgu se fronta zastavila a my denně slyšeli výstřely děl. Pro nás to byla rajska hudba, protože pro nás to byl náznak přicházející svobody. Na polské straně jsou údolí užší než na české straně v Krkonoších. Do údolí se vešla železniční trať a silnice, nic víc tam nebylo. Německá armáda neuznala klid zbraní, který byl podepsán 7. května mezi spojenci a německou zbrojní mocí v Remeši. 8. května byl podepsán včetně Ruska ještě v Berlíně. Armáda Němců to neuznala a bojovali dál. Zatímco většina členů Evropy žila v klidu zbraní, kde se nestřílelo, u nás to neplatilo. V noci, už nevím z jakého dne, Sověti vybombardovali elektrárnu, která zásobovala plot našeho tábora elektrickým proudem o napětí 22 000 voltů. Věděli jsme přesně, o co jde, protože s náma jako vězeň byl Karel Ančerl. To jméno možná znáte, byl to slavný dirigent České filharmonie po válce. Dělal Kalfaktora u velitele u tábora. Kalfaktor uklízel byt. Každý den se dostal mimo tábor do toho bytu. Velitel tábora tam nebyl, tak on na rádiu natočil Londýn česky a my jsme tentýž den věděli všechno, co je na frontě. Zatímco esesáci to nevěděli. Dozvěděli se to až za 4 dny, když to prošlo cenzurou. Byli jsme dobře informovaní a taky jsme věděli, že nastalo Pražské povstání. Já jsem 4 dny nespal a hlídal jsem. S tím, že kdyby na nás zaútočili, tak abych vzbudil ostatní a pokusili bychom se bránit, i když nebylo čím. Pak jsem viděl, že zhasly světla reflektorů na tom plotě. Teď jsem taky viděl, že esesáci z těch věží mizí. Probudil jsem ostatní a z těch šesti set, co nás tam bylo, dvě stě nás uteklo. Ne najednou, ale po třech. Kdyby chytili jednu trojici, tak je šance, že ostatní trojice nechytí. Kdybychom šli ale jako houf, tak by byla větší šance pro Němce, že by nás chytili. Na mě bylo, abych určil, kudy půjdem. Prosekli jsme díru v drátěném plotě, kde svého času bývala elektřina. Dvě stě nás uteklo. Formovali jsme se po těch trojicích. Naše trojice šla směrem do Německa, protože jsme věděli, že odtamtud přichází sovětská armáda. Byli jsme 10 kilometrů od Adršpachu. Kdybychom šli směrem do Československa, tak bychom narazili na německou armádu. My jsme šli teda do Německa. Šli jsme několik kilometrů a vybrali jsme si jeden z těch svahů. Bylo to štěstí, protože na tom druhém svahu postupovali esesáci a vlasovci. Kolem půlnoci už jsem nemohl a oni mě nechtěli ze dvou důvodů. Jednak z kamarádských, ale také proto, že spoléhali na mojí vůdčí činnost, kterou jsem se naučil u skautů. Na moji orientaci. Zahrabali jsme se pod nějaké chrástí a usnuli jsme. Asi v 5 hodin jsme slyšeli hroznou detonaci. Pomalu jsme vystrkovali hlavy z toho roští ven a teď jsme viděli dole v údolí bitvu tanků. Ono se jich moc na šířku nevešlo, dva nebo tři. Viděli jsme, že je Rusové porazili a Němci ustupují. Pomalu jsme začali sestupovat z toho svahu dolů. Měli jsme jeden strach, že když nás uvidí první sovětskej voják, tak aby si nemyslel, že jsme Němci. To se nestalo. Potkali jsme kluka osmnáctiletýho, bez helmy a jakékoli pokrývky hlavy. V jedný ruce měl automat a v druhý ruce měl sklenici se zavařenýma třesněma. Okamžitě poznal, že jsme bývalí vězňové. Tak nastalo velké objímání. Ty

sochy, které tu jsou, že se objímá nějaký člověk s českým vojákem, to byla skutečnost v našem případě. Dal nám sklenici kompotu a prohlásil: „Já musím jít na Germány.“ Odkráčel a tím jsme byli za frontou. Sešli jsme dolů a tou frontou jsme se dostali tentýž den do Friedlandu. Když jsme se šli podívat na ten náš bývalý tábor, tak jsme zjistili, že těch čtyři sta, co s námi neuteklo, většina Němců chytila a zastřelila. Oni se potom vrátili ve dne, ale na chvíli. Byli jsme v sovětském pásmu a došli jsme za velitelem města, a ten nám určil Němce, u kterého budeme bydlet. Tam jsme byli prakticky den a noc. Akorát jsme ty zavšivený věci sundali, umyli se a ukradli zase další, abychom nešli nahí. Naše idea byla mít půlku chleba, čtvrt kila margarínu a třeba čtvrt kila umělého medu nebo marmelády. Žádnou jinou touhu jsme neměli. Všechny obchody byly vyplundrované, tak jsme se toho taky zúčastnili. Každý si ukradl to množství, co říkám. Naložili jsme to na dětskej žebříňáček a to bylo naše obrovský bohatství. Pak jsem v jednom domě prázdným našel starej lyžařskej oblek starého typu. Tak jsem se do něho oblékl, sundal si ty zavšivený šaty a připadal jsem si jako král. Konečně jsem svlíknul trestanecký šaty.“

Tazatel: „Pak jste se tedy dostal do Československa?“

Narátor: „No, byla taková divoká doba. Proudilo vojsko do Protektorátu Čechy a Morava. Sovětský vojsko tedy. Připojili jsme se k dělostřelcům. Děla táhli koně. Seděli jsme na lafatě, na tom laufu, a za ten kanon jsme přivázali ten dětskej žebříňáček, což bylo hrozně zábavný, protože dnes je tam asfaltová silnice, ale tenkrát tam byl štěrk. Voj toho žebříňáčku mrskala napravo a nalevo za tím těžkým kanonem. My seděli na kanonu a jeli. Takhle jsme přešli 10 kilometrů do Mezimestí, kde už byly československý vlajky. Jeli jsme dál do Police nad Metují. Tady si nás lidi rozebrali a my jsme se dostali k nějakýmu železničáři. Tam zrovna verbovali na náměstí dobrovolníky, kteří by jeli nákladákama osvobodit Broumov, který byl v německých rukách. Já jsem se přihlásil samozřejmě taky. Jenomže mně tu flintu nedali do ruky, protože usoudili, že jsem na to moc slabej. Dvě nákladní auta se dostaly do Broumova, obsadily Broumov a zřídili tam Národní výbor. V noci se vrátili esesáci z lesů a všechny povraždili. Kdybych se k nim dostal po válce, tak bych zemřel jinak. Kolem 13. nebo 14. tam začal jet vlak do Police. Dostal se ale jenom do Chocně. Mezi Chocní a Masarykovým nádraží manévroval nějaký pancéřový vlak, ve kterém byli esesáci a maďarský vojáci. Takže se očekávalo, že jeden den dojede vlak do Chocně a nastane tam boj. Přihlásil jsem se a zase mě nevzali. Nebylo to zapotřebí, protože tam bylo několik táborů anglických zajatců a francouzských zajatců. Pak taky ten vlak z Masarykového nádraží přijel do Chocně. Ten boj nastal. Byl sem skovanej pod lavicí a koukal jsem na ten boj. Viděl mě jeden maďarskej voják, který měl pušku a nasazený bajonet. Běžel na mě a chtěl mě propíchnout bajonetem. Když byl dva metry přede mnou, někdo ho střelil a on padnul. Pak jsme vlak otočili a jeli jsme na Masarykovo nádraží. Pak to skončilo.“

Tazatel: „Dobře, tak vidím, že jsme už u konce. Děkuji Vám, pane Kolmere, za poskytnutí rozhovoru a přeji pěkný den.“

Tento rozhovor byl poskytnut mé osobě (Martinu Šimicovi) na základě domluvy s p. Kolmerem pro studijní účely a pro vědecko-odborné práce. Výpověď bude sepsána ve vědecko-odborné práci a dále pak představena při její obhajobě. Dále bude zveřejněna na univerzitním portálu STAG.

Vypracováno dne 11. 02. 2016 v Praze 3

.....
podpis

Příloha č. 4: Vstupní brána do Mauthausenu

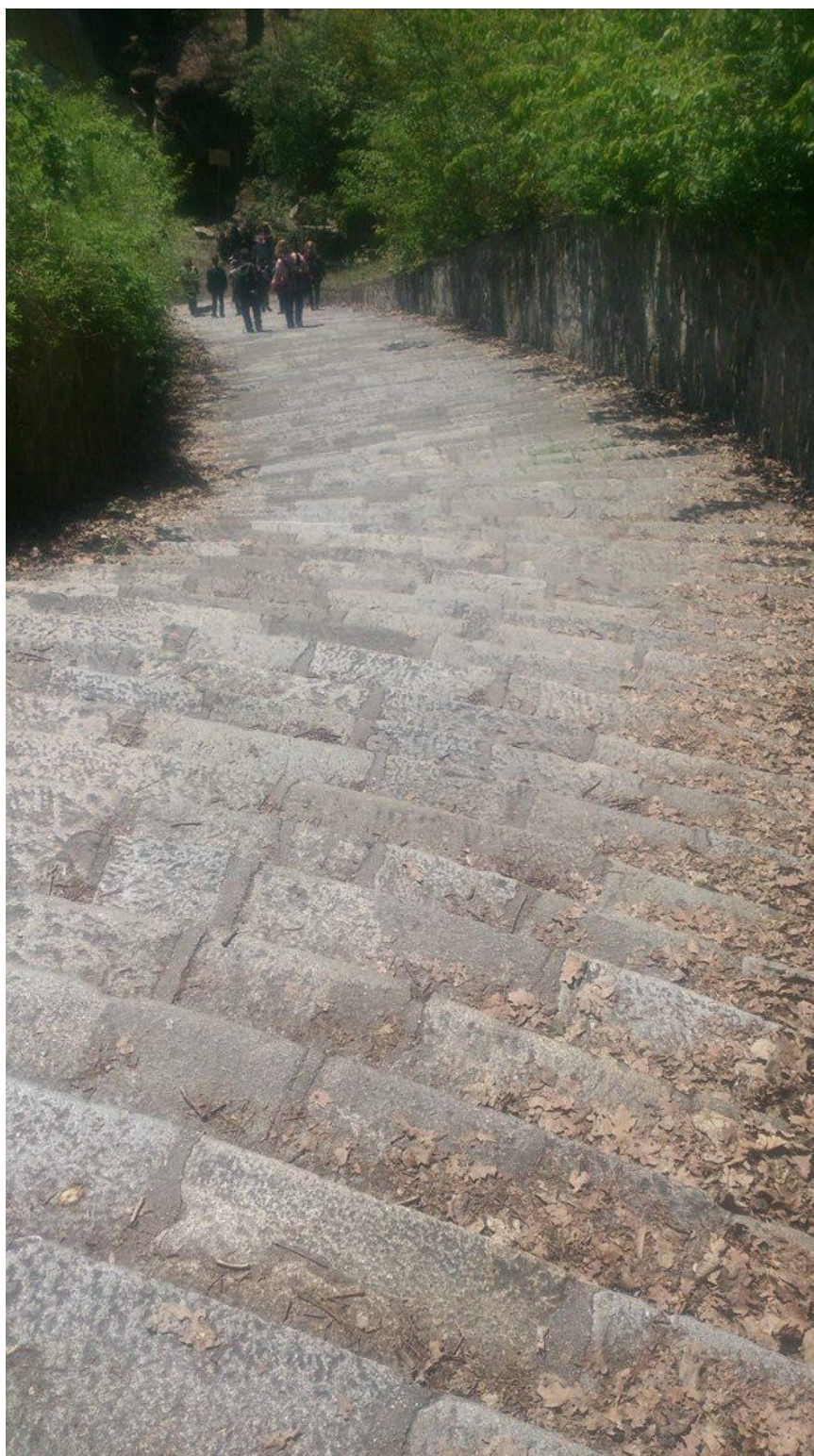
Zdroj: Soukromé fotografie Martina Šimice

Příloha č. 5: Spalovací pec v krematoriu

Zdroj: Soukromé fotografie Martina Šimice

Příloha č. 6: Pověstné „schody smrti“

Zdroj: Soukromé fotografie Martina Šimice